T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BAYBURT İLİ AĞZI SÖZ VARLIĞI

ÖZLEM MEMİŞ
1168201104

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ SEVGİ ÖZTÜRK

2019-EDİRNE

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem MEMİŞ tarafından hazırlanan Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 20.09.2019 Cuma günü saat 13.00 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin * Kabul Edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLU~~UĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Ahmet Güneş	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Sayit ÖZTÜRK	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Bilal Hüseyin	Kabul Edilmesine	

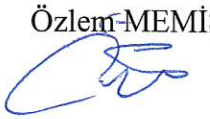
* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

15 / 10 / 2019

Özlem MEMİŞ

Tezin Adı: Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı

Hazırlayan: Özlem MEMİŞ

ÖZET

Yapılan bu çalışma, Bayburt ili ağzı söz varlığını temel almaktadır. Tez *'Giriş'* , '*Sözlük' , 'Sonuç'* ve *'Kaynakça'* kısımlarından oluşmaktadır. '*Giriş'* bölümünde Bayburt'un tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Bölgenin coğrafyası, etnik yapısı ve ilçeleri hakkında bilgi verilmiştir. '*Sözlük'* kısmında Derleme Sözlüğü'ndeki Bayburt ağzına ait kelimelere, Bayburt' la ilgili bazı kaynaklardaki kelimelere ve yöre halkından derlediğimiz kelimelere yer verilmiştir. '*Sonuç'* kısmında tespit edilen kelime sayısına, etimolojisi yapılmış kelimelere ve arkaik, Arapça, Farsça, Ermenice, Moğolca, Rumca kökenli kelimelere değinilmiştir. '*Kaynakça'* kısmında ise tez için yararlanılan eserlerin künyeleri verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Bayburt, Sözlük, Etimoloji

Name of Thesis: Bayburt Province Dialect Lexial

Prepared by: Özlem MEMİŞ

ABSTRACT

This poper is based on the lexican of the dialect of Bayburt the thesis includes in *"Introduction", "Glossary*", *"Conclusion"* and *"References"*. "*Information"* about the history of Bayburt has been given in the introduction part. The information about geography, demography and provinces of the region has been given. In the *"Glossary"* part, some vocabulary in Derleme Sözlüğü which belongs to Bayburt dialect, some words about Bayburt from various sources and words that we compiled from the locals has been taken place. In the "*Conclusion"* part, the number of vocabulary, words that are assessed etymologically and archaic words which roots from Atabic, Persian, Armenian, Mongolian, Greek has been referred. In the "*References"* part tags of the Works that are used, has been given.

Key words: Dialect, Bayburt, glossary, etymology.

ÖN SÖZ

Türkiye Türkçesi, ağızları bakımından zengin bir dildir. Türkiye Türkçesinin ağızları; Doğu Grubu Ağızları, Batı Grubu Ağızları ve Kuzeydoğu Grubu Ağızları[1] olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bayburt ağzı, bu tasnifte Doğu Grubu Ağızları içinde yer almaktadır.

Halk içinde kullanılan kelimelerin toplandığı ağız sözlükleri, kültürel ve etnik yapımıza ışık tutmaktadır. Türkiye Türkçesinin en kapsamlı ağız sözlüğü, çalışmamızın da temel kaynağı olan Türk Dil Kurumunun Derleme Sözlüğü'dür.

Bir toplumun yaşayış şekline, maddi ve manevi değerlerine, inançlarına kısacası kültürüne ilişkin ilk bilgileri söz varlığından elde edebiliriz. Söz varlığı toplumun konuştuğu dilin sözcüklerini, deyimlerini, söz kalıplarını, atasözlerini kapsar. Yerel ağız çalışmasının tamamlanması o yerin dil tarihinin aydınlatılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu zamana kadar Bayburt yöresine mahsus söz varlığıyla ilgili bilimsel bir çalışma yapılmamıştır.

Bayburt ili söz varlığı içinde alıntı sözcüklere rastlamaktayız. Alıntı sözcüklerin kaynağı genellikle Arapça, Farsça, Ermenice, Rumca ve Gürcüce gibi çeşitli dillerdendir. Bu sözcükler içerisinde bugün ölçünlü dilde kullanılmayan ancak Türkçenin tarihî dönemlerinde kullanılmış arkaik sözcükler de dikkati çekmektedir. Bu çalışmamızda Bayburt ili ağzı söz varlığı içinde olup alıntı olan kelimeleri ulaşılabildiği kadar etimolojileriyle birlikte verilecektir.

Bayburt ili ağızlarının söz varlığını ortaya koyarken yöre halkına yöneltilen sorulara verilen cevaplar ses kaydına alınarak alan çalışması yapılmış ve çalışmanın devamında çeşitli yazılı kaynaklardan yararlanılmıştır. Derleme Sözlüğü'nde bulunan kelimeler Bayburt söz varlığını düzgün temsil edilmiş midir, sorusu akıllara gelmektedir. Çalışmamızı göz önünde bulundurursak bu sorunun cevabı Derleme Sözlüğü'nde yer alan kelimelerin Bayburt ilinin bugünkü söz varlığıyla tam olarak örtüşmemesidir. Derleme Sözlüğü'nde olup Bayburt ağzında varlığını sürdürmeyen fazlaca kelime bulunmaktadır.

Çalışmada; standart dilde yer alan ama anlamı farklı olan kelimeler, sesçe farklı

[1] Leyla, Karahan, Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumları Yayınları, Ankara,2014

olup anlamca yakın olan kelimeler ve Derleme Sözlüğü'nde Bayburt olarak işaretlenmeyen ve diğer kaynaklarda da bulunmayan kelimeler incelenmiş ve bir araya getirilmiştir.

Bayburt ağzı söz varlığını ortaya koymaya çalıştığımız bu çalışmada teknik olarak şu hususlara dikkat edilmiştir:

1. Madde başı sözcükler koyu renkle yazılmıştır.
   avura: Şurası
2. Derleme Sözlüğü'nde olup Bayburt olarak işaretlenmeyen ve taradığımız diğer kaynaklarda da bulunmayan kelimeler yıldızsız gösterilmiştir.
   kürtük: Fırtına sonucu oluşan kar yığını
3. Derleme Sözlüğü' nde Bayburt olarak işaretlenen kelimeler tek yıldızla (*) gösterilmiştir.
   ***danmak:** Akla gelmek, önceden hissetmek, sezmek, ummak (Bayburt - Gm. DS.1354)
4. Taradığımız diğer kaynaklarda tespit edilen kelimeler iki yıldızla (**) gösterilmiştir.
   ****dan bek:** Somurtkan kadın (BKKT.34)
5. Derleme Sözlüğü' nde bulunmayan, taradığımız diğer kaynaklarda da tespit edilmeyen kelimeler üç yıldızla (***) gösterilmiştir.
   *****hallaş:** Yatak örtüsü
6. Taranan kaynaklardan sözcük alınırken önce kısaltılmış olan eser adı sonra sayfa numarası verilmiştir.
   ****gapo:** Bilye oyununda esas seçilen kuyu (ŞOB.117)
7. Derleme Sözlüğü' nden alınan kelimeler kendi kurallarına uygun olarak yazılmıştır.
   ***dodik:** Kesilmiş koyun keçi ayağı (Bayburt - Gm. DS.1534)
8. Bir sözcüğün kullanımı başka kaynaklarda da varsa bunlar virgülle ayrılarak yazılmıştır.
   ****debbe:** Bakırdan yapılmış derin su kabı (TİMB.155, ŞOB.116, BKKT.16)
9. Etimolojisi yapılan kelimeler yanına kaynakça verilerek aynen yazılmıştır.
   ***küşne:** Burçak (Bayburt-Gm. DS.3053) <*küşne 'burçak'* < *Erm. kuşnay* (TETTL c.4. K-L. s. 492) Dankoff'a göre (ALT 800), *Ermeniceden alınmıştır. (Erm. k'ušnay < Ar. kuşnā)* (TDSE, s.264-265)

10. Etimolojisi yapılan kelimeler yanına kaynakça verilerek italik yazılmıştır.
****cimcik:** Çok az (ŞOB.116) <*cimcik 'çimdik'* <*Mog. çim-çi* (TTTSKBS, A-N s. 206)

Bu tezi hazırlamamda beni yönlendiren ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sevgi ÖZTÜRK'e ve bu konuyu seçmemde bana fikir veren Doç. Dr. Oğuzhan DURMUŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmayı bitirmemde emeği olan, bu zorlu yolda yanımda duran, bana her zaman destek veren ve beni her koşulda seven babam Yunus MEMİŞ'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖN SÖZ ..... **iii**
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ ..... **vii**
ÜNLÜLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER ..... **ix**
ÜNSÜZLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER ..... **ix**
KISALTMALAR ..... **x**
1. GİRİŞ **1**
1.1. BAYBURT İLİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI 2
1.2. BAYBURT İLİNİN TARİHÇESİ 4
2. BAYBURT İLİNİN EKONOMİK YAPISI **8**
2.1. TARIM FAALİYET 8
2.2. HAYVANCILIK 9
3. BAYBURT'UN İLÇELERİ **9**
3.1. AYDINTEPE İLÇESİ 9
3.2. DEMİRÖZÜ İLÇESİ 10
4. SÖZLÜK **12**
5. SONUÇ **118**
6. KAYNAKÇA **124**

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ
ÜNLÜLER

ÜNLÜLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER	
a ă	Kısa
a	kapalı a (a-ı arası)
á	ince a
ā	Uzun a
å)	yarı yuvarlak,geniş,kalın (a-o arası)
ē	uzun e
é	Kapalı e
ĕ	kısa e
ī	uzun ı
ŏ	kısa o
ô	uzun o
ō	uzun o
ó	yarı kalın yuvarlak geniş (o-ö arası)
ŭ	kısa u
û	uzun u
ŭ	kısa ü

ÜNSÜZLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER	
b	Tonlu, çift dudak, patlamalı
c	Tonlu, ön damak-diş eti, yarı kapantılı
ç	ç ile c arası ünsüz (yarı tonlu ç ünsüzü)
ç	Tonsuz, ön damak-diş eti, yarı kapantılı
d	Tonlu, diş eti, patlamalı
d́	(Kalın ünlülerle hece kuran) ön boğumlanmalı d ünsüzü
f	Tonsuz, diş dudak, sızıcı
g	Tonlu, ön damak, patlamalı
ġ	Arka damak g'si
j	(Kalın ünlülerle hece kuran) ön boğumlanmalı g ünsüzü
ğ	Tonlu, arka damak, sızıcı
g̃	Tonlu, arka damak, sızıcı
h	Tonsuz, gırtlak, sızıcı
h̥	Düşmek üzere olan h ünsüzü
j	Tonlu, diş eti, ön damak, sızıcı
k	Tonsuz, ön damak, patlamalı
p	(Kalın ünlülerle hece kuran) ön boğumlanmalı k ünsüzü
k̲	Orta damak k ünsüzü
l	Tonlu, diş eti, yanal akıcı
m	Tonlu, çift dudak, genizli
n	Tonlu, diş eti, genizli
ń	(Kalın ünlülerle hece kuran) ön boğumlanmalı n ünsüzü
ŋ	Damak n'si
p	Tonsuz, çift dudak, patlamalı

r	Tonlu, diş eti, titrek
s	Tonsuz, diş eti, sızıcı
ş	Tonsuz, diş eti, ön damak, sızıcı
t	Tonsuz, diş eti, patlamalı
v	Tonlu, diş dudak, sızıcı
ð	Çift Dudak v ünsüzü
Y	Tonlu, ön damak, akıcı, yarı ünlü
z	Tonlu, diş eti, sızıcı

ÜNLÜLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER	
¯	Ünlüler üzerinde uzunluk işareti
˘	Ünlüler üzerinde kısalık işareti
ˊ	Kalın ünlüler üzerinde yarı incelme işareti
°	Düz ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti
◡	Diftong

ÜNSÜZLERDE KULLANILAN DİAKRİTİKLER

ÇALIŞMADA KULLANILAN İŞARETLER	
̇	K'nin altında, g'nin üstünde arka damak işareti
ˊ	Ünsüzler üzerinde telaffuz noktasının daha öne kaydığını gösteren işaret
̥	Ünlüler altında belirsizlik (düşmek üzere oluş) işareti
ˈ	Vurgu işareti (Standart Türkiye Türkçesinden farklı ya da daha şiddetli vurgulanan hecelerden önce konur)
‿	Ulama işareti

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

agy. : Adı geçen yayın

Ar. : Arapça

Ark. :Arkaik

AT : Ana Türkçe

bağ. : Bağlaç

bk. : Bakınız

Böl. : Bölüm

c. : Cilt

çev. : Çeviren

DS : Derleme Sözlüğü

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

ed. : Edat

Erm. : Ermenice

ET : Eski Türkçe

f. : Fiil

Far. : Farsça

hzl. : Hazırlayan

krş. : Karşılaştırınız

S : Sayı

s. : sayfa

sf. : Sıfat

STT : Standart Türkiye Türkçesi

ünl. :Ünlem

vb. : Ve benzeri ve benzerleri

yayım. : Yayımlayan

yay. : Yayını, yayınları

zf. : Zarf

zm. : Zamir

DİĞER KISALTMALAR

ABST : Akkoyunlular ve Bayburt, Snorya Tarihi bk. Akkoyunlu, Dilaver.

BDM : Bayburt'ta Derlenen Maniler, bk.Sakaoğlu, Saim.

BE. : Bayburt′ta Ehram, bk. Emir, Dursun Ali

BKKT : Bayburt Kültüründe Kadın Tiplemeleri, bk.Emir, Dursun Ali.

BMB : Mâniler, Bilmeceler, bk. Emir, Dursun Ali.

BMF : Bayburt Musıkî Folkloru, bk.Turhan, Salih ve Tan, Nail

BSF : Bayburt'ta Sağlık Folkloru, bk. Sakaoğlu, Saim.

BT : Bayburt Tarihi, bk.Konukçu, Enver.

BTİB : Bayburt Tarihi İlimiz Bayburt, bk. Karakoyunlu, Sadri

DBMB : Bayburt Halk Edebiyatı: Demirözü Bucağı Mâni ve Bilmeceleri, bk. Sakaoğlu, Saim.

DS : Derleme Sözlüğü

FNSO : Folklorumuzdan Ninniler, Sevmelikler, Okşamalıklar bk.Emir, Dursun Ali.

SBVH : Söyleyim Bayburt'un Vasfı Halini, bk.Kılıçkıran. M.N.

SD : Sözcük Dağarcığı; VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında, bk.Paçacıoğlu, Burhan

TETTL :, Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkcesi Lügatı 1-2-3-4-5 Cilt (A-E)- (F-J) - (F-J) - (K-L)-(M-N), bk.Tietze, Andreas

TDB : Türk Dil Bilgisi, bk. Ergin, Muharrem

1. GİRİŞ

Bayburt yöresi, eskiçağlarda Hurri, Urartu, Haldiler ve Bizans egemenliğinde kalmış ve Selçuklular zamanında Türk hâkimiyetine girmiş, Saltuklu, İlhanlı, Eratlı ve Akkoyunlulardan sonra 1514 Çaldıran Seferi akabinde Osmanlı topraklarına dâhil olmuştur. [2]

Bayburt şehir merkezinin Trabzon-Erzurum transit güzergâhında bulunması şehre ayrı br önem kazandırmıştır.19. Yüzyıl sonlarına kadar devam etmiş ve doğu-batı ticareti Trabzon-Erzurum-Tebriz yolunu terk edince, Bayburt'un gelişme hızı da azalmış ve ekonomik gelişme zayıflayınca halkın geçimi sadece ürünlere bağlı kalmıştır.[3]

Osmanlılar tarafından fethi sonrası sancak olarak idari ünitede yer alan Bayburt, daha sonra kaza olarak Erzurum'a bağlanmıştır. 19. Yüzyılın son çeyreğinde gelişen şartlar nedeniyle Bayburt tekrar sancak statüsüne kavuşmuş ve günümüzde Gümüşhane'ye bağlı olan Kelkit ve Şiran ile Erzurum'a bağlı olan İspir kazaları buradan idare edilmiştir.[4]

Bayburt'la ilgili bilgilere arşiv vesikaları, salnameler, seyahatnamelerden ve kütüphane malzemelerinden ulaşıyoruz. Bayburt'un XVII. yüzyıldaki yapısını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan Evliya Çelebi'nin seyahatnamesi, başvurulan ilk yerli eserlerden biridir. [5]

---

[2] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.17
[3] age. s.17
[4] age. s.18
[5] age. s.23

1.1. BAYBURT İLİNİN FİZİKİ COĞRAFYASI

Bayburt, Karadeniz bölgesinin, Doğu Karadeniz bölümden 41 °Doğu boylamı ile 41 °Kuzey enleminin kesiştiği noktanın yaklaşık 5 km kadar doğusunda, 400 15°Kuzey enlemi ile 40° 16° Doğu boylamı arasında, denizden 1550 m yüksekte, etrafını kuşatan Kop ve Soğanlı gibi yüksek dağların havzasında kurulmuş bir yerleşim alanıdır.[6]

Yüzölçümü 3653 km kare olan Bayburt'un kuzeyinde Trabzon ilinin Çaykara ilçesi, kuzeydoğusunda Rize'nin İkizdere ilçesi, doğusunda Erzurum'un İspir ilçesi, güneydoğusunda Erzurum ili merkez ilçesi, güneyinde Erzurum'un Aşkale ilçesi ile Erzincan'ın Çayırlı ilçesi ve güneybatısında Gümüşhane ile Kelkit ilçesi ve batısında da Gümüşhane'nin Köse ili merkez ilçesi yer almaktadır.

Bayburt ve çevresi yeryüzü şekilleri bakımından genel olarak üç bölüme ayrılmaktadır. Birincisi, sahanın batı yarısını oluşturan Bayburt Ovası, ikincisi akarsuların oluşturduğu vadiler ve üçüncüsü de yörenin etrafını çevreleyen ve doğu yarısında yer alan dağlık alanlardır. İklim özelliklerinde olduğu gibi bitki örtüsü bakımından da Doğu Karadeniz bölümünde yer almasına rağmen, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars bölümünün karakterini taşımaktadır.[7]

Bayburt ve çevresinin iklimi, kurak ve az nemli, orta sıcaklıkta, su fazlasının kış mevsiminde olduğu ve orta derecede deniz tesirine yakın iklim bölgelerine girmektedir. Denizden yüksekliğine bağlı olarak Erzurum gibi havası soğuk olan Bayburt'un arazisi verimli ve mahsuldardır.[8]

Yörenin en önemli akarsu şebekesini Çoruh nehri ve yan kolları oluşturur. Çoruh nehri esas itibariyle Erzurum ili sınırları içinde yer alan Mescid Dağları'ndan kaynağını almaktadır. Maden kötü yakınlarında Kop suyunu ve diğer küçük derelerin sularını alan nehir, daha sonra kuzeye doğru dirsek yaparak Bayburt şehrine ulaşır.[9]

Doğal bitki örtüsü step olan Bayburt Ovası, Çoruh ve kolları tarafından sulanır.

---

[6] age. s.55
[7] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.56
[8] age. s.56
[9] age. s.57

Ksenophon'un Anabasis'inde Harspasos olarak bahsi geçen Çoruh nehri Batum yakınlarında Karadeniz'e dökülmektedir. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde, Kâtip Çelebi Cihannümasında nehrin adında cuy--i ruh (ruh ırmağı) olarak söz etmektedirler. Çoruh'un çor'uk/çor'lar anlamına geldiği ve adını Sakaların buraya gelen bir kolundan aldığı da ileri sürülmektedir.[10]

Bayburt şehrinin fiziki yapısının en önemli unsuru hiç şüphesiz tarihi kalesidir. Kale şehrin kuzeyinde Çoruh'un direk karşısında etraftan tecrit edilmiş, doğudan batıya uzanan ve her tarafı sarp ve dik ve özellikle doğu yönünde nehre doğru inen büyük bir kayalık tepe üzerine inşa edilmiştir. Kalenin ilk defa ne zaman ve kimler tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. İlk yapının Ermenilere ait olduğu ileri sürülse de, Bayburt kalesinin çok daha önce, miladın ilk yüzyıllarında mahalli prens ve krallıkların mücadelelerinde rol oynadığı bilinmektedir.[11]

MÖ I. Binden itibaren iskân edilen ve Roma (Bizans) İmparatoru I. Justinianus döneminde MÖ VIII. yüzyılda Urartulular tarafından şekillendirilmiş olacağı da tahmin edilmektedir.[12]

Evliya Çelebi seyahatnamesinde Bayburt kalesinin yalçın bir tepe üzerine çok sağlam bir şekilde inşa edildiğini ve güzel bir iç hisarının bulunduğunu söylemektedir. Evliya Çelebi'ye göre, içinde üç yüz hanenin mevcut olduğu kalede, çarşı-pazar ve hamam bulunmamaktadır. Kalenin iki kapısı olup, bunlardan biri güney doğu tarafındaki bahçeler cihetine açılan üç katlı sağlam demir kapıdır. Bir diğer kapı ise güney batı yönündeki nevbethane kapısı olup buradan aşağı şehre inilmektedir. Nevbethane kapısından aşağı şehirde üzeri toprak örtülü binden fazla ev bulunmaktadır.[13]

Bayburt, coğrafi bakımdan Doğu Karadeniz Bölgesine dâhil olmakla beraber, iklim özellikleri akımından Doğu Anadolu’da hâkim olan kara iklimin etkisi altındadır ve daha uygun doğal bitki örtüsü gelişmiştir. Karadeniz sıradağlarına yakın olan kesimlerde ve genellikle rutubetli deniz iklimi ile kara iklimin kesiştiği geçiş yerlerinde geniş yapraklı bazı ağaç ve çalılarla çeşitli bitkiler bulunmaktadır.

---

[10] age. s.58
[11] age. s.59
[12] age. s.60
[13] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.62

Bayburt engebeli düzlüklerin, tek tek ve sıradağların bulunduğu bir arazi yapısına sahiptir. Yükseklikler 1650-3000 m' ler arasında değişmektedir. Yüksek plato şeklinde olan arazinin, genellikle yüksekliği 2000 m' nin altında olmakla beraber, Kop Dağı'nda 2900 ve Soğanlı Dağlarında 3000 m'nin üzerine çıkan tepeler bulunmaktadır. Bir kısmı Bayburt sınırları içinde yer alan Kop Dağı'nın otsu bitkiler ve endemik türler bakımından zengindir. Bu yöre ormanlar bakımından fakirdir. Ormanlar dağların eteklerinde seyrek olarak ve belirli yerlerde toplanmıştır. Akarsu boylarında, vadilerde yer yer kavaklıklara ve bazı söğütlere rastlanmaktadır.

1.2. BAYBURT İLİNİN TARİHÇESİ

Bayburt Bizans ilinin işgalinden sonra Türklerin eline geçti. Danişmentlerin elinde olduğuna dair bir işaretin bulunmaması şehrin erkenden Saltuklulara veya Mengüceklere geçtiğine delalet eder. II. Süleymanşah, 1202 yılında Bayburt'u alınca Saltuk ili dâhilinde bulunan Bayburt da Mugiseddin Tuğrulşah'ın idaresinde kaldı.[14]

Sultan Alâeddin Keykubad Celaleddin Harezmşah'ı mağlup edince, 1230 senesinde, Erzurum beyliğine de nihayet vermekle bu ülke ile birlikte Bayburt da artık kat'i olarak Selçuklu Türkiyesine dâhil oldu. Selçuklu Devleti'ni fiilen çökerttikleri ve sultanları da gölge haline getirdikleri zamanlarda bile Erzurum gibi Bayburt da hukuki olarak Türkiyeye ait bulunuyor ve bu sebeple de 687 (1288) de Bayburt'ta basılan paralarda II. Sultan Mes'ud'un adı yazıyordu.[15]

Türk devri Bayburt'unun Çoruh kenarındaki düzlüğe yayılmıştır. Bayburtlu bir fıkıh âliminin sözlerine dayanan Yakut, XIII. Asır başlarında, Erzurum'a bağlı Bayburt'un mamur ve güzel bir şehir olduğunu yazar. Trabzon-Tebriz yolunun canlanması Bayburt'un daha fazla gelişmesine imkân vermiştir. Marco Polo bu yol üzerinde bulunan Bayburt'u gümüş madenleri ile meşhur gösterir. [16]

Safevî devletinin elinde kalan Bayburt, Şi'îlik ve Safevîlik kavgalarına sahne oldu. Sultan Selim I. 1508'de Trabzon valisi iken, Şi'î tehlikesi dolayısıyla,

---

[14] Yıldız Rıfat, 23-25Mayıs 1988 TÜRK TARİHİNDE VE KÜLTÜRÜNDE BAYBURT SEMPOZYUMU, Birinci Kitap: Dil-Edebiyat-Folklor, Sosyoloji-Ekonomi-Ziraat, 1989, Nisan Erzurum, s.11
[15] age. s.11-12
[16] age. s.12

Bayburt'a kadar uzanan bir sefer yaptı. [17]

Eskiçağlarda Haldilerin yaşadıkları sahada yer alan Bayburt yöresi, MÖ IV. bin sonlarından itibaren coğrafi tanımla Karaz; etnik tanımla Hurri kültürü sahası içerisine girmiştir. Sonraları Diauehi adlı bir beyliğin toprakları içerisinde yer alan Bayburt, daha sonra Urartu devletinin egemenliğine girmiş ve yıkılışına kadar da bu devletin hâkimiyetinde kalmıştır.[18]

Bir müddet Roma İmparatorluğu'nun egemenliğine giren Bayburt, imparatorluğun 395' te ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma (Bizans) toprakları içinde kalmıştır ve uzun bir süre Bizans İmparatorluğu'nun sınır kasabası olmuştur.[19]

19. yüzyıl sonlarına kadar devam etmiş ve doğu-batı ticareti Trabzon-Erzurum-Tebriz yolunu terk edince, Bayburt'un gelişme hızı da azalmış ve ekonomik gelişme zayıflayınca halkın geçimi sadece ürünlere bağlı kalmıştır.[20]

Osmanlılar tarafından fethi sonrası sancak olarak idari ünitede yer alan Bayburt, daha sonra kaza olarak Erzurum'a bağlanmıştır. 19. yüzyılın son çeyreğinde gelişen şartlar nedeniyle Bayburt tekrar sancak statüsüne kavuşmuş ve günümüzde Gümüşhane' ye bağlı olan Kelkit ve Şiran ile Erzurum'a bağlı olan İspir kazaları buradan idare edilmiştir.[21] Bayburt'la ilgili bilgilere arşiv vesikaları, salnameler, seyahatnamelerden ve kütüphane malzemelerinden ulaşıyoruz.

Bayburt'un XVII. yüzyıldaki yapısını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyan Evliya Çelebi'nin seyahatnamesi, başvurulan ilk yerli eserlerden biridir.[22] Ortaçağlarda ve erken Osmanlı dönemlerinde çok büyük bir öneme sahip olan şehrin adı ve kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ksenophon'un Anabasis'in Gymnias ve Bryer'in Pontos'unda Paipertes olarak geçen şehrin adına, Ortaçağ Ermeni kaynaklarında, Payberd, Bizans kaynaklarında Payper, Bayberd ve Paybert olarak raslanmaktadır.[23] Ermeni kaynaklarında okunuşu Bayberd, Doğu Roma

---

[17] Yıldız Rıfat, 23-25Mayıs 1988 TÜRK TARİHİNDE VE KÜLTÜRÜNDE BAYBURT SEMPOZYUMU, Birinci Kitap: Dil-Edebiyat-Folklor, Sosyoloji-Ekonomi-Ziraat, 1989, Nisan Erzurum, s.17

[18] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.27

[19] age. s.27-28

[20] age.s.17

[21] age.s.18

[22] age.s.23

[23] age.s.24

İmparatorluğu zamanındaki kayıtlarda Baberd veya Paypert, 13. Ve 15. Yüzyıl Arap kaynaklarında Babirt, Akkoyunlu kaynaklarında Baybirt, Selçuklu ve Osmanlı kayıtlarında ise bugünkü gibi Bayburt'tur.[24]

Arap kaynaklarında Babirt ve Akkoyunlu tarihinde bahseden çağdaş eserlerde Papirt olarak kullanılan şehrin adının, Bayböğrek'ten geldiği de öne sürülmektedir. Çağatay umerasından Emir Eratna oğlu Mehmed Eratna adından Baybert olarak bahsedilmektedir. Kazvini'nin eserinde ise Baburt olarak kayıtlıdır. [25]

Osmanlı kaynaklarında söyleniş biçimi, genelde günümüzde kullanıldığı şekilde olup, Katip Çelebi'nin Cihannuma'sında "Bay-Bayburd" olarak geçmektedir. XVII. yüzyıl ortalarında bölgeye gelen Evliya Çelebi, şehrin adının, "bay" kelimesinin Türkçede zengin, "yurt" kelimesinin mesken manasına geldiğinden yola çıkarak "zengin yurt" anlamına geldiğini söylemektedir.[26]

Bayburt adının Orta Asya kökenli bir erkek adı olduğu da ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, Türkler Bayburt'u fethettikten sonra Baiburt, Babirt, Papirt, ve Baypırt adlarında birini taşıyan şehrin adını kendi dillerinde var olan "Bayburt"a dönüştürmüştür.[27]

Bayburt, Türklerin Anadolu'da ilk fethettikleri ve yerleştikleri sahalardan biridir. İlk Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey, 1054 yılı seferinde ordusunu üç kısma ayırıp bir kısmını Parhar dağları ve Canik ormanları istikametine sevk ederken, göçebe Oğuzlardan bir grup da Bayburt havalisini ele geçirmiştir.[28]

İlk Haçlı seferini takiben Kılıç Arslan, Bizanslılara karşı müdaafaya geçerken Danişmendli hükümdarı Gümüş-Tekin Ahmed Gazi de oğlu İsmail'i, işgal edilen Bayburt'u kurtarmak için göndermiştir. İsmail 1098'de Gabras'ı burada bozguna uğratmış ve böylece Bayburt, kısa süren Bizans işgalinden sonra tekrar Türklerin eline geçmiştir.[29]

Bayburt'un Danişmentdliler idaresinde ne kadar kaldığı bilinmemekle beraber,

---

[24] Hacıhasanzade, Feridun, Her Yönüyle Her Köyüyle Coğrafi, Tarihi, Ekonomik Açıdan Bayburt, Nef Grafik Yayıncılık, 2007, İstanbul, s.81
[25] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.25
[26] age.s.26
[27] age.s.26
[28] age.s.29
[29] age.s.29

şehrin yakınındaki Danişmend köyünün, onların hâkimiyetinin bir hatırası olabileceği tahmin edilmektedir. Ancak Bayburt'ta Danişmendlilere ait başka bir eser bulunmadığı gibi Danişmend-name'de de Bayburt'un onlara ait olduğuna dair bir işaret mevcut değildir. Buradan yola çıkarak şehrin erkenden Saltuklulara veya Mengüceklilere geçtiği ileri sürülmektedir.[30]

Sultan Alâeddin Keykubad, Celaleddin Harezmşah'ı maglup edip ve 1230 yılında da Erzurum Beyliği'ne son verince Bayburt, Erzurum ile birlikte kesin olarak Selçuklu Türkiyesine katılmıştır.[31]Bir süre Akkoyunlu ve Karakoyunlu mücadelesine de sahne olan Bayburt ve havalisi bundan sonra Osmanlı egemenliği ile tanışmıştır.[32]

Uzun Hasan iktidara geldiğinde Akkoyunluların elinde bulunan Bayburt Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'in bizzat katıldığı 1473 Otlukbeli Savaşı'ndan sonra Osmanlı ordusu tarafından ele geçirilmişse de bir müddet daha Akkoyunlu'da kalmış ve daha sonra 1501'de Safevilerin hâkimiyetine girmiştir. Bu dönemde Bayburt, şiilik ve safevilik kavgalarına sahne olmuştur. Trabzon Valisi Şahzade Selim, Şah İsmail'in bölgede sahip olduğu kargaşalığa son vermek amacıyla birçok kere sefere çıkmış ve 1499 yılında Bayburt'a gelmiştir.[33]

Şehzade Selim, Şii tehlikesi nedeniyle 1508'de Bayburt'a kadar uzanan bir sefer daha yapmış, ancak şehir tam olarak Osmanlı egemenliğine alınmamıştır.[34] Daha sonra Bayburt'un Sinür köyüne 25 Ekim 1514 tarihinde gelen Yavuz Sultan Selim, Bayburt kalesini fethetmek için askerleri yola çıkarmış ve kale fethedilmiştir.[35]

XVIII. yüzyıl boyunca çok büyük bir siyasi gelişmenin olmadığı Bayburt ve yöresi, 19. yüzyılda önemli olaylara sahne olmuştur. İlk olarak 1828-1829 Osmanlı-Rus harbi sırasında Bayburt Trabzon'u ele geçirmek için harekete geçen Rus komutan General İ. F. Paskeviç emrindeki kuvvetlerin işgaline uğramıştır.[36]

Ruslar Bayburt içinde elli günden fazla kalmışlar şehri ve civar köyleri tamamen yağmalamışlardır. Savaş dolayısıyla ahalinin bir kısmı şehirden ayrılmış ve aceze ve

---

[30] age.s.30
[31] age. s.30
[32] age.s.32
[33] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.33
[34] age. s.34
[35] age. s.35
[36] age. s.37

bi-çare takımı dışında geride kimse kalmamıştır. Muharebenin seyrinde çok önemli bir yeri olan Hart savaşlarının sonunda, Ruslar bölgeden çekilmişlerdir.[37] Bayburtlu meşhur şair Zihni de bu savaşlarda Bayburt'un işgalini ve Hart savaşlarını konu edinen tarihi Hart Destanı'nı kaleme almıştır.

2. BAYBURT İLİNİN EKONOMİK YAPISI

2.1. TARIM FAALİYET

Evliya Çelebi Bayburt'ta iklimin soğukluğu nedeniyle meyve çeşidinin çok fazla olmadığını ileri sürmektedir. Şemsettin Sami E. Çelebi'nin aksine, Bayburt arazisinin mümbit olduğunu ve burada hububat ve meyvenin pek çok türünün yetiştirildiğini ifade etmektedir. Ali Cevad da, Ş. Sami gibi, Bayburt arazisinin verimli olduğunu ve hububat, meyve ve sebze mahsulünün bereketli olduğunu dile getirmektedir. 19. yüzyıl sonlarına ait Erzurum vilayet salnamelerinde, Bayburt'ta yetiştirilen ürünlerin çeşitliliği dikkat çekmektedir. Buna göre ekilen ürünlerin hububat, baklagiller, sebze ve meyve olmak üzere dört kısma ayırmak mümkündür. En çok ekilenler buğday, arpa, çavdar ve darıdır. Baklagillerden zeyrek, mercimek ve fasulyenin ekildiği görülürken, sebzelerden şalgam, soğan, patates, lahana, pancar, havuç, çiriş, lazut ve yerelmasının ekildiği anlaşılmaktadır. Meyvelerin ise elma, armut, erik, kavun ve karpuzun yetiştirildiği görülmektedir.[38]

Şehirde yaşayan çiftçilerin, hububatın dışında hayvan yemi olarak kullandıkları ve temettülerde ölçü birimi araba olan giyah (çayır otu), yonca ve korunga da yetiştirdikleri anlaşılmaktadır. Üretimi gerçekleştiren çayır otu, yonca ve korumganın toplamı 102,5 arabadır.[39] En çok üretimi yapılan hububat türü buğdaydır.

Hububat üretiminin azlığı ya da çokluğu köyün coğrafi yapısına da bağlıdır. Ova köyleri üretim için daha elverişli, dağ köyleri ise daha az verimlidir. Bayburt'ta da durum böyledir. Yukarı Kırzı ve Varzahan köyleri Hart Ovası'nda yer almaktadır. Hububat üretimde ikinci sırayı arpa (şa'ir) almaktadır. Arpa soğuğa daha dayanıklı

[37] age. s.38
[38] age. s.450
[39] Yunus Özger, XIX. BAYBURT (SOSYO-EKONOMİK, İDARİ VE DEMOGRAFİK YAPI),IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, İstanbul, s.451

olduğundan buğdayın aksine köylerin tamamında yetiştirilmiştir.[40]

Hububat dışında üretimi yapılan ikinci tür ürün, yonca, korunga, fiğ ve çayır otundan müteşekkil hayvan yemi grubudur. Yonca ve korunga, arpa ya da buğday gibi her yıl ekilen bir ürün değildi.[41]

2.2. HAYVANCILIK

Sütü için beslenen inek ve sağmal camuş ile bunların yavruları olan buzağı, manda buzağı, düge ve manda düge bu grupta değerlendirilmektedir. Şehirde en fazla yetiştirilen büyükbaş hayvanı inektir.[42]

Temettüal defterinde rastlanmayan ancak dönemin diğer kayıtlarında bulunan diğer büyükbaş hayvanları ve onlarla ilgili terimler de vardır. Bunlardan biri mozuk, diğeri gemlik ifadeleriydi. İneğin yeni doğan yavrusuna dana, bir yaşındaki erkek veya dişi danaya mozuk denilmektedir. Gemlik terimi ise iki yaşındaki erkek mozuklar için kullanılmaktaydı. Gemlikten sonra geleni ise topraklör olarak adlandırılmaktadır.[43]

Yetiştirilen küçükbaş hayvanları arasında en fazla bulunanı koyundur. Kuzunun bir yaşına gelmiş olanı tohlu olarak adlandırılmaktadır. Ziraat ile uğraşan hane reislerinin tarlalarını sürmek ve yük taşımak için kullandıkları anlaşılan ve koşu camuşu, öküz, kısrak ve merkepten oluşan 219 adet koşum hayvanı yetiştirilmiştir. [44]

3. BAYBURT'UN İLÇELERİ

3.1. AYDINTEPE İLÇESİ

Aydıntepe 40˚24 kuzey enlemi 40˚ doğu boylamında olup, doğu ve güneyden Bayburt merkez batıdan Gümüşhane Merkez, Kuzey Doğudan Trabzon, Çankara, Aralıklı ilçeleri ile sınırlıdır. Denizden yüksekliği 1650 metre olup, yüzölçümü 864 km2 dir. İlçe arazisi, Aydıntepe ovası ve ovaya açılan akarsu vadilerindeki küçük

[40] age. s.453
[41] age. s.457
[42] age. s.455
[43] age. s.456
[44] age. s.457

düzlükler ve Kuzey Anadolu sıra dağlarının bir bölümünü oluşturan Soğanlı dağlarından oluşmuştur.

Aydıntepe ovasını hemen hemen doğu-batı doğrultusunda ikiye ayıran Çoruh çayı ve buna karışan Çatıksu, Sorkunlu, Gümüşdamla çayları önemli akarsulardır. İlçe merkezinde bulunan medrese kalıntıları ve merkez camidir.

Doğu Anadolu iklimi etkisinde olduğu için kışlar soğuk ve kar yağışlıdır. Yazları aşırı olmayacak şekilde sıcak ve kurak geçer. Kuzey yamaçları Karadeniz iklimi etkisindedir. Soğanlı dağlarından Çoruh ırmağı vadisine doğru rüzgâr eser. İklim özelliği il merkeziyle aynıdır. Dağların en önemli özelliği yaylacılık ve av turizmine elverişlidir. Bitki örtüsü çayırlar ve bozkırdır. İlçe yer altı suları bakımından fakirdir.

Çayırköprü köyünde bulunan maden suyu birçok hastalığa iyi gelir. Aydıntepe MÖ 3000-2500 yıllarına varan bir tarihe sahiptir. En önemli eserler Gümüşdamla köyündedir. Tarihi kemer köprüler medrese kalıntıları ve merkez camiidir. İlçedeki gelenek, görenekler ve folklor yönünden il merkeziyle aynıdır. Sadece Soğanlı dağları üzerinde bulunan köyler Karadeniz folkloru etkisindendir. 20 Şubat günü Ermeni zaliminden kurtulduğu için kurtuluş günü kabul edilir.

3.2. DEMİRÖZÜ İLÇESİ

Demirözü ilçesi Bayburt iline bağlı Doğu Karadeniz bölgesinde yer almasına karşın karasal iklim gösterir. Denizden 1630 metre yüksekliktedir. Bayburt merkeze, Köse, Kelkit, Erzincan ili ve Çayırlı ilçelerine sınırı vardır. En yüksek tepesi Otlukbeli Tepesi metre ve Pulur Dağı' dır.

Kışlar soğuk ve kar yağışlı, yazlar ise kurak ve sıcaktır. Yaz aylarında yağmur çok az yağar bu sebeple bitki örtüsü zengin değildir. Bazı yerleşim yerlerinde küçük çalılıklar vardır. İlçenin Yakupabdal, Petekli, Elmalı, Gökçedere ve Kalecik köylerinde orman ağaçlarına rastlanır. İlçenin yer altı suyu ve akarsuları yok denecek kadar azdır. Dere olarak Beşpınar deresi ve Gökçedere deresi vardır.

Yörenin en eski halkı MÖ 1500 lerde yaşayan Azsi ve Hayaşalardır. İlçeye bağlı Bayrampaşa köyünün batısındaki Evcikler tepesi höyüğü ve Gökçedere

kasabasındaki (Pulur) Höyüğü ilk Tunç çağa ait çanak çömlek özelliği taşır. Osmanlı döneminde yörede Müslüman, Ermeni ve Rumların yaşadığı Osmanlı kayıtlarından anlaşılmaktadır.

Yöre Karakoyunluların ve Akkoyunluların egemenliğine girmiş. Fatih Sultan Mehmet'in Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunluları yenmesi sonucu Osmanlı egemenliğine girmiştir. İlçeye bağlı Gökçedere kasabası Akkoyunluların ilk yerleşim yerlerindendir. Akkoyunlulardan kalma cami, medrese, hamam vardır.

4. SÖZLÜK

A

****aba:** Anne (Bayburt ve köyleri - Gm. DS. 3) (TİMB.77, ŞOB.115) *'abla, büyük kız kardeş veya yaşı itibarıyla sayılan herhangi bir akraba kadın' <ETk. aba/ apa* (TETTL c.1. A-B. s. 198) < *O.T. aba 'ana'* (TTTSKBS, s. 43)

abaza: Çayırlarda büyüyen ve sarma yapılan bir tür ince yaprak, eveliğe benzeyen bir bitki.

****abbaḫ:** Bembeyaz (ABST.302)

****ablaḫ:** Yuvarlak geniş çehreli kadın (ABST.302, BKKT.20)

abrıl: Nisan

****abuḫlandır-:** Bir şeye ümit etmek (TİMB.143)

****aburada:** Burada (TİMB.145)

****acıḫıcı:** Bir çeşit ot (FNSO.19)

acuḫ: Azıcık

***** acuzlan-:** Usanmak

***açkı tahtası:** Üzerinde yufka açılan yahut hamur işleri yapılan uzun veya yuvarlak tahta (Bayburt ve köyleri- Gm. DS. 60)

***açma:** Erik ve kayısı kurusu (Bayburt - Gm. DS.61)

****adıraklı:** Kavgacı kadın (BKKT.32)

*****adiya:** Orada

****afat:** Hastalık, afet(ŞOB.21) *<afat 'felaket'<Ar. afa [/'wf/ afaroz kökünden]* (TETTL c.1. A-B. s. 259)

****agu:** Zehir (ŞOB.54) *<ağu/ağı 'zehir'<ETk. aġu* (TETTL c.1. A-B. s. 278)

****ağartı:** Süt ve süt ürünlerinden yapılan tüm ürünler (TİMB.145, ŞOB.115) *<ağartı 'Süt ve sütten elde edilen ürünler'<ak+ar-tı* (TTTSKBS, s. 52)

****ağca:** Bembeyaz, çok beyaz (FNSO.23) < ahça/ağca/akça 'beyazımtırak' < ak 'beyaz + bazı sıfatlarda kullanılan –ca dimibutivum eki.' (TETTL c.1. A-B., s. 281)

***ağdır-:** Aşağı inmek, yük veya terazide denge bozularak bir yanı ağır gelmek(Bayburt ve köyleri- Gm. DS.103) *ET. Ağ > eğilmek, sarkmak <ağdır-[Yükseltmek] < ET. *aġ- 'yükselmek'* (TTTSKBS, A-N, s. 52)

****ağırbaş:** Yün eğirmeyi sağlayan ağaçtan yapılmış teşinin yuvarlak tepe kısmı (TİMB.37)

****ağırşak:** Teşinin üstünde yuvarlak parça (BMB. 72) *<ağırşak/ arşak 'iğin altına bağlanan yuvarlak ağırlık' <ETk. aġırçak* (TETTL c.1. A-B. s. 274)

****ağız:** Yeni doğan hayvanların alınan ilk sütü (ŞOB.101) *<ağız 'yeni doğmuş hayvanın ilk sütü' <ETk. aġuz*(TETTL c.1. A-B. s. 275)

****ağızbağız:** Silme dolu, tam dolu (ABST.302)

***ağnagaz:** Gün aşırı öğütülen zahire, harman zamanı veya ilkbaharda un kalmadığı vakit azar azar öğütülen zahire (Bayburt ve köyleri- Gm. DS. 105)

***ağnan-:** Hayvanlar toprakta yatıp yuvarlanmak (Bayburt - Gm. DS.106) *ağna-: yuvarlanmak <ağnak: Hayvanların yuvarlandığı yer* (VIII.-XVI. YASD.)

****ahan:** İşte (ŞOB.115, SBVH.307) *<aha/ahan (nida) 'işte' Bunun gibi kısa nidaların menşeini tespit etmek imkansızdır; krş. mesela Erm. aha/ahan 'işte'*(TETTL c.1. A-B. s. 279)

****** **aḫbun:** Gübre, hayvan dışkısı (TİMB.145, ŞOB.115) *<ahbın/ahbun/akbun ' gübre'<Erm. aġp[in] <Erm. aġb[in]* (TETTL c.1. A-B. s. 281)

****ahlat:** Yaban armudu (FNSO.13) *< ahlad/ahlat 'yaban armudu' < Yun. ɑ̣hláḍi* (TETTL c.1. A-B. s. 287)

***aḳa:** Baba (Bayburt -Gm. DS.135) *ağa ' Ağa, ağabey' < Mog. āḳā* (TTTSKBS, A-N s. 51)

***aḫpancar:** Ispanak gibi yenilen lezzetli, yabani bir ot (Bayburt - Gm. DS.106)

aḫtarma: Tarlanın birinci sefer sürülmesi

*****ala haşhaş ol**-: Vücutta oluşan kızarıklık için kullanılan söz öbeği

****alaf:** Hayvanlara verilen yemler (TİMB. 146-206, ŞOB.115) <alef/alaf ' hayvan yemi, saman, kuru ot' <Ar. 'alūfa (TETTL c.1.A-B. s. 340)

****alafdar:** Zahra komisyoncusu (ABST.302)

****alapaça:** Her tarafı (TİMB.146)

****alazlama:** Sivilce (ŞOB.105)

****** **alçı:** Aşığın pürtüklü yüzü (ŞOB.115) *< alçı ' aşık kemiğinin dikine bir yüzü' <Mo. alçu* (TETTL c.1. A-B. s. 338)

****allalem:** Herhalde, galiba (ABST.302)

****allerem:** Herhalde, galiba (ABST.302) krş.allalem

****aluç:** Küçük boy ağaçlarda yetişen bir meyve, yaban eriği (TİMB.175, ABST.302) *<aluça/alça/alluca 'bir çeşit erik' <Fa. ālūça [ālū'erik'+küçültme eki -ça]* (TETTL

C.1. A-B. s. 363)

ambu: Gösterme, işaret etme

****ana:** Maranın ortasına verilen ad (TİMB. 32-259)

***anâ:** Korku, şaşma, hayranlık bildiren ünlem (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.242)

*****ana öz:** Buğdayın değirmende öğütülmeden önce unun kalitesini belirlemek için değirmene öğütülmeye götüren az miktardaki buğday.

***andal:** Sulanan tarla ve bostanda evleklerin suyla dolması göllenmesi hali: *Bahçe andallanıncaya kadar suyu kesme (*Bayburt -Gm. ve köyleri- DS.257)

****ander:** Sahipsiz (TİMB.187, ŞOB.20) *<ander kal-/andır kal- 'sahibinin ölümünden sahipsiz kalmak' <Fa. andarz <Pekl. handarz, Gürc. anderhi, Erm. ander 'sahipsiz, bedbaht' <Erm. an 'olmayan' ve ter 'sahip, bey'* (TETTL c.1. A-B. s. 392)

****ander:** Kötü, uğursuz, iğrenç (TİMB.146)

****ander**: İkiyüzlü dedikoducu kadın (BKKT.37)

***** **angır-:** Eşeğin anırması

****anık:** Ekşimemiş olan hamurdan yapılan ekmek (TİMB. 77-146-207, ŞOB.115)

****anık:** Kadınların konuşma özellikleri **(**BKKT.37)

****anor:** Onur, gurur (ŞOB.30) krş.anurla-

****antık:** Tandırda yakmak için kullanılan ateşli tezek (TİMB.146, ŞOB.115, BTİB.115)

anuh: Nane

anurlan-: Onuruma dokunmak, alınmak

****anzerli:** Kavgacı kadın (BKKT.32)

****apar-:** Götürmek (ABST.302)

****apuksapuk:** Saçma sapan (ŞOB.115)

****arabi:** Bir çocuk oyunu (TİMB.146, ŞOB.115)

***arabistan:** Yumurtalı ıspanak ve kıymalı yumurta yemeklerine verilen ad (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.292)

****arafa:** Arife (ŞOB.28)

****arıstaḫ:** Tavan arası (TİMB.146) krş.arustaḫ

****ark:** Su kanalı (ŞOB.14) *<arık/ ark 'sulama hendeği, cetvel' <ETk. arıḳ* (TETTL c.1. A-B. s. 199)

****artuğ:** Fazla (TİMB.185) *<artuk/artık 'fazla' <ETk. artuk Fiilden sıfat yapan -(ı)k*

eki (TETTL c.1. A-B. s. 442)

** **arustaḫ:** Evlerde bulunan baca altı (TİMB.146, ŞOB.115) *<arastak/arasdak/arıstah/arustak 'tavan' <Erm. aṙasdaġ* (TETTL c.1. A-B. s. 423)

***arvat:** Kadın, avrat (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.337)

asaca yıka-: Saçı baş aşağı yıkamak, yalnızca saçları yıkamak

***assahtan:** Gerçekten krş. essah

aşgana: Tandırlık(TİMB.96) krş.aşḫana

***aşḫana:** Ekmek yapılan yer

aşlık: Yiyecek *<aş: hububat <aş+ lık (aş: yemek+ lık isimden isim yapım eki)*

aşimdik: Şimdi

aşoti: Çorbalara konan kokulu bir baharat (ŞOB.115, TİMB.154*)<aşot 'akarsuların ortasındaki adacık' <Yun. diyal. (aşóti) <EYun. (o,heto's) 'hendek, oluk'* (TETTL C.1. A-B. s. 472)

aşşaḫ: Aşağı (TİMB.205)

aşuk: Hayvanların ayak tabanlarından çıkan bir kemik (ŞOB.115*) <aşık ' zar atmaya benzer bir oyunda kullanılan küçük kemik parçası' <ETk. aşuk.* (TETTL c.1. A-B. s. 467)

***at fıstığı:** At gürbesi

atmak: Uzun boylu kadın (BKKT.17)

avara: İşi gücü olmayan, boş gezen, avare (SBVH.294) *'işsiz, aylak' <Fa. āvāra* (TETTL c.1. A-B. s. 489)

***avara:** Ekim ayı (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.377)

arvat: Kadın (ŞOB.26) *< Arp. avrat 'kadın; zevce' < avret* (TETTL c.1. A-B. s. 445)

***avrenç:** Peynirin daha iyi süzülmesi için üzerine taş konularak bekletilmesi.

***avura:** Şurası (Keleverek, Bayburt-Gm. DS. 396)

avurd: Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen kısmı (TİMB.95) *<avurd/avurt (yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü) <ETk. aḏurt* (TETTL c.1. A-B. s. 496)

** **ayağlaraan:** Ayağının tozu olma, ayağına kapanma isteği (ABST.302)

ayakkabı: Kadın çamaşırı (ŞOB.115, SBVH.294)

ayak kıtlı: Ayakaltı

ayam: Hava durumu (TİMB. 77, ŞOB.115, ABST.302)

****azıḫ:** Tarlaya götürülen yiyecek(TİMB.145, ŞOB.26) azık *'Yiyecek, azık' =OT. azuk (DLT) (TTTSKBS, A-N, s. 98) <azuk/azık 'yolluk; yiyecek' <ETk. azuḳ* (TETTL c.1. A-B. s. 531)

****azık:** Nemlendirilen buğday ununda yapılan bir tatlı (ŞOB.115, TİMB.145)

****azıt-:** 1. Yabana atma, köpeği başka bir yere bırakmak 2. Şımarmak (ŞOB.115, ABST.302) *<azıd-/azıt- 'birisine yolunu şaşırmak' <az- fiilinin ettirgenlik hali* (TETTL c.1. A-B. s. 526)

B

***ba͡am:** Bakalım

baba: Kötü, hastalık(ŞOB.21) *Seni baba tuta <baba 'ur, yumru', 'büyük ve onulmaz çıban, hastalık'*(TETTL c.1. A-B. s. 535)

baca: Evlerin üstündeki pencere

bacı: Kız kardeş (ŞOB. 37-115) *<bacı 'kız kardeş, bilhassa yaşça büyük kız kardeş' <Mo. baca* (TETTL c.1. A-B. s. 540)

***bacıcı:** Tahsildar, vergici (Bayburt - Gm. DS.457) < bac: vergi, harç (Fa.i.) < bac isim kökü+ (ı)+cı isimden isim yapım eki

***baççık:** Öpücük

bad: Tarla kıyısına yapılan toprak set (ABST.303)

*** baga:** Dozerin kepçesi

***bağa:** Çekyat

bağırdak: Çocuğun düşmesini engellemek için beze bağlanarak beşiğe sabitleştirilmiş çubuk (FNSO.14*) < bağırdak 'çocuğun düşmemesi için beşiğe veya veya salıncağa bağlanan enli kuşak' < ETk. bağır-dak* (TETTL c.1. A-B. s. 550) < *bagırdak 'kuşak, bağ'* (SD, s.98)

***bağırtlak:** Yabani ördeğe benzeyen gece çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu(Bayburt - Gm. DS.479) < *=OT. bagırlak (DLT) <* bā + KIr-(t)- 'türeme ünsüz + -la - k* (TTTSKBS, s. 104)

**baha: Kıyemtli(ŞOB.16) *<baha/beha/paha 'fiyat, kıymet' <Fa. bahā* (TETTL c.1. A-B. s. 553)

**bala: Çocuk (FNSO.42) *<bala 'yavru,çocuk' =OT. bala 'Kuş hayvan yavrusu (DLT) DLT: balala- 'kuş yavrulamak'* (TTTSKBS, s. 107)

**balaban: Kilolu, büyük (FNSO.20) *<balaban 'doğan, çakır doğan' <Fa. bālābān 'davul'* (TETTL C.1. A-B. A. Tietze s. 566) *<balaban '1.av kuşu 2. şişman gürbüz'* (TTTSKBS, s. 107)

**balğar: Yıldız rüzgârı (ŞOB.44)

balḫar: Kuzeyden esen rüzgâr

**bar: Bayburt yörelerinde oynanan oyunlara verilen ad (TİMB.266) *<bar ' Erzurum yöresinde oynanan halk oyunu'= OT. bar 'büyük' (DLT) Eren ' <Erm. yer.*

bar (<par) 'dance' Nişanyen: bar Erm. bar1. Grup; topluluk, insan çemberi; 2. Çember halinde yapılan dans. Tuncer Gülensoy' agöre bu yanlıştır. Bu sözcüğün Ermeniceden Türkçeye geçtiğini belirtir. (TTTSKBS, A-N, s. 112)

****bardan:** Büyük çuval

*****bardan bardan:** Lapa lapa

****bardel**: Genelev(ABST.303)

****bardelli:** Ahlaksız, kötü, yaramaz (ŞOB.115, TİMB.149, BTİB.115*) <bardel ' fahişe'<İt. bordello ' umumhane, genelev'<EFr. bordel 'kulübe'* (TETTL c.1. A-B., s. 587)

*****bargana**: Eşya

****barğana:** Topluluk, göçer, çingene ailesi (ABST.303)

***basma:** Gübre, tezek (Bayburt - Gm. DS.544)

***basmalık:** Gübre biriktirilen yer (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.545)

****baş kayış:** Boyunduruğu bağlayan kayış (TİMB.34)

****başıbozuk:** Halkın diğer adı (ŞOB.115, TİMB.149) *<başıbozuk (askerlikte) ' üzerinde üniforma olmayan; bir grubun āzalarından olmayan kimse' <baş ve bozuk* (TETTL c.1. A-B., s. 608)

***bayaẖtan:** Demin ki, az önceki (Bayburt - Gm. DS.576) *<baya 'Az önce, demin' =ET., OT. baya 'az önce, demin' (DLT) bayak* (TTTSKBS, A-N, s. 121)

****becit:** Öncelikli (ABST.303)

****bedalsız:** Kavgacı (BKKT.32)

****bedasil:** Yaramaz (ABST.303)

****bedura:** Su kabı, kovanın diğer adı (ŞOB.115, TİMB.149, ABST.303*)<bedro/vedre ' su kovası' < Slv.. vedro/v/→/b/*(TETTL c.1. A-B. s. 632)

*****behe:** Ben

****behuzur etmek:** Huzursuz etmek

*****beksi:** İki öküzün önüne koşulan öküz

****bel:** Bir çeşit kürek(ŞOB.27*) <bel ' toprağı kazmaya yarayan alet' <Fa. bēl/bīl* (TETTL c.1. A-B., s. 640)

****bele-:** Kundaklamak (FNSO.34) *< bele- 'beşiğe bağlamak' <OT. bëlä- (DLT) < bé:l+e-* (TTTSKBS, s. 128)

****beng:** Ben 'kuyruğunda bengi var, gece gündüz cengi var'(TİMB.39, BKKT.20)

<ben ‘ Tende bulunan koyu renkli leke ya da kabartı’ <ET. beŋ (TTTSKBS, A-N, s. 131)

****beriberi:** Kadının bacağını tasvir ederken verilen ad (BKKT.26)

****beşbeter:** Çok fena (TİMB.146)

****betire:** Kötü (ŞOB.115) *<beter ‘daha kötü’ Fa. batar [bad ‘kötü’ +karşılaştırma halini gösteren -tar eki,* (TETTL c.1. A-B. s. 674)

****betire:** Kötü (TİMB.149)

*****beymurad tahtası:** Teneşir

***bezek -bazek**: Süs, ziynet (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.650) *beze 'süs' < ET. bediz, bezek ' süs, nakış' OT. bezek 'nakış' (DLT)* (TTTSKBS, s. 137)

****bezek:** Makyaj, süs(ŞOB.28, TİMB.180) *<bezek ‘süs, ziynet’ <ETk. bezek [beze- +fiilden alet ismi yapan -k eki]* (TETTL c.1. A-B., s. 682)

****bezekli:** Süslü püslü (TİMB.148) *<bezek ‘süs, ziynet’ <ETk. bezek [beze- +fiilden alet ismi yapan -k eki]* (TETTL c.1. A-B., s. 682) <bezek ‘isim kökü’+ li ‘isimden isim yapan ek’

****bıcı bıcı yapmak:** Çocuk dilinde banyo yapmak

****bıçık:** Yeni doğmuş buzağı

****bıçırğan:** Ayakaltı (ABST.303)

****bıçkı:** Testere (ŞOB.115) *<bıçkı ‘ testere; saraç bıçağı, bağ bıçağı’ <ETk. bıçg.u [bıç- ‘kesmek’ +fiilden alet ismi yapan -gı/kı eki,]* (TETTL c.1. A-B.,s. 685)

****bıj:** Ateş, cız. Bu kelime küçük çocukları ateşten korkutmak için söylenir. (TİMB.149, ŞOB.115)

****bıldır:** Geçen yıl (TİMB.149) *<bıldır ‘ geçen sene, bir yıl önce’< bir yıldır (TETTL c.1. A-B., s. 687) < bıldır ‘Geçen yıl’ =eski Kpç. Bıltır < bir+yıl+dır < *bir+yıl+turur* (TTTSKBS,A-N, s. 140)

****bılık:** Ufuk (SBVH.294)

***bıtırak:** Kırlarda yetişen yabani bir otun dışı dikenli tohumu (Bayburt ve köyleri- Gm. *DS.672) =OT. buturgak ~bitrik (DLT) <but +(u) r-ġak* (TTTSKBS, s. 142)

****bıyıl:** Bu sene (ŞOB.43)

****bızdıḫ:** Kuyruk sokumu (TİMB.149, ŞOB.115)

****bızdılık:** Küçük (ABST.303)

****bi pırtık:** Azıcık (BKKT.18)

***bibi:** Hala (Bayburt - Gm. DS.677)

***bir tutam:** Bir parça, azıcık, biraz (Bayburt - Gm. DS.687) *=OT. (KB) tutam 'avuç dolusu, tutma hareketi' < *tuta-m [T. Tekin, Mak.,I,237,271: tut ~ tuta- 'tutmak, yakalamak']* (TTTSKBS, s. 52)

****bişe:** Hamur kızartması (TİMB.148) *<bişi ' Çörek' <biş- [<* bış-] +-i* (TTTSKBS, A-N, s. 150)

***bitevi:** Tamamen, hepsi, tümden (Bayburt - Gm. DS.709) *<bitemi 'Uzunluk ölçüsü birimi'< ET. bi:r+täm ' birden, tamamiyle, büsbütün, toptan'* (TTTSKBS, A-N, s. 151)

**** bitme:** Yetişme (ABST.303)

biz: Ayakkabı dikmede kullanılan iğne

***boğa:** Hayvanların ayağının altında zorlanmadan ileri gelen şiş, ur (Bayburt - Gm. DS.472)

***bolaramak:** Genişlemek, çoğalmak(Bayburt - Gm. DS.734)

****bonduruk:** Hayvanların boynuna takılan ağaçtan yapılmış çiftçi malzemesi (ŞOB.115) < *boyunduruk ' çift süren ya da kağnıyı çeken öküzlerin boynuna bağlanan alet' <ETk. boyunduruk [boyun+isimden alet ismi yapan -dırık/-duruk eki]* (TETTL c.1. A-B., s. 773) = *OT. boyunduruk (DLT) – eski Kpç boyunduruk <boyun+duruk* (TTTSKBS, A-N, s. 165)

borani: Şeker pancarı, evelik vb. bitkilerden soğanlı yağda kavrularak ve üzerine yoğurt dökülerek yapılan yemek.

***boşayı:** Eylül (Bayburt - Gm. DS.743)

***boy:** Yem olarak kullanılan çemen yapılan burçağa benzer bir tahıl çeşidi (Bayburt - Gm. DS.744) *<boy 'Yem olarak kullanılan, çemen yapılan burçağa benzer bir tahıl çeşidi; = OT. boy ' yenilen bir ot, poy otu' (DLT)* (TTTSKBS, s. 163)

****boynuk:** Boynu eğri (SBVH.294)

****böcük:** Böcek (TİMB.169, ABST.316)

*****bölen-:** Kendini beğenmek

böyün: Bugün

****bulgurlu:** Bir yemek adı (SBVH.294)

burmak: İğdiş etmek, dürmek

****burunsalık:** Hayvan bağlama halkası (ABST.303)

****buy-:** Donmak (ABST.303)

****bügelek:** Hayvanları rahatsız eden bir tür sinek (SBVH.294, ABST.303*) büge – büğelek ‘ büve de denilen sokucu sinek’ – büvelek- büve <bö:+g+e+lek –Kırg. bögenök ‘Sarımtırak renkli sinek’; Alt. bögön ‘atsineği’* (TTTSKBS, A-N, s. 191)

***bük:** Irmak ve göl kenarlarındaki sazlık (Bayburt - Gm. DS.815) <*bük ‘ Çiçek tomurcuğu; sık ağaçlık’ –OT. bük, bukuk <bük* (TTTSKBS, A-N, s. 192)

****büküzümü:** Küçük, ekşi bir bitki (TİMB.175)

****bülezük:** Bilezik (TİMB.76)

*****bülü canlık:** Bilmişlik yapmak

****bürük:** Ağız ve burnu çemberle kapamak (ŞOB. 79-115, TİMB. 35-256) <*bürük ‘bürgü, çarşaf, kadınların sokak giysisi’ <bürü- +fiilden daha çok somut isim yapan -(ı)k eki* (TETTL c.1. A-B. s. 832)

*****büründcük:** Çayırlarda büyüyen ve iç içe geçmiş gibi görünen boğumlu ot.

büz: Betondan yapılan kanalizasyon borusu

C

***cağ:** Kağnının yan tarafına, yükün düşmemesi için konulan ağaçlar. (Bayburt - Gm. DS.842) <*cağ 'ince çubuk; çubuklardan ibaret olan parmaklık, korkuluk'* < *Erm.*< *cạġ* (TETTL. c.2 C-E. s.412)

****cahal:** Cahil (ABST.316)

****cakkıl:** Tenekeden yapılmış ağzı tabanı büyüklüğünde kap(TİMB.150, ŞOB.116)

cakkul: İcat

****cameş:** İki ile dört yaş arasında erkek manda.(TİMB.38-149, ŞOB.29-31) <*camus/camuş/camız 'manda'*<*Fa. cāmūs* (TETTL c.2. C-E. s. 40)

****camış:** Manda **(**BMB. 54) <*camus/camuş/camız 'manda'* <*Fa. cāmūs* (TETTL c.2. C-E. s. 40) krş.cameş

can aşi: Ölen kişinin ardından verilen yemek

***catkıl:** Sucu omuzluğu (Bayburt - Gm. DS.849)

cazı: Şirret kadın, cadı

****cecim:** Kilim (TİMB.130, ABST.303)) < *cacım/cecim/cicim 'ince dokunmuş renkli ve nakışlı kilim'*<*Fa. cācim/cācīm* (TETTL c.2.C-E. s. 32)

****cecük:** Kasık (SBVH.295)

****ceferlik:** Evlerde malzeme koymaya yarayan bir bölüm (TİMB.151, ŞOB.115)

****cegart:** Yeni biten mahsul (TİMB.151, ŞOB.116)

cegert: Tohumlanan filiz krş.cegart

cemek: Pancarı teklemeye yarayan alet

cendek: İnsan ve hayvan ölüsü

****cepken:** Kolsuz elbise (ŞOB.11) <*cepken/cebken/çepken 'kolsuz veya yenleri açık olan kısa bir çeşit üst giysi'*<*H. Eren'e göre Tk. çep-+ giyim eşyası için kullanılan -man/-men' den ibaret olan çekmen kelimesinin metatezli varyantıdır.* (TETTL c.2.C-E.s. 67)

****cerme:** Para (ŞOB.32) <*cereme 'para cezası'*<*cerimė cerime* <*Fa. carīma 'suç, cürüm'*(TETTL c.2.C-E. s. 69-70)

****cıbartma:** İyice dövme, fazla dövme (TİMB.151, ŞOB.116)

****cıbıl:** Çıplak (ŞOB.32*)* <*cıbıl 'çıplak; tüysüz, yapraksız; yoksul'* <*çıplak kelimesiyle aynı kökten, fakat aralarında münasebet tam anlaşılmıyor.*(TETTL c.2.C-

E.s. 77) <*cıbıl ‘ 1.Çığlak; 2. Yoksul’<*cıp ‘yansıma’+-(ı)l* (TTTSKBS, A-N, s. 201)

***cıcak:** Güzel (Bayburt ve köyleri- Gm. DS.895) <*cıcık ' 1. Güzel; 2. Süs' < *cıc 'yansıma'+*

-(ı)k (TTTSKBS, A-N, s. 201)

****cıcık:** Güzel (TİMB.150-206, ŞOB.116) <cıcık/cicik/cıncık/çınçık ‘güzel, süs’ (TETTL c.2.C-E. s. 78) krş.cıcak

****cıd:** Kenar (ŞOB.116)

****cıddi:** Bir çocuk oyunu (ŞOB.116, TİMB.151)

cığıltı: Tiz ve rahatsız edici ses

****cığırlık:** Kalleşlik, bozuculuk (TİMB.150)

cığız: Oyunbozan

****cılav:** Makyaj, boyama (TİMB.152) <*cilā‘parlaklık; bir şeyin sathını parlatma macunu’ <Ar. cala- ‘temizleme, parlatma, cilalama ameliyesi’ [clw/ ya da /cly/ kökünden]* (TETTL c.2.C-E. s. 97) cılav ile cıla arasında anlamasal bir bağ kurulabilir.

cılbağa: Huysuz, küçük çocuk

*****cılbara:** Yumurta, soğan, yağ ve salça ile yapılan sosun doğranmış ekmeklerin üstüne dökülmesiyle yapılan bir tür yemek, çılbır.

****cılcıbıl:** Çırılçıplak, çıplak (ŞOB.116, TİMB.151)

****cıldık:** Elbisenin yırtık eteği (SBVH.295)

***cılgımak:** Oyunda mızıkçılık etmek (Bayburt - Gm. DS.904) <*cıllaka 'şımarık'* (TETTL. c.2. C-E. s.438)

****cıngıl:** Koyunların boyunlarına takılan çıngırak (SBVH.295)

****cıngıl:** Bir nevi tenekeden yapılmış kulplu su kab (ŞOB.116, TİMB.151) <*cıngıl/çıngıl/cıngır/cingil ‘küçük bakraç; kuyu kovası’ <cıngıl veya ses taklidi kelimelerden* (TETTL c.2.C-E. s. 82)

****cıngıllı:** 1.Süslü 2. Oynak, şımarık kadın (ŞOB.29) **<** *cın ‘ yansıma’+gıl+lı* (TTTSKBS, A-N, s. 203)

*****cıngılı:** Karışık, taranmamış olan.

**** cıngır:** Çakır gözlü kimse (TİMB.151-169, ŞOB.116)

cırbağa: Huysuz, küçük çocuk krş.cılbağa

****cırbıḫ:** Çapak (SBVH.295)

***** cırda:** Zayıf olan kimse

cırıɫta: Yumurtayla yapılan hamur kızartması.

****cırık:** Bez parçası (TİMB.169) <*cırık 'Yarık, yırtık' <ET., OT. yarag 'yarık, gedik' (DLT) <*yar-(DLT)* (TTTSKBS, A-N, s. 203)

****cırım** : Parça (TİMB.151) *cırık/çırık 'yırtık, paramparça' <cır-/çır- +fiilden sıfat yapan -ik eki* (TETTL c.2.C-E. s. 83)

****cırnak:** Tırnak, kuşların ayak parmak uçları (ŞOB.116) <*cırnak/çırnak 'tırnak, pençe' <ETk. tırŋaḳilk ünsüzün (belki cır- 'yırtmak' fiilinin tesiri altında) /c/' ye değişmesi ile* (TETTL c.2.C-E. s. 85)

*****cıtcıt:** İnce ot biçiminde yenilen bir bitki

*****cıttı bıttı:** Saklambaç oyunu

***cızıdan çıkmak:** Doğru yoldan çıkmak (Bayburt - Gm. DS.948) <*cızı ~çızı ~çizi 'Çizgi'* (TTTSKBS, A-N, s. 204)

****cızi:** Çizgi (ŞOB.116) <cızı/çizi/çızı 'çizgi, karık, saban izi' <*ETk. çız- 'çizmek' +fiilden isim yapan -i eki* (TETTL c.2.C-E. s. 88)

*****cızlavat:** İçi bezle kaplı lastik ayakkabı

cızma: Çizme

****cici:** Çocukların oyuncakları, güzel (ŞOB.116) <*cici 'sevilen; sevimli, hoş; güzel, süs' <tekrar edilen basit bünyeli bir heceye dayanan çocuk dili tabirlerinden. 'çocuğun oyuncakları'* (TETTL c.2.C-E. s. 91)

****cil:** Bitkilerden yumrulardan çıkan filizler(TİMB.150) <*çil 'topraktan yeni çıkan bitki, ekin' <Erm. cil* (TETTL c.2.C-E. s. 228)

****cimcük:** Cimciklemek, çimdiklemek (TİMB.151) <*cimcik 'çimdik' <Mog. çim-çi* (TTTSKBS, A-N, s. 206)

****cimcik:** Çok az (ŞOB.116)

****cinavuz:** Kısa boylu (ABST.303)

civil: Tel peynir

coc: Çayırlarda bataklık yer

****combar:** Tarlalarda biten çavdara benzer bir bitki, sepet yapımında kullanılır (ŞOB.115, TİMB.151)

****combar:** Sepet yapmada kullanılan bitki (BTİB.115)

con: Kılçıklı beyaz buğday

***cor:** Büyük derin dere (Bayburt - Gm. DS.993)

****cul:** Küçük abdest (TİMB.150)

****cul:** Küçük çocukların erkeklik organı (TİMB.150)

culla-: İşemek

**** culuk:** Hindi (ŞOB.115, TİMB.77-95) <ses taklidi kelimelerden, krş. culcul (TETTL c.2.C-E. s. 113)

****cumurla-:** Ufalamak (SBVH.295)

****curun:** Aşık oyununda kullanılan boyanmış büyük aşık (ŞOB.30)

cuz: Üçtaşla oynanan bir tür oyun

****cücük:** Küçük yavru, civciv (TİMB.38-95, ŞOB. 50-116) <*cucuk/cücük 'civciv' <civcivleri çağırırken kullanılan cü cü seslenmesinden ve esasen kendi çıkardıkları veya annelerinin çıkardığı seslerin taklidinden. Erm. cucik'dir.* (TETTL c.2.C-E. s. 111)

****cülki:** Yünden örülen ince kadın çorabı (ABST.304)

*****cülüt:** Akarsu kenarlarındaki tarla

****cümcük:** Cimcik (SBVH.295)

****cünük:** Bataklık (BTİB.116)

cünüd: Su birikintisi

****cünük:** Bataklık, çok sulak yer. (TİMB.151, ŞOB.116)

Ç

çağ: Eskiden banyo yapmak için odaların bir köşesine yapılan ufak bölme

****çağnağ:** Değirmende tahılların deliğe dökülmesini sağlayan ağaç parçası (ŞOB.116, TİMB.152)

*****çahır dikeni:** Yenmeyen bir bitki

**** çakı:** Küçük bıçak (ŞOB.116, TİMB.151) *<çakı 'açılır kapanır cep bıçağı' <Mo. çaḳu 'direk, destek', fakat Mo. çaḳu < Tk.den gelmesi muhtemel* (TETTL c.2.C-E. s. 133)

çalağan: Kartal *<çalağan ' Kartal, çaylak, atmaca; azgın, yırtıcı' <çal- ağan* (TTTSKBS, A-N, s. 214)

****çaldırak:** Koyunların yününde tutan pislik yumağı (ŞOB.116, TİMB.152)

***çalıbasmaz:** Karakılçıkçı buğday (Bayburt - Gm. DS.1054)

***** çalım at-:** Trip atmak, surat asmak

çalkama: Ayran

****çamçak:** Kepçe (TİMB.201) *<çamça ' ağaçtan oyularak yapılmış kepçe' <Fa. çamça* (TETTL c.2.C-E. s. 144)

****çapul:** Deriden yapılan ayakkabı (FNSO.15)

****çapula:** Deriden yapılmış ayakkabı (ŞOB.11) krş.çapul

****çaput:** Bez parçası (TİMB.145-151, ŞOB.116) *<çaput/çapıt 'paçavra' <Fa. çaġbut/çaġbūt* (TETTL c.2.C-E. s. 153)

****çar:** Kadınlar tarafından başa alınan özel bir örtü (ŞOB.116, BMB. 50)

****çarmuğ:** Kağnı arabasına ot yüklenirken urgan yetmezse ilave edilen urgan (TİMB.34) *<çarmıh/çarmık ' ip cambazının ipi ya da ipi tutan kazıklar; idam sehpası, darağacı' <Fa. çār-mīh [çār 'dört' ve mīh 'çivi'* (TETTL c.2.C-E. s. 156)

***çarpmak:** At koşturmak (Bayburt - Gm. DS.1084) *<*çap- (DLT) 'yansıma' [-r- türeme ünsüzdür.* (TTTSKBS, A-N, s. 219)

****çaruğ:** Hayvan derisinden yapılan ayakkabı (ŞOB.116, ŞOB.10)

***çaşur:** Haşlanıp tuzlandıktan sonra yenilen bir ot (Bayburt - Gm. DS.1086)

***çatı:** Baca (Bayburt - Gm. DS.1089) *<çat-['Birleştrmek' = ET. çaṭ- 'çatmak; birleştirme; katmak; çaslamak' <çat-ı <çatı 'Bir yapının, bir evin damını kuran parçaların bütünü'* (TTTSKBS, A-N, s. 223)

****çatma:** Yayla evi, yığma ev (BMB. 12) <*çatma 'yayla evi, yığma ev' <çat-ma* (TTTSKBS, A-N, s. 224)

****çaynık:** Demlik (TİMB.151, ŞOB.116)

çebiç: Bir yaşında olan keçi yavrusu

***çeç:** Savrularak samanından ayrılmış tahıl yığını (Bayburt - Gm. DS.1103) < *Fa. çāç* (TETTL. c.2, C-E. s.461)

****çegil:** Çakıl (BMB. 30-36)

****çegil:** Ufak taşlardan meydana gelmiş kısım (ŞOB.38)

***çelpeşik:** Karışık, bozuk. *Çelbeşik havada şemsiye taşınır. O adamın çelbeşik bir işi var.* (Bayburt - Gm. DS.1117) <*çelpeşik/çerpeşik ' karışık, dolaşık, bozuk; çamurlu arazi, bataklık' <çelpe- 'fiilinden etken fiil sıfatı manasında sıfat yapan -ik eki ' < ET. çalpaş- 'kirlemek, boklanmak'* (TETTL. C.2 C-E. s.493) <*çalpeşik 'Yaz günlerinin bozuk havası' < OT. çalpaş- ' sertleşmek, bir şey kötüleşip pisleşmek'* (TTTSKBS, A-N, s. 229)

****çelük/çomak:** Taş ve sopalarla oynanan çocuk oyunu. (TİMB.152, ŞOB.116)

*****çelük:** Su kenarlarında olan toplu haldeki çubuklar

***çemkirmek:** Köpek, olduğu yerde kesik kesik havlamak (Bayburt - Gm. DS.1130) <*çemkir- 'Karşı gelmek; köpek, olduğu yerde kesik kesik havlamak' <çek-[cem/cem/çav]'yansıma'+KIr-'yansımadan fiil yapan ek'* (TTTSKBS, A-N, s. 230)

çemürlemek: Elbisenin kollarını ve paçaları sıvamak

çengel: Tasma

****çeperle-:** Çevresini sarmak (BMB. 43) <*çeper ' Duvar, çit' <OT. [> çew- çeb-> çep-] (DLT) +ir-* (TTTSKBS, A-N, s. 231)

***çepik:** Meyve konulan sepet (Bayburt - Gm. DS.1143) <*çapuk/çepik/çepük 'ağzı açık el sepeti' Kürt. çepik 'demet' <Kürt. çep 'avuç' +küçültme eki' fakat U. Bläsing 1995 s. 49-62'ye göre doğrusu Erm. ç'ap'uk < Erm. ç'ap 'hububat ölçüsü'* (TETTL. c.2,C-E. s. 493)

çerçici: Tuafiye eşyalarını satan satıcı

***çerpeşik:** Karışık, bozuk (Bayburt - Gm. DS.1118)

****çerük:** Çürük (TİMB.151)

****çeten:** Saman taşımak amaçlı kullanılan at arabasına tahta veya ipler ile yapılan ek (TİMB.77-152) < *çeten ' Sarman taşımak için kağnılara konulan büyük sepet' <ET.*

çat- 'birbirine kenetlemek' +en (TTTSKBS, A-N, syf. 233) *<çeten/çiten 'bir çeşit sepet'<çit- +-en* (TETTL c.2.C-E. s. 197)

***çevrük:** Çayırlık (Bayburt - Gm. DS.1154)

*****çıkkır:** Yürüyemeyen kimse.

***çılgısız:** Akılsız: O çılgısızın biri hayır mı gelir? (Bayburt - Gm. DS.1173) *< çılgı ' Kendine sahip olmayıp yerli yersiz konuşan(kimse) < *çıl 'yansıma' +gı* (TTTSKBS, A-N, s. 237) *<çılgı ' biçim; terbiye; akıl ' < belki çal- 'bir şeyin üzerine bir şeyi sürmek' fiilnden çalgıla- 'tohumun toprağa karışması için toprak üzerinde bir dal parçası dolaştırmak' fikriyle alakalı bir tabidir.* (TETTL. c.2 C-E. s. 508)

****çıngar:** Kavga, gürültü, patırtı (TİMB.151, ŞOB.116) *<cıngar/çıngar 'kavga' <Yun (tsı'ngra)* (TETTL c.2.C-E. s. 82)

***çırmık:** Tırnak (Bayburt - Gm. DS.936*) <cırnak/çırnak 'tırnak, pençe' <cırnak 'Yırtıcı hayvan tırnağı' <*tırnāk* (TTTSKBS, A-N, s. 204)

****çırnakça:** Oyalı pullu yazma (TİMB.254, ŞOB.11)

çırpı: Kirece benzeyen ve badana yapmak amacıyla kullanılan bir çeşit toprak

****çırtma:** Taze fasulye kurusu(TİMB.153) *<çırt- 'ince ince doğramak'* (TETTL c.2.C-E s. 219)

****çıta:** Kağnı arabasına ot yüklenirken urgan yetmezse ilave edilen urgan (TİMB.34) *<çıta 'uzun ve ensiz ince tahta'<cıda/cida* (TETTL c.2.C-E. s. 219)

****çıyrık:** Çıkrık. Yünün masuraya sarılmasında kullanılan araç (BE.87)

çig: Lor yapmak için biriktirilmiş yağsız süt

****çig:** Pişmemiş (ŞOB.116) *<çiğ/çiy 'pişmemiş'<ETk. çig* (TETTL c.2.C-E. s. 226)

****çiğ:** Aşık yüzü (TİMB.208)

****çiğdem:** Bir çiçek ismi (ŞOB.30) *<çiğdem/çiydem/çiğdene 'bir çiçek ismi' <ETk. çigdem 'bir çiçek ismi'* (TETTL c.2.C-E.s. 226)

****çiğirt:** Çekirdek (TİMB.151) *<çiğid/ciyit/çivit 'pamuk tohumu' <ETk. çigit /ğ/ --/v/ değişimi için* (TETTL c.2.C-E.s. 226)

çil sağan: Taze soğan

****çile:** Ehram dokumasında dokumanın eninin boyunu karşılayan iplik ölçüsü (BE.90)

****çim-:** Yıkanmak (ŞOB.116, TİMB.240) *<çim- 'suya bütün vücuduyla girip çıkmak" <ETk. çom-/ çöm-* (TETTL c.2.C-E.s. 231) *<çim 'yıkanmak' = ET. çom-*

'batmak, dalmak' – OT. çum-, çöm- (DLT) <DLT: çum- 'insan suya dalmak' (TTTSKBS, A-N,s. 243)

çinik: Demirlinin yarısı, şinik.

****çiriş:** Ayakkabı sanayisinde yapışkan olarak kullanılan bitki. (TİMB.153) <*çiriş 'dağ pırasası' <Erm. çreç* (TETTL c.2.C-E.s. 236)

***çit:** Başörtüsü, yemeni (Bayburt - Gm. DS.1240) (ŞOB.38) <*çit ' pamuktan dokunmuş Hindistan basması' < Fa. çît <Hind. çits < Sansk. çitra' 'rengarenk'* (TETTL. c.2, s. 239)

***çitak:** Boynuzu ay şeklinde olan sığır (Bayburt - Gm. DS.1241)

****çivil:** Yağı alınmış sütten yapılan peynir (TİMB.95)

****çonnamış:** Buruşmuş, çoroşmuş, bozulmuş (TİMB.151, ŞOB.116)

****çor:** Ev (TİMB.152)

***çoraş:** Üç çift öküz ile bir pulluk takımına verilen ad. (Bayburt - Gm. DS.1271) <*çoroş/çoruş ' iki öküzlü kağnı arabalarında öne takılan iknci çift öküz ' < Erm. ç'oroç'k [çor'dört']* (TETTL. c.2,C-E. s. 531)

***çorma:** Bataklık yer (Bayburt - Gm. DS.1272) <*çorak 'acı su, tuzlu su, salamura' < Ar. şürac/şūrak 'nitre' <Far. şōra, kelime başındaki /ş/ ~/ç/ gelişmesi için* (TETTL. C.2,C-E. s. 530)

çoroş: Öküz arabalarında dört öküzün bağlanması. krş.çoraş

***çömelek:** Tavukları kötürüm yapan bir çeşit hastalık (Bayburt - Gm. DS.1286) <*çömelik/çömelek 'çömelmiş vaziyette durmak, çömeldiği yerde kalmak' < çömel- + fiilden etken fiil sıfatı manasında sıfat yapan -ik eki* (TETTL. c.2,C-E.s. 534)

***çöp çorabı:** Taranan yünün adi kısmından yapılan çorap (Bayburt - Gm. DS.1289)

****çöp:** Tarama işleminden sonra geriye kalan işe yaramayan yün, yün artığı (TİMB.36-152, ŞOB.116) <*çöp ' ince sap, dal veya tahta parçası' <çūb fakat ETk. çöb 'rüsup, tortu' ile karışmış.* (TETTL c.2.C-E. s.262)

****çöpür:** Yünün tarandıktan sonra artan kaba kısmı (TİMB.161)

****çuẖa:** Eskiden ceket yerini alan ve kaba dokunuşlu kumaştan yapılan giyisi (BMF.1) <*çuha/çuka'tüysüz, ince, sık dokunmuş yün kumaş' çuḳa, halk dilinde çoha, çuka 'kepenek' <Fa. çōẖā* (TETTL c.2. C-E.s. 267)

****çul:** Elbise (TİMB.145, ABST.304) <*çul 'at örtüsü' <Ar. cull krş. cül köyde giyilen üstbaş, iş elbisesi* (TETTL c.2.C-E.s. 268)

çulğur: Hırsızlık yapmak

***çulla-:** Örtmek

çulluk: Hindi (TİMB.150-207) <*culuk 'hindi'* <*ses taklidi kelimelerden krş. culcul* (TETTL c.2.C-E. s. 113)

***çur:** Kapıp kaçma (Bayburt - Gm. DS.1305)

çük: Erkeklik organı (FNSO.51) <*Çağ. çük* (TTTSKBS, A-N, s. 257)

D

****dabağa:** Sigara tabakası (ABST.304)

dabança: Tabanca

****dabduri gelme:** Düş görürken uyanmak (ABST.304)

****dadacuḫ:** İyi yemek (ŞOB.116, TİMB.154-206) *<dada- 'tatmak; dadandırmak' <ETk. tatı- 'tatmak' isim ya da sıfattan fiil temeli yapılırken ilave edilen -e- genişlemesi. < fiilden isim -cuk küçültme eki.* (TETTL c.2.C-E.s. 278)

****dadaḫ:** Çocuk yemeği (ŞOB.116, TİMB. 156*) <dadak 'tadımlık; şeker, tatlı' <*dada- +fiilden daha çok somut isim yapan -(ı)k eki* (TETTL c.2.C-E. s.278)

***dadaḫ:** Çayağzı (Bayburt - Gm. DS.1318)

****dadan:** Bir şeye alışmak (BMB. 22, ABST.304)

****dadaroş:** Beceriksiz kadın **(**BKKT.45)

****dadaş:** 1.Erkek kardeş 2. Delikanlı, yiğit (BKKT.47) *<*dada 'yansıma'+ (o)ş 'okşama eki'* (TTTSKBS, A-N, s. 259)

****dadıcık:** Becereksiz kadın (BMB. 64)

****dadırak:** Dağlarda yetişen ve yenilen bir bitki (ŞOB.116, BKKT.32, TİMB.155)

****dağ:** Şeker pancarının kökü (ABST.304)

****dal:** Sayfa (SBVH.308)

***dal: 1.** Omuz, omuz başı 2. Kol (Bayburt - Gm. DS.1333) *<dal 'Arka' [Krş. OT. (DLT) talġuç 'hayvan sırtına yükletilen yükü sıkıştırmak için kullanılan ağaç' <*tal+ġuç] =EAT. dalu 'omuz' <Mog. dalu 'kürek kemiği'* (TTTSKBS, A-N, s. 261)

***dalda et-:** Gölge etmek, ışığına engel olmak (Bayburt - Gm. DS.1341) *<dalda/dulda 'yağmura, rüzgâra ve güneşe maruz olmayan yer' <Çağ. dalda 'başın arkası; herhangi bir şeyin arkası' (Mog. dald 'gizli' veya dal + locativus)* (TETTL. c.2. C-E. s. 551)

****dalda:** Gölgelik (ŞOB.53) *<dalda/dulda ' yağmura, rüzgâra ve güneşe maruz olmayan yer' <Çağ. dalda 'başın arkası; herhangi bir şeyin arkası' (Mo. dald 'gizli' veya dal+bulunma durumu eki)* (TETTL c.2.C-E.s. 292)

***daldalan-:** Gölgeli yere ya da bir adamın himayesine sığınmak (Bayburt - Gm. DS.1342) *<dalda/dulda 'yağmura, rüzgâra ve güneşe maruz olmayan yer' < Çağ.*

dalda 'başın arkası; herhangi bir şeyin arkası' (Mog. dald 'gizli' veya dal + locativus) (TETTL. c.2 C-E.s. 551)

***daldalar barı:** Bir bar çeşidi (Bayburt - Gm. DS.1342)

***damçı:** Damla, evlerde damlardan, tavanlardan sızan yağmur damlaları (Bayburt - Gm. DS.1351) *<dam-['Damlamak' =ET. tam- ·OT. (DLT) : tamgır-, tamgır- (KBS, T.Gülensoy s. 264) <dam- 'damlamak' fiili + (oluş ve kılış ismi) yapan –ma eki ve dissimilation'la (benzeşmezlik) /m/→/l/, krş. dimlit, iskemle, b. ahçı* (TETTL c.2.C-E. s. 300)

****dan bek:** Somurtgan kadın (BKKT.34)

danalık: Buzağı sürüsü *<dana ' dana, sığır yavrusu' <ET. *tāna 'Bir yaşında sığır yavrusu; eski Kıp. tana* (TTTSKBS, A-N, s. 265)

*****dandık:** Vurdumduymaz

****dandıralı:** Silah (FNSO.45)

*****danga:** Koyunlara açık alana serilen otların yedirilmesi

***dan-:** Akla gelmek, önceden hissetmek, sezmek, ummak (Bayburt - Gm. DS.1354)

***daraba:** Tahta perde, tahta bölme (Bayburt - Gm. DS.1365*) <daraba/taraba 'dükkân kepengi; tahta perde <Ar. darrāba* (TETTL. c.2.C-E s. 561)

****dargun:** Börek ve çorbalara konan kokulu bir ot (ŞOB.116)

***darğa:** Mübaşir (Bayburt - Gm. DS.1370) *<darğa 'mübaşir' <daruġa kelimesinin varyantı* (TETTL. s. 563)

***daruğa:** Askeri vali (Bayburt - Gm. DS.1374) *<daruga 'İran'da yüksek bir idareci, Anadolu'da sadece bir vazifelisi' <Mog. daruġa 'yüksek idareci'* (TETTL. c.2 C-E. s. 565)

****dastar:** Hamur üzerine örtülen yünden yapılmış bir sergen, örtü (TİMB.203, ŞOB.49) *<dastar/destar 'başörtüsü' <Fa. dastār 'başlığın üzerine sarılan ince bez, mendil; önlük; sofra örtüsü' krş. Erm. dastarag 'bez, mendil'* (TETTL c.2.C-E. s. 319)

***davan:** Sarp geçit (Bayburt - Gm. DS.1378)

****davar:** Koyun, koyun sürüsü *<davar 'davar, sığır, mal' =OT. tavar, tawar 'mal, davar' (DLT)* (TTTSKBS, A-N, s. 268)

*****davarcuk:** Çobanların erzaklarını koyduğu bir çeşit sırt çantası

****davun:** Boğazda çıkan şişlik (ŞOB.21)

****davun:** Kötü (ŞOB.116) *<daun/davun 'veba, kan çıbanı' <taun kelimesinin varyantı* (TETTL c.2.C-E. s. 321) krş.davun

****dayak:** En çalışkan, güvenilir 'evin dayağı' (TİMB.157) *<dayak 'destek' <ETk. tayak. [daya- +fiilden alet ismi yapan k eki* (TETTL c.2.C-E. s. 324)

****dayak:** Kağnı arabasındaki kolların ucundaki kısım (TİMB.34)

*****dayala-:** Aralamak, açmak *< daya- 'Bir şeyi bir yere dokunur duruma getirmek ve bu durumda bırakmak veya tutmak* (TTTSKBS, A-N, s. 268)

****debbe:** Bakırdan yapılmış derin su kabı (TİMB.155, ŞOB.116, BKKT.16) *<debbe 'güğüm, ağzı dar, altı geniş yağ kabı' <Ar. dabba* (TETTL c.2.C-E. s. 328)

de ‿el: Değil

****değ-:** Gelmek, doldurmak (FNSO.17) *<değ- 'ermek, yetiştirmek' <ETk. teg-* (TETTL c.2. C-E. s.338)

****değirmi:** Yuvarlak *<değirmi <Etk. tegirme/tegirmi [*degir- 'çevirmek', fakat –mi için başka örnek yoktur.]* (TETTL c.2.C-E. s. 340)

****dehre:** Küçük balta (SBVH.296)

****deli düde:** İşini bilmez, aklı başında konuşmayan (TİMB.156)

****deli düve:** Çok hareketli, etrafa saldıran inek yavruları için söylenir. (TİMB.156) *<duğ/düve/döge 'boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana' <ETk. tüge* (TETTL c.2.C-E. s. 509)

****deli heyyula:** Vurdumduymaz kadın (BKKT.33)

****deli tavuk:** İşini bilmez, beceriksiz kimse (TİMB.156)

****delme:** Üç etek denen elbise üzerine giyilen hırka. Koyun yününden örülmüş giyecek. (TİMB.254, ŞOB.11) *<delme 'önü işlemeli bir çeşit yelek, çepkem' <del- +fiilden isim yapan -me eki* (TETTL c.2.C-E.s. 352)

****demah:** Temah (TİMB.152)

****demçek:** Çay demliği (ŞOB.116)

****demirli:** Bir tenekeden biraz fazla bir ölçü (ŞOB.116)

****den:** Tahıl taneleri (TİMB.63, ŞOB.47) *<den 'habubat' <Fa. dān, Kürt. dan* (TETTL c.2.C-E. s. 358)

*****dengüre:** Deli

****densiz:** Yakışıksız ve saygısızca davranan; münasebetsiz, yakışıksız, soysuz' (BKKT.32) *<ET. teŋ+siz >EAT. deŋsüz* (TTTSKBS, A-N, s. 277)

****deşir-:** Toplamak (FNSO.14) <devşir- 'toplamak' <devşür- (TETTL c.2. C-E. s.390)

*****devamsız:** Yerli yersiz hareketleri ve konuşmaları olan

****deyha:** İşte Karşı (TİMB.155, SBVH.307)

****deyirmi:** Yuvarlak (ŞOB.116, TİMB.156)

***dıbız:** Saçsız, kel (Bayburt - Gm. DS.1449)

****dıdırık:** Zayıf olan kadın (BKKT.15)

****dığa:** 1.Sığır ya da dana 2.Genç çocuklara söylenen söz (ABST.305)

***** dılçı:** Çok gezen

****dılçı:** Salak, biçimsiz, kötü kimse (TİMB.155, ŞOB.116)

****dımdım:** Telli ve diğer çalgıların adı (TİMB.156, ŞOB.116, BTİB.116)

****dındığlama:** İrdeleme, titiz davranma (ŞOB.116, TİMB.156)

****dırcık atma:** Tekmeleme (TİMB.156)

****dırcıklı:** Kadınların yürüyüş tarzı (BKKT.42)

****dırdır:** Geveze, yerli yersiz konuşan. (BKKT.37, TİMB.38) *<dır dır/ dırdır 'bezginlik veren gevezelik' <ses taklidi kelimelerden* (TETTL c.2.C-E. s. 399)

****dırış:** Uzun boylu kadın (BKKT.17)

****dırla-:** Boş konuşan (FNSO.41) *< dırla- 'gereksiz ve boş konuşmak' <dır dır ses taklidi kelimesinden fiil (ses taklidi isimden fiil yapan –la- genişlemesi)* (TETTL c.2. C-E. s.399)

****dıvar:** Duvar (ŞOB.48) *<divar/duvar <Fa. dīvār* (TETTL c.2.C-E. s. 439)

****dibek:** Büyük havan (BKKT.16, ŞOB.116) *<dibek 'Büyük havan' <ET. tög-(e) k = eski Kıpç. döğüç [<*tög-]*(TTTSKBS, A-N, s. 281) *<dibek/divek 'büyük havan' H. Eren'e göre kelime aslında döv-'den gelmiştir. /b/→/v/ genişlemesi vardır.* (TETTL c.2.C-E. s. 404)

****dil kırmak:** İstanbul Türkçesiyle konuşmak (TİMB.155)

****dink:** Taş değirmene yapılan döğme (BKKT.17, ŞOB.116*) < dink ' Döğme yapılan taş değirmen' =Az. ding 'değirmen'* (TTTSKBS, A-N, s. 286) *<ding/dink 'hayvanlarla çevrilen büyük değirmen' <Fa. ding* (TETTL c.2.C-E. s. 423)

****dirgen:** Buğday saplarını atmaya yarayan uçları iki çatallı tarım aracı (FNSO.22) *<diğren/dirgen 'harmanda sapları yaymaya yarayan ucu çatallı alet' < Yun. dikrani (di- 'iki' ve kran- 'baş')* (TETTL c.2. C-E. s.408)

****dişe-:** diş çıkarmak (BKKT.36) < *dişe ' bebek ve hayvan yavrusu diş çıkarmak' <ti:ş+e-* (TTTSKBS, A-N, s. 289)

****dişenik:** Çok gülen kadın (BKKT.36)

****dişlek:** Dişleri çıkan, ağızda boş kalan yerleri taşıyanlar için söylenir (TİMB.154) *<dişlek 'dişleri dışarıya doğru olan (kimse) <dişlek fakat dışarlak içerlek gibi kelimelerin tesiri altında bir mana kaymasiyle* (TETTL c.2.C-E. s. 437)

*****diyaz et-:** Kınamak

***dizge:** Çorap bağı (Bayburt - Gm. DS.1531) *<dizge ' diz bağı; erkeklerin giydiği getre biçiminde çorap' <diz-+ ge eki, böyle bir ek varsa da (krş. bilge), bu kelimeye uygun manada başka misal bulunamadı.* (TETTL. c.2. C-E. s. 634)

dodak: Dudak

****dodanak:** Öküz tırnağı (BKKT.26, TİMB.38)

***dodik:** Kesilmiş koyun keçi ayağı (Bayburt - Gm. DS.1534) *<'Ayının el gibi kullandığı ön ayak; kesilmiş koyun keçi ayağı; çocuk ayağı, çocuk eli' < Gürc. toti 'hayvan ön ayağı'; ikinci varyantta -ik küçültme eki var, R. Dankoff'a göre kelimenin kaynağı Erm. a.m. t'at'ig'ten gelir.* (TETTL. c.2. C-E. s. 635)

****dodu:** Yavaş iş yapan kadın (BKKT.45)

****doduk:** Taban kemiği, kurutulmuş kemik (ŞOB.116, TİMB. 209-153) *<dodi/dodik 'ayının el gibi kullandığı ön ayağı kesilmiş koyun keçi ayağı çocuk ayağı, çocuk eli <Gürc. toti 'hayvanın ön ayağı' ikinci varyantta -ik küçültme eki var* (TETTL c.2.C-E. s. 446)

****dolak:** Topuktan diz altına kadar dört parmak eninde kumaştan ya da dokumadan yapılmış bağ (ŞOB.11) *<dolak/dulak 'başörtüsü, yazma, peç; boyun atkısı' <dola-+fiilden edilgen sıfat fiil manasında sıfat ve dolayısıyla isim yapan -k eki* (TETTL c.2.C-E. s. 455)

****domuzluk:** Değirmenlerin su oluğunun sonundaki çarkın bulunduğu yer (ŞOB.116) *<doŋuzluk/domuzluk 'değirmende suyun çıktığı ve çarkın döndüğü yer' <tarif edilen şeyin domuzla alakası anlaşılmıyor.* (TETTL c.2.C-E. s. 467)

****don ağaç:** Somurtkan kadın (BKKT.33)

****donak:** Somurtkan kadın (BKKT.34)

*****donat-:** Birisinin dedikodusunu yapmak

****dondon:** Yavaş iş yapan kadın (BKKT.45)

****dor:** Kırmızı (FNSO.52) < *dor 'doru, koyu kırmızı' dor<doru<doruk* (VIII.-XVI.YASD, s.222-223)

****döğme:** Alna yapıştırılan yuvarlak parlak pullar(ŞOB.11) *<döğme/dövme 'vücut derisi üzerine iğne ile çizilerek ve boyanarak yapılan nakış veya yazı' <döğ-/döv- +-me* (TETTL c.2.C-E. s. 473)

****döğmeç:** Keşkeğe benzeyen bir yemek (SBVH.296)

****dönbek:** Kadının gözler için kullanılır.(BKKT.22)

****dönek:** Kaypak (BKKT.37) *<dönek ' Kaypak' <dön-(e)k <*tö:n-* (TTTSKBS, A-N, s. 303)

***dönük:** 1. Yaramaz 2. Huysuz asık yüzlü (kimse) (Bayburt - Gm. DS.1586)

****döşür-:** Toparlamak (SBVH.296)

****duba:** Şişman kadın (BKKT.16)

****dulluk:** Evde kalmış kız (BKKT.46)

****dulum et-**: Tamamen suyun içine girmek(ABST.305)

dulun-: Suya dalmak

****dunluk:** Net değil (ŞOB.116, TİMB.155)

*****durdağan:** Beceriksiz

*****durluk:** Yerinde durmayan, yaramaz

****durna:** Güzel olan kadın (BKKT.41)

***durul-:** Düşünmeye dalmak (Bayburt - Gm. DS.1607) <dur- fiilden fiil yapım eki (u)l + isim fiil eki mak

durumsa-: Durmak, düşünmek

****duvak:** Güveç veya küp kapağı (TİMB.263, SBVH.296)

****duz:** Tuz (TİMB.148) *<duz/tuz (yiyeceğe konan madde) <ETk. tuz* (TETTL c.2.C-E. s. 506)

****düddürü:** Akıllı, bilgili kadın (BKKT.43)

****düğme:** Binanın giriş kapısındaki demirden halkalara denir. (TİMB.35)

****düğülcük:** Bulgurun küçüğü (ABST.305)

****düğürcük:** Çekilmiş bulgurun en ince hali (SBVH.296) krş.düğülcük

düğürçü: Düğünde gelini almak için giden damadın akraba ve dostlarından oluşan erkekler < *düğünlükçü 'evlenmelerde erkek tarafından kız tarafına gönderilen erkek elçi' <tüg-ün* (TTTSKBS, A-N, s. 311)

****düllük kemik:** Zayıflamış, eti olmayan (TİMB.155)

****düyle:** Düğümlemek (TİMB.204)

E

***** ececük:** Azıcık

***ecük:** Az, çok az, azıcık, biraz, küçücük (Bayburt - Gm. DS.1662) krş.ececük

*****eçevara:** Dağınık

****efür-:** Çok harcamak(TİMB.157)

***egan:** Ekini harmana yaymak için kullanılan bir araç (Bayburt - Gm. DS.1672) *<'ekini harmana yaymak için kullanılan bir araç' <Erm. eğan 'yaba' R. Dankoff* (TETTL. c.2 C-E. s. 692)

egece yıka-: Saçı baş aşağı yıkamak

****egük:** eğik (TİMB.169)

****eğan:** Ağaçtan yapılmış harman karıştırmaya yarayan iki çatallı alet (ŞOB.116, TİMB.158) *<egan. 'ekini harmana yaymak için kullanılan bir araç' <Erm. eğan 'yaba'* (TETTL c.2.C-E. s. 553)

****eğirme:** Taraklarla temizlenmiş sümeklerden ip meydana getirme olayı (TİMB.37) *<eğir- (yünü büküp iplik haline getirmek)< ETk. egir-/ ennir-duğ/düve/döge 'boğaya gelmemiş iki üç yaşında dişi dana' <ETk. tüge* (TETTL c.2.C-E. s. 559)

****eğiş:** Tandırdaki ateşleri karıştırmaya ve düzeltmeye yarayan araç (Bayburt - Gm. DS.1673) *<eğiç/eğiş/iğiç 'çeşitli işlerde kullanılan ucu iğri demir alet' (meyve koparmakta, ekmek yapımında, balcılıkta vs.) < Erm. agiş krş. Fa. āgūç 'çengel'* (TETTL c.2.C-E. s. 557)

****eğişli:** Ucu eğri ağaç (BKKT.32) *<eğiç' Yemiş koparmak için ağaç dallarını çekmeye yarayan ucu eğri ağaç' <eğ-iç* (TTTSKBS, A-N, s. 333)

****ehenk:** Sabahın toprağa işleyen kısmının adı (ŞOB.116, TİMB.158)

****ehram:** Kadın dış giysisi (BE. 55) < Ar.ihrâm

****ehlim/ zehlim eridi:** Herhangi bir olay karşısında afallamak, şaşırıp kalmak, donakalmak (TİMB.158)

*****ehvanlamak:** Sakinleşmek, durulmak

****eke:** Büyük (ŞOB.116, TİMB.77) *<eke 'büyük, yetişkin, olgun' <ETk. eke 'abla'* (TETTL c.2.C-E. s. 568)

*****elam:** Sanırım

***elbiz:** Sümüklü böcek (Bayburt - Gm. DS.1704) < Mog. aalz 'örümcek'

***elcek:** Misket oyununda çocuğun en iyi oynadığını düşündüğü misket.

elcek: Kem yapımında kullanılan oğlak boynuzundan yapılan araç . bkz.kem

****eligetme:** Çocuk büyütme (ABST.305)

***elikci:** Beşik sallayan (Bayburt - Gm. DS.1717) < *el (elg/elig)+ isimden isim yapım eki +ci*

****elp-:** Yellemek

emel: İshal

****emen:** 'Çukur' (ŞOB.72-74) (TİMB.158) < *'Çukur, bağ çubuğu, ağaç veya sebze dikmek için açılan çukur'*<*em-(e)n (TTTSKBS, A-N, s. 331)

****emen:** Oyunlarda merkezi yer (TİMB.158) <*emen/emmen ' ağaç fidan dikmek için açılan çukur'<mana bakımından belki endeme kelimesine bağlanabilir.* (TETTL c.2.C-E. s. 596)

****emi:** Amca (TİMB.76) <*emice 'amca'<amca kelimesinin varyantı* (TETTL c.2.C-E. s. 597)

****emzük:** Bir nevi çiçek, çocukların memesi (ŞOB.116) (TİMB.158) <*emzik 'emmeye yarayan şey; hayvanların memelerinin uçları; bebekleri oyalamak için ağızlarına verilen yalancı meme, biberon; bazı el işi ibriklerde içindekini emmek için bulunan delikli düğme; sigara ağızlığı; marpuç' <Çağ. emizik <ETk. emüz-/Çağ. emiz- 'emzirmek' fiilden fiil sıfatı yapan -li eki (TETTL c.2.C-E. s. 602)*

***en:** Hayvanlara ya da eşyayla vurulan damga, işaret (Bayburt - Gm. DS.1742) <*'Koyun, keçi gibi hayvanların kulağını keserek, oyarak ya da delerek yapılan işaret' = ET. en ~OT. (KB): eŋ 'yüz, yanak' <en(/ŋ) OT. enē '(hayvanların kulağının bir parçasını keserek) işaretlemek; iğdiş etmek'* (TTTSKBS, A-N, s. 333)

****enaḫırı:** Sonuç olarak

****enbele:** Böyle

*** **encami:** Eninde sonunda (ABST.305)

****engaḫtan:** Yavaş yavaş (TİMB.156)

****enküf:** Denk, eşit (TİMB. 154-166, ŞOB.27)

****enpak:** Yavaş iş yapan kadın **(**BKKT.45)

****entare:** Elbise (BMB. 17)

****enüğ:** Enik (ABST.316, BKKT.15)

****eprime:** Kokuşma (ABST.305)

****er:** Koca(ŞOB.28) *<er 'erişmek, yetişmek' <ETk. ėr-* (TETTL c.2.C-E. s. 625)

****erğiş:** Er kişi, koca (ŞOB.41) <'er kişi' kelimesinin aşınmasıyla oluşmuştur.

****eriş:** Kilim dokumada tezgâha gerilen sağlam ip (TİMB.158, ŞOB.116) *<eriş (dokuma tezgâhında) 'çözgü' <ETk. arış* (TETTL, c.2.C-E. s. 630)

****erişli:** Çok gülen kadın **(**BKKT.36)

***eriş-:** İlişmek, el ile şakalaşmak, alay etmek (Bayburt - Gm. DS.1772) < 'birine gülmek; onunla alay etmek; şakalaşmak'

****erkansız:** Oturma biçimi **(**BKKT.36)

****erzak:** Yiyecek (ŞOB.29*) <erzak 'saklanan yiyecekler, gıda stoku' <Ar. arzāḳ(rizḳ kelimesinin çoğulu)* (TETTL c.2.C-E. s. 636)

****eserli:** Oturma biçimi **(**BKKT.36)

****esgüg:** Eksik(ABST.316)

****esgük:** Sakat olan kadına verilen ad (BKKT.27)

***eslek:** Söz tutan, yumuşak başlı(Bayburt - Gm. DS.1785) *<ēs+le-k < es ' bellek, hafıza, hatır' = ET. (Yenisey): esna- - 'hatırlamak' <*ēs* (TTTSKBS, A-N, s.342)

***esle-:** Aldırış etmek, önem vermek (Bayburt - Gm. DS.1785) *<ēs+le- es ' bellek, hafıza, hatır' = ET. (Yenisey): esnā- 'hatırlamak' <*ēs (TTTSKBS, s. 342) <Çağ. äs 'zekä, akıl, hafıza'* + *-le-* (TETTL, c.2, C-E., s. 742)

****essah:** Gerçek (ABST.305)

****eşgene:** Açık, gizli değil, aleni (ŞOB.116, TİMB.158)

****eşgere:** Aşikâr (ABST.305)

****eşgi:** Ekşi (ABST.316)

****eşiden:** İşiten (ŞOB.19)

****eşik:** Kapıların alt kısmı (ŞOB.116) *<eşik 'kapının dip basamağı' <ETk. eşik* (TETTL c.2.C-E. s. 653)

****eşkeriye:** Açıkça, herkesçe bilinen *<eşkere 'aşikâr, belli, meydanda' < aşikare kelimesinin varyantı.* (TETTL c.2.C-E. s. 655)

****eşkın:** Dağlarda olan ve yenilen ekşi bir ot (ŞOB.116, TİMB.174)

****eşkun aç-:** Gücünden fazla istek (TİMB.156)

****evcümen:** Evine bağlı kimse (BKKT.31) *evcimen < 'Evine bağlı kimse' < ev+ci 'meslek eki'+men 'isimden isim abartma ismi yapan ek'* (TTTSKBS, A-N, s. 348)

***ever-:** Evlendirmek (Bayburt - Gm. DS.1805) *<'(oğlunu) evlendirmek, düğün*

yapmak' < ev + isimden fiil yapan genişleme ve causativum hali.) (TETTL. c.2 C-E.s. 753)

****eveti:** Deli dolu olan, acele eden kadın **(**BKKT.35)

*****evğet-:** Meşgul etmek, oyalamak

****evlek:** Tarlanın bölümleri, tarlanın saban iziyle bölünen kısımlarından her biri' (FNSO.33) <*Yun. avláki* (TETTL c.2. C-E., s.668)

**** evüldenme:** Kıpırdanmak (ABST.305)

*****ey:** İyi

****eyi:** iyi (BMF.59)

eycemen: İyice

eyle-: Durmak

*****eyle-:**Ayırmak

eyveti et-: Acele etmek

***eze:** Teyze (Bayburt - Gm. DS.1828*) <ece ' ece, abla; teyze' = OT. ecē- ezē- eke ' Büyük kız kardeş' < Uyg. (Alt. Yar.) éçi 'ağabey' DLT: eget (kadın) hizmetçi' Bşk.: ese 'ana' Trkm.: ekeli 'abla' < Moğ. ege< eke 'anne'* (TTTSKBS, A-N, s. 352) *<eze 'teyze; hala'* (TETTL c.2.C-E. s. 680)

***ezgert-:** Bir işi fazla dikkat ve özenle yapmak (Bayburt - Gm. DS.1829)

****eziz teziz et-:** Aşırı ilgi göstermek (TİMB.157)

F

****faidesiz:** Faydasız (TİMB.47)

*****fam:** Düşünceli

*****famsız**: Düşüncesiz

****fel:** Durum (ŞOB.117, TİMB.159, BTİB.117)

****felanfeşmekan:** Vesaire (ŞOB.117, TİMB.159)

****felemenk:** Ehramlarda saf yün ve pamuktan yapılan iplik (TİMB.82)

****felenk:** Değirmen taşını aşağıya indirmek için kullanılan kuvvetli ağaç (ŞOB.117) *<felenk/felek/filenk (gemicilik terimlerinden) 'kayıkları karaya çekebilmek için altlarına konan yuvarlak kütükler' <Yun. fala'ngi* (TETTL c.3. F-J. s. 52)

*****felfecir:** Uyanık

****feli bozuk:** Kötü niyetli kişi (TİMB.158)

****fend:** Ustalık (ŞOB.43)

*****fenik-:** Acıkmak

*****fenikle-:** Boş boş oturan

****fenikme:** Bebeğin çok fazla ağlamayınca nefessiz kalması (ABST.305)

***fenikmek:** Başı dönmek (Bayburt - Gm. DS.1844)

fennos: Gaz lambası

****fer:** Kuvvet (ŞOB.117, TİMB.159) *<fer/ ferr 'parlaklık, debdebe; azamet, kudret' <Fa. fer. Kelimeyi Ar.dan alınmış kelimelere benzeten ikinci varyant Osm.ya mahsus bir gelişmedir.* (TETTL c.3. F-J. s. 56)

****ferik:** Küçük tavuk (FNSO.23) (TİMB.153) *<ferik/firik 'piliç' <Fa. farūk* (TETTL c.3.F-J. s.60)

****feriklenmek:** Büyümek, büyümeye başlamak (BMB. 29) *<ferik/firik II/feruk 'genç, taze, körpe; kuma, ortak' <ferik/firk* (TETTL c.3. F-J. s. 239)

*****fersiz:** Gücü olmayan

****ferzenk:** Erkek düşkünü olan kadın (ŞOB.29, BKKT.47, SBVH.297)

****fes abaniye:** Erkek başlığı (TİMB.255)

****fes:** Kadın burnunun şekline verilen isim (BKKT.24)

****fetir:** Bir nevi çörek (ŞOB.116, TİMB.159) *<fetir ' mayasız yufka ekmeği' <Fa.*

faṭīr (TETTL c.3. F-J. s. 67)

***fetir:** Bazlama (Bayburt - Gm. DS.1848)

fettik: Fena

****fetvaz:** İkiyüzlü dedikoducu kadın **(**BKKT.37)

****fıcır:** Kısa boylu kadın (BKKT.18)

****fıdıga:** Çok bilen, içten pazarlıklı (TİMB.158)

****fığır:** Çok kaynamış (TİMB.154, TİMB.159)

****fıkılanmış:** Düğünde çok oynayan kadın **(**BKKT.47)

****fır dönmek:** Çok heyecanlı (TİMB.159)

****fır teker:** Tekerlek çeşidi, kağnı arabası tekeri (TİMB.33)

****fır:** Kağnının sabit tekerleği (SBVH.297)

****fır:** Azgınlık (TİMB.159, ŞOB.117)

****fırfır:** Tırmık (TİMB.38)

****fırfır:** Deli dolu, aceleci olan kadın **(**BKKT.35)

****fırfırığını çevir-:** Kendi çıkarına bir takım işler yapmak (TİMB.159)

****fırıç:** Oruç bozma hali (SBVH.297)

****fırık:** Çok ve acele acele çalışmak (TİMB.159)

fırlandır-: Dolaştırmak

fırt: Yudum

****fırtı:** Biraz 'Çanağı beyaz, çorbası kara, fırtı kırk para' kahve (TİMB.40)

fırtık: Sümük

****fırtık:** Kendini beğenmiş (BKKT.33, TİMB.207)

fıs: Boş

****fıssırık:** Akıllı, bilgili kadın (BKKT.43)

****fıstılık:** At ve eşek gübresi (SBVH.297)

****fışır fışır uyumak:** Rahat ve uzun bir şekilde uyumak (TİMB.159)

****fışkı:** Tezek tozu (ŞOB.116, TİMB.158-159) <fışkı 'gübre' <Yun. fuskı' (TETTL c.3. F-J. s. 79)

*****ficur:** Kıskanmak

*****fiçek at-:** Bir çeşit kura çekme yöntemine verilen ad.

****fig:** Bezelyeye benzeyen hayvanların yediği bir bitki (ŞOB.13) *<fiğ/fiy 'hayvan yemi olarak yetiştirilen bir bitki" <Yun. vik, víkin* (TETTL c.3. F-J. s. 82)

****filfilli:** Titiz, şüpheci (ŞOB.117, TİMB.159, BKKT.35)

****filfirik:** Şımarık kadın **(**BKKT.35)

****filisbit:** Bisiklet (ŞOB.117, TİMB. 77-159)

****fingirdek:** Düğünde çok oynayan **(**BKKT.47)

*****fisa ver-:** Ağız vermek

****fiske:** Işık veren küçük gaz lambası (TİMB.159, ŞOB.117)

****fistan:** Elbise (ŞOB.36) *<fiston/fistan 'kadın etekliği' <Yun. fusta'ni <İt. fustagno 'aslında Kahire'de imal edilen bir kumaş cinsi'* (TETTL c.3. F-J. s. 97)

****fişenk- fişek:** Kura çekmek için kullanılır (TİMB.159)

fizah: Feryad

****fol:** Tavukların yumurtlama yeri (ŞOB.116, TİMB.158) *<fol/hol 'kuş yuvası; tavuk yuvasına konan alçıdan yumurta' <Yun. folı'on (*TETTL c.3. F-J. s. 106)

****forslu:** Süslü **(**BKKT.42)

****fortuk:** Yılbaşında köylerde oynanan bir oyun (ŞOB.117)

****fosforlu:** Güzel giyinen kadın **(**BKKT.42)

G

****ġab:** Hayvanları bağlayan bir alet (ŞOB.117) *<gab ‘ kağnı ya da döven çekecek hayvanların boyunlarına geçirilen ters çevrilmiş U biçiminde, alt iki ucu birbirine bağlanan ağaç araç’ <Erm. gap/kap ‘bağ’* (TETTL c.3. F-J. s. 129)

****ġaba:** Duman (FNSO.15)

****ġabal:** Ücret karşılığı biçilen tarla (ŞOB.117, TİMB.163)

gabala: Götürü alınan iş

*****ġabala:** Tandırda pişirilen kalın lavaş

****ġaban:** İri yarı insan (ABST.306)

****ġabara:** Çabula denen ayakkabıların altlarına çakılan büyük başlı civi (ŞOB.11)

ġabayel: Kuzeyden esen rüzgâr

*****ġabıcına:** Gelişimini tam tamamlamamış ineğin doğum yapması

****ġabur:** Eğri (TİMB.164)

*****ġac:** Hayvanları bağlamak için kullanılan boyunluk

****ġacık:** Alna bağlanan başörtü bağlama şekli (TİMB.35-164, ŞOB.117)

****ġaç:** Yanan cisim çıkan koku (ŞOB.118, TİMB.165)

****ġaç:** Alna bağlanan düğümlü çit (SBVH.298)

*****ġaççul:** Odun parçası

***ġada:** Ağabey (Bayburt - Gm. DS.1891) *<kardeş 'Aynı anne ve babadan doğmuş veya ana babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı' = OT. kadaş ~ kadaş -karındaş DLT) <ka- 'arkadaş, akraba' +daş ḳang ~ ġang 'baba'* (TTTSKBS, A-N, s. 466)

***ġadak:** Manda yavrusu (Bayburt - Gm. DS.1965)

****ġaderef ġayışı:** Boyunduruğa bağlanan kayış (TİMB.34)

ġadırgan: Kabuğu soyulup yenebilen dikensi bitki

ġadurga: Zayıf

****ġafıġa:** Küçük su kabı (ŞOB.117, TİMB.164) krş.gafuga

****ġafḳas:** Bir nevi yakaları bulunmayan mintan (TİMB.163)

****ġafuġa:** Bakır su kabı (ABST.306) krş. ġafıġa

****ġaġa:** Meyve (TİMB.154)

****ġaġart:** Eğrilmiş demir, çengel (ŞOB.117, TİMB. 37-169, SBVH.299)

****ġaġġarlık:** Sohbet etme (TİMB.159)

****ġaġġo:** Kabadayı, ağabey (ABST.306)

****ġaġirik:** Bağlam tükürme (ABST.308)

****ġaġuç:** Eğrilmiş (TİMB.164, ŞOB.117)

****ġaġur:** Eğri (ŞOB.117, BTİB.117)

****ġakġar:** Çok konuşmak (TİMB.93)

***ġakġıllamaḫ:** Tavuk ses çıkarmak (Bayburt - Gm. DS.1969) <*gak ' kısa bir gırtlak sesi (ms. bir karganın) < ses taklidi kelimelerden* (TETTL c.3 F-J. s. 93)

ġakkar: Muhabbet

****ġalacoş:** Yağlı hamur yemeği, yoğurt, mercimek ve yağdan yapılmış bir yemek (TİMB.69-95-204, ŞOB.117)

****ġalacoş:** Kurut ayranı (ABST.309)

****ġaladak:** Harmanın altından geriye kalan (TİMB.164, ŞOB.117)

****ġalaḫ:** Tezek yığını (ABST.306, ŞOB.117, TİMB.163)

****ġalif:** Bağ kulübesi (ABST.306) krş. galef

****ġalat:** Sepet (ŞOB.117, TİMB.163, ABST.306)

*****ġaldur-:** Kalkındırmak

****galef:** Barınmak için yapılan basit ev (ŞOB.117, TİMB.164)

*****ġalgun:** Evde kalmış kız

****ġalmas:** Harman zamanı tahıl tanelerinden verilen hediye (TİMB.164, ŞOB.117)

****ġamiyon:** Kamyon (ABST.316)

*****ġamlan:** Bilir kişi

*****ġanava:** Uçurum

****ġanayaḫlı:** Yaşlı, çaresiz kadın (BMB. 76)

ġandara: Su kanalından suyu tarlaya doğru çevirmek için yapılan set

****ġanderef**: Kağnı arabalarında kullanılan deriden yapılmış kayış (TİMB.162, ŞOB.117)

****ġantar:** Kantar (TİMB.93)

ġap-: Isırmak

****ġapo:** Bilye oyununda esas seçilen kuyu (ŞOB.117)

****ġara:** Kara (TİMB.166)

****ġaracuk:** Tarlalarda biten siyah taneli bitki (ŞOB.117, TİMB.165)

ġaragan: Karakan (ŞOB.21)

ġarba vur-: Geri kalmak

ġarın: Karın (ŞOB.21)

***ġarıḫacı:** Çok konuşan kişiler için yapılan benzetme

ġasar: Kir, pislik (TİMB.164, ŞOB.117, BTİB.117)

gasgarak: Tandırların iyi yanması için altına konulan taş (ŞOB.117, TİMB.163)

*ġasḳan: Ekime elverişli olmayan, çorak toprak (Çerçi, Bayburt - Gm. DS.1932)

***ġasyan:** Kusmuk

ġaşıl: Undan yapılmış süt ve yağla yenen yemek (ŞOB.118)

ġatma: Yün ip (TİMB.162)

ġav: Tandırın yapıldığı kırmızı topraklar (SBVH.308)

***ġava:** Kırmızı toprak krş.gav

ġavar ağız: Büyük ağızlı (TİMB.38)

ġavar: Tarla sularken suya yön vermek için yapılan toprak set

***ġavluğan:** İçine yağ konulan tahtadan yapılan kab

ġavlugan: Dikenli bitki gövdesi (ABST.306)

ġavran: Yağ koyulan tahtadan yapılmış büyük bir kap (ŞOB.117, TİMB.163) *<gavran/ kavran ‘un konulan tahta kutu; içi çürümüş olan ağaçlardan yapılmış fıçı; arı kovanı’ <Yun. gavra'ni ‘ içi çürümüş ağaçta bulunan arı kovanı’* (TETTL c.3. F-J., s. 155) krş.ġavluğan

***ġavuḫ:** Kulakları siyah beyaz renkte karışık olan

***ġavurġan:** Uzun kalın dikenli bitki

ġavut: Kavrulmuşl tahıl unu (Bayburt - Gm. DS.1942)

ġaygana: Yumurta ve undan yapılan bir nevi omlet (TİMB.70)

ġayık: Ağaçlardan oyularak yapılan bir yemek kabı (TİMB.164, ŞOB.117)

ġayil: Kabul etme (ŞOB.117, TİMB.164)

ġayle: Umur

ġaymaḫam: Para konan cüzdan ‘ gaymeden gelir’

ġazıntı: Tandırda yapılan gugul (ŞOB.117, TİMB.164)

***ġazil:** Sakal

ġazzuḫ: Kambur (SBVH.299)

ġebre: Kaşağı (ABST.307)

ġeçi: Keçi

***geçin-:** Ölmek (Bayburt - Gm. DS.1962) *<geç-(i)n- -geçin- 'ölmek' (Gag.)* (TTTSKBS, A-N, s. 359)

****ġedim:** Devamlı (ŞOB.117, TİMB.164)

****ġejġere:** Dört kollu tezkere (ŞOB.117, TİMB.164)

****ġelbere:** Tandırın külünü almak için kullanılan ağaç saplı L şeklinde kürek (SBVH.298) ****gelengür:** Tarla faresi (ABST.307)

gelki: gerçi

****ġelle:** Kumbara (ŞOB.117, TİMB.164)

****gelleş:** Bozguncu, oyunbozan, kalleş (TİMB.164, ŞOB.117)

****gem:** Atların ağzına vurulan demir **(**BMB. 49, ŞOB.46)

gemlik: Üç yaşında olan tosun

****genayaklı:** Kadın krş.ganayaḫlı

****gendime:** Kabuğu çıkarılmış buğday (TİMB. 96-153-162)

***gengez:** Ufuk (Yakupaptal, Bayburt - Gm. DS.2131)

*****genzo:** Aptal

****gepen:** Evlerin tandırları üzerine yapılmış duman çekmeye yarayan kısım (ŞOB.118, TİMB.129)

****ger:** Teşilerin demirden olan uç kısımları (ŞOB.117, TİMB.164)

****gercicek:** Tandır ızgarası (SBVH.299)

****gerek:** Topraktan yapılmış kapların sıcakta pişmesi (ŞOB.118)

****geremet:** Çile, sıkıntı (ŞOB.117, TİMB.164)

****geremetli:** Çileli (ABST.307)

****gergef:** Bir çeşit çerçeve üzerine kumaş gerilerek işlenir. *< kergah/gergah gergef ' kasnak üzere yapılan işleme, nakış; gergef' <Fa. kār-gāh 'çalışma yer, atölye' (kār 'iş'+ -gāh ' yer', b. âdemîgâh*(TETTL c.4.K-L., s. 234)

gerilik: Her zaman giyilmeyen elbise

****gerimcek:** Değirmenlerde alt ve üst taş arasında bulunan, üst taşı döndürmeye yarayan demir parçası (TİMB.164, ŞOB.117)

*****germişo:** Bir tür ağaç

*****germoşo:** Dağ meyvesi

****gerrayi:** Kendini beğenmiş (ABST.307)

****gesir:** Kilim, hasır (ŞOB.118)

****geşmer:** Komik (SBVH.298)

****gevil:** Anlaşma, söyleşme (TİMB.162, ŞOB.117)

****gevil-:** Herhangi bir iş ve husus üzerinde iddialaşmak (TİMB.163)

****gevül etme:** Bahse girme (ABST.307) krş.gevil-

****gevilleş-:** Herhangi bir iş ve husus üzerinde iddialaşmak (TİMB.163)

****gevrek:** Nemli olmayan, kurumuş (TİMB.165)

****gevreme:** Kuruma (ŞOB.117, TİMB.164)

****geyil:** Düşünme (ŞOB.12)

****geyisi:** Giysi (ABST.316)

****geyrek:** Böbrek (ABST.307)

****geysefe:** Kayısı (TİMB.154)

****gezeki:** Erkeklerin sırtlarına aldığı kollu önü açık, düğme bulunmayan şal (ŞOB.10, TİMB.255)

****gıcılık parmak:** Küçük parmak (TİMB.163, FNSO.61)

****ġıdıḫ:** Keçinin yavrusu (TİMB.95-153)

****gıdır gıdır olmak**: Heveslenmek, aşırı istemek (TİMB.162)

****gıgılcım:** Kıvılcım (ŞOB.117, TİMB.160)

****gıkkıli:** Uzun boyunlu (ABST.307)

*****gıldık:** Koyun gübresi

****ġılgılcım:** Kıvılcım (TİMB.164)

****gılıbızırt:** Patavatsız (TİMB.161)

****gılık:** Keçi dışkısı (TİMB.38, ŞOB.117)

*****gılık:** Koyun dışkısı

****gılla:** 1.Üzüm taneleri 2. Yuvarlamak (TİMB.160-164, ŞOB.117)

gılla-: Yuvarlamak

****gıllo**: Kendi halinde beceriksiz, saf kişi (TİMB. 38-160)

****golluk:** Kuyruğu kesilmiş (SBVH.298, ABST.307)

*****gınaḫ:** Saçları kızıl renkli olan

****gıncıl:** Karışık (TİMB.169)

*****gıncılı:** Karmaşık saçlı krş.cıngılı

****gıncorof:** Tarlalarda biten ve çocuklar tarafından yenilen küçük yumrulu bir bitki

(ŞOB.117, TİMB.169)

gındır: Yuvarlak

****gındıra:** Hasır dokunan ot (SBVH.298)

gındırlan-: Yuvarlanmak krş.gındır

****gınıḫma:** Dadanma, alışkanlık, aşırı alışkanlık (TİMB.154-159)

*****gınıḫ-:** Bir işe istekli bir şekilde başlamak

****gıraç:** Ağzı dar gövdesi geniş su kabı (TİMB.165, ŞOB.118)

gırcon: Buğday ot gibi şeylerin kalın sert kısmı

****gırdan:** Burulmuş erkek manda (ABST.307)

gırdan: Kaba insan, kalıplı kişi

****gırdap:** Sıkıya sokma, aşırı zorluk gösterme (TİMB.163)

****gıret:** İtibar (ŞOB.118, TİMB.165, BTİB.117)

****gırgıt:** Cimri (TİMB.161-164, ŞOB.117, SBVH.308)

*****ġırḫıḫ:** Koyun güderken kullanılan makas

*****ġırıç:** Dikenli bir bitki

*****ġırıç:** Sığır kuyruğu

gırıḫ: Özellikle çubuk kesmek için kullanılan ucu eğri bıçak

****gırışma:** Bozulma, eğrilme, buruşma (TİMB.165, ŞOB.117)

****gırnap:** Kenevirden yapılan, kolay kolay kopmayan ip, sicim (TİMB.160)

****gırnav:** Aşırı istek, gırnava kalmak, "Hovu gelen kediler, gırnava kalkar." (TİMB.161)

****gırtlak:** Boğaz (ŞOB.118)

****gıvırzıvır:** Dalavere (ŞOB.117)

gıvrık: Kıvırcık

gıylı: Tepsi

****gızan:** Tahılların saman kısmı (TİMB.165, ŞOB.118)

****gobal:** Kalın sopa (ŞOB.117, TİMB.162)

*****gobbuz:** İpin ucunu düğümleyerek top haline getirmek

****gobel:** Piç (TİMB.163, ŞOB.117)

*****gobuk:** Çayırlarda büyüyen dikenli bir tür bitki

****goburt:** Çorba ve hamurda bulunan yığıntı (ŞOB. 24-117, TİMB. 206-165)

****goc:** Büyük kütük, ağaç kökü (TİMB.164)

gocuḫ: Kaban

****gocur:** Çok kısa boylu (SBVH.298)

****goco:** Kısa (ABST.307)

****goç:** Büyük kütük (ŞOB.117)

*****goççe:** Eli sakat olan kimse

god: Yarım tenekelik ölçü

****godeş:** Ahlaksız adam, pezevenk (TİMB.160)

****godoş:** Yuvarlak taş (TİMB.38)

*****gogal:** Büyük

****gogo:** Çocukları korkutmak için uydurulmuş hayal maksülü bir yaratık (ŞOB.118)

****gogol:** Tandır ve güveç yapımında kullanılan yuvarlak taş (ŞOB.117, ŞOB.30)

****gogol taş:** Yuvarlak taş (TİMB.160)

****golak:** Yağsız (ABST.307)

*****ġolgun:** Evde kalmış krş. **ġ**algun

*****golluḫ:** Ucu kesik olan

golot: Tandırda pişirilen çörek

*****goncol:** Çocukları korumak için uydurulmuş hayal mahsulü bir şey (ŞOB.117, TİMB.164)

****gondura:** Kundura (ŞOB.40)

****gonşi:** Komşu (ABST.316)

****goşa:** Bir avuç (ŞOB.117, TİMB. 162-165)

****gopça:** Düğme (ŞOB.117, TİMB.163)

gor: Mezar <Far. gor ‘mezar’

****gorbagor:** Mezara giresin (TİMB.160)

*****ġorġot:** Çok ince şekilde yağan dolu

***gorgut:** Dolu (Bayburt - Gm. DS.2104)

*****ġoruḫ:** Başörtüyü bağlama şekli

*****ġoruhçu:** Dağ bekçisi

****goruk:** Koruluk, orman (TİMB.93)

****goşgoz:** Tanelerde yetişen yumru taneleri, şekerli bir bitki (TİMB.163, ŞOB.117)

****goşmonof:** Komik kimse (ŞOB.118, TİMB.165)

*****gozefti:** Tandır karıştıran için kullanılan değnek

göbek: Bir çeşit mantar

****göğer-:** Lor veya peynirin mavi veya yeşilimsi renk alması, yeşermek (BMB. 18-44)

***göğez:** Ufuk (Bayburt - Gm. DS.2131*) <gök ' gökyüzü' <kök (TTTSKBS, s. ??) göz+ez (ay-az, gen ~ez *kolay* (TDB, s. 177)

*****gökgörçemen:** Yeşil renkli kerkenkele

***gölük:** At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan (Bayburt - Gm. DS.2145) *<ET. kölük a.m. [köl- /TT. göl-+ fiilden participium passivum manasında sıfat yapan -ük eki]* (TTTSKBS, A-N, s. 379)

***gömeç:** Bal peteği (Bayburt - Gm. DS.2148) *< OT. kömeç (DLT) '**1.** küle gömülerek pişirilen çörek; **2.** bal peteği; **3.** çömlekte pişirilen et yemeği ' [gömeç <kömeç <*köm-me aş]* (TTTSKBS, A-N, s. 380)

****gön:** Deri <'işlenmemiş deri' (ŞOB.31*) <ETk. kön* (TETTL c.3. F-J. s. 259)

****göres-:** Özlemek (TİMB.93)

***görklü:** Gösterişli, yakışıklı, göz alıcı (Bayburt - Gm. DS.2161)

****gövi:** Güveyi (SBVH.299)

gövü: Güvey, damat krş.gövi

****göze:** Kaynak, su kaynağı (TİMB.165, ŞOB. 30-117, ABST.307)

gırav: Kırağı

gucuk: Şubat

****gudal:** Ağaçtan yapılmış haşıl çalacağı (TİMB.165, ŞOB.117)

*****gudal:** Büyük krş.gogal

****gudi:** Köpek yavrusu (TİMB.66, TİMB.195)

****gudi:** Topraktan yapılmış küçük bir yemek kabı (ŞOB.117, TİMB. 77-163)

****guduk:** Köpek yavrusu (TİMB. 95-209)

***gudul:** Küçük çömlek, güveç (Bayburt - Gm. DS.2213) *<gudiI /güdü 'küçük çömlek, güveç' < Yun. youbi (ġuḍi) 'havan'* (TETTL c.3 F-J., s. 192)

gudur-: Kudurmak, yaramazlık yapmak

****guduz:** Kuduz (TİMB.38, ŞOB.29)

****guguf:** Eğri (ŞOB.117, TİMB.165)

*****gugul:** Bir araya toplamak

****guġul:** Hamurun son kısmına lor peynir katılarak yapılan ekmek (TİMB.95,

ŞOB.117)

****gugul:** Soba bacasına geçirilen demir ve topraktan yapılan rüzgâr savar, koruyucu, rüzgâr önleyici (TİMB.163)

****guġķi:** Taraklı kuş (SBVH.308)

****gukku:** Taraklı kuş (TİMB.153)

*****ġukku:** Çömelerek oturmak

****gukku kal-:** Tek başına kalmak (TİMB.162)

****ġula:** Kahverengiye benzer renk, inekler için kullanılan isim(TİMB.96)

****ġulle:** Soba bacaları (ŞOB.117, TİMB.164)

****ġullep:** Kapının kilidinin düğmeye giren kısmı (TİMB.35, ABST.307, SBVH.298)

****ġullik:** Para çıkını (SBVH.299)

****ġuluf:** Soba bacası (ŞOB.117, TİMB.163)

**** gulunç:** Ağrı, yel, kulunç (ŞOB.117, TİMB.165)

****gulunç:** Kuluç (BTİB.117)

****guma:** Kuma (ŞOB.31, TİMB.160)

***gumbuz:** Yumruk (ŞOB.117, TİMB.163)

****gundul:** Şişman, yuvarlak (TİMB. 62-160, ŞOB.121)

****gundul:** Oval (ABST.307)

*****gurdla-:** Ses çıkarmak

*****gunduluk:** Yuvarlak

****gura:** Topraktan yapılmış geniş bir kap (ŞOB. 30-117, TİMB. 29-263)

*****gurabı:** Küçük balta

gurçcuk Böbrek

****guri:** Küçük küp (TİMB.263)

gurna: Suyun aktığı boru ya da mustuk

*****gurre:** Kura

****gurut:** Süzme yoğurttan yapılan kurumuş toparlak madde (TİMB.153, ŞOB.117)

****guti:** Kutu (ABST.316)

guşḫana: Küçük tencere, tava

****guvagal:** Harman zamanı hayvan dışkılarını toplamaya yarayan araç (TİMB.163-169)

****guvala-:** Kovmak, kovalamak (TİMB.161)

****guyla-:** Torağa gömmek (TİMB.165)

****guymak:** Mıhlama (ŞOB.117)

*****guzzuk:** Kambur

****gübbet:** Göbek (FNSO.37)

****gügüm:** Bakır veya alüminyum su kabı *<gügüm/güğüm 'altı geniş, saplı bakır su kabı'<Yun. (kukum) < Yun. (kukumion) <Lat. cucuma* (TETTL c.3. F-J., s. 304)

***güğümek:** Seslemek (Bayburt - Gm. DS.2216)

****gül:** Sidik (ŞOB.116, BTİB.116)

****gülebudan:** Meme (FNSO.30)

****güllep:** Kapıları tutan reze (ŞOB.117, TİMB.163)

****güman:** Bel bağlama, ümitlenme (TİMB.162-165, ŞOB.118)

****gümanlı:** Hamile kadın (SBVH.299)

***gün çalmak:** Güneş almak, güneş vurmak (Bayburt - Gm. DS.2225)

****güngörmez:** Yanlardan kaytanlı ön ve arkası bir olan, ağlı paçaları topiğa kadar uzanan giysi (ŞOB.11)

Ğ

****ğab:** Süt değişimi (TİMB.206)

****ğaşıl:** Undan yapılan, süt ve yağla yenilen bir yemek (TİMB.165)

****ğepen:** Evlerin tandırları üzerine yapılmış, duman çekmeye yarayan kısım (TİMB.165)

****ğerek:** Topraktan yapılmış kapların aşırı sıcakta pişirilmesi. Ateşte pişirilen (TİMB.165)

****ğesir:** Cil ve sazlardan yapılan sergen (TİMB.165)

****ğıbar:** Küçük taş parçaları (TİMB.160)

****ğoğo**: Çocukları korkutmak için hayali varlık (TİMB.165)

****ğoğol baş:** 1. Karışık saçlı, 2. Çocuklarını korkutmak için kullanılan söz (TİMB.160)

H

****ẖabur içi:** Kadınların yürüyüş tarzı **(**BKKT.42)

*****ẖabart:** Ön planda olan

****hacat:** Alet, araç (TİMB.167, ŞOB.118, BTİB.118)

****ẖaçan:** Mademki (ABST.309)

****ẖadar:** Hesaplı (ŞOB.118, TİMB.167)

***ẖafḳur-:** Havlamak (Bayburt - Gm. DS.2251) < hav 'yansıma ses' +kur 'fiilden isim yapım eki'

****ẖal ağla-:** Şikâyet etmek (TİMB.167)

***ẖal:** Harman ve kar sıyırması (Bayburt - Gm. DS.2255)

*****ẖala-:** Karı sıyırmak, karı temizlemek

****ẖalayık:** Hizmetçi, uşak <halaik/ halayık 'mahluklar; insanlar, halk' Ar. hala'ik 'mahluklar' Ar. a'i grubunun Tk. de araya koruyucu ünsüz /y/ alması için b. acaib (TETTL c.3. F-J. s. 361)

****ẖalbur:** Kalın elek (BMB. 50)

****ẖalka:** Tekerlerin aşınmasını önleyen yuvarlak çember (TİMB.32-259)

*****hallaş:** Yatak örtüsü

****haniya:** Nerede(ŞOB.13, BMB. 43)

*****ẖaramı:** Tahta evlerin üst kısmı

****haray:** Geceleri oynanan bir çocuk oyunu (TİMB.168, ŞOB.118)

****ẖarbi:** Çabuk, hızlı (SBVH.299)

ẖargos: Herk yapılırken traktör tekerinin düştüğü yer

****ẖarğur:** Elde olanı fazlaca harcamak (TİMB.166)

**** ẖarıḫ:** Su kanalı (ŞOB.118, TİMB.168) *<hark ' ark, hendek' <ark kelimesnn soluklama varyantı, b. akîk* (TETTL c.3. F-J., s. 401)

***harmutmak:** İki şeyi karıştırarak, ölçülü duruma getirmek, suyu ılıştırmak (Bayburt - Gm. DS.2293) <'sıcak suyu ılıştırmak için ayrılan soğuk su; çorbaya karıştırılan unlu su' <krş. Kürd ḥarmud (TETTL c.3 F-J., s. 262)

****ẖaros:** Sürülmeyen, sert toprak (TİMB.166)

***ẖartı:** Palto (Bayburt - Gm. DS.2296)

*****ẖaparla-:** Çalmak, aşımak

ẖas: Güzel (TİMB.166)

***has:** Gelincik

ẖasıl: 1.Hayvan derisinden yapılan ayakkabı. 2. İyice karıştırma işlemi (TİMB.168, ŞOB.118)

ẖasılla-: Karıştırmak, yoğurmak

ẖasır: Ottan yapılan bir tür kilim <hasir/hasır 'sazdan örülmüşyer örtüsü'<Ar. ḥaṣīr (TETTL c.3. F-J., s. 409)

ẖasse: İyi huylu kadın **(**BKKT.31)

ẖasuda: Unla yapılan bir çeşit tatlı

ẖasut: Kendini beğenmiş kadın (BKKT.33)

ẖasuta: Un, şeker ve yağ karışımı ile yapılan lohusa yemeği

** **ẖaşe:** Yün çuval krş. heşe (ABST.309)

ẖaşeri: Düğünlerde çok oynayan kadın **(**BKKT.47)

ẖaşıl: Buğday ve mısır unuyla yapılan yağ ve süt karışımlı bir yemek(TİMB.70, ŞOB.23)

ẖaşır: Sakat olan kadınlar için söylenir. **(**BKKT.27)

ẖaşla-: Azarlamak, kötü söz söylemek (TİMB.167)

hatla-: Atlamak

havara: Kavgada üçüncü kişinin arayı kızıştırması

ẖavas: Heves **(**BMB. 33)

***ẖavaslı:** Hevesli

hayat: Evin girişindeki genişçe bölüm (FNSO.27) <hayat/ hayad 'avlu, ev bahçesi; sofa, koridor, salon; balkon' <Ar. ḥā'iṭ 'duvar'(TETTL c.3.F-J., s.430)

ẖayıf almak: Öç almak, hayıflanmak (TİMB.167)

***ẖayınlan-:** Hain düşünmek, kötü düşünmek

ẖaylama: Av köpeğini kışkırtma (ABST.309)

heç: Hiç

hedik: Buğday haşlaması (TİMB.153, ŞOB.118)

***hefnek:** Korkak (kimse) (Bayburt - Gm. DS.2328)

hekat: Hikâye (ŞOB.9, TİMB.168)

ẖelfe: Halife (ABST.309)

ẖelke: Kova (ŞOB.118, TİMB.167)

ẖellasa: Birdenbire (ŞOB.118, TİMB.168, BTİB.118)

ẖemençe: Azık koymaya yarayan omuza asılan torba (TİMB.168, ŞOB.118)

ẖenek: Şaka (SBVH.299)

***ẖenez:** Büyük toprak kap (Bayburt - Gm. DS.2339)

ẖengel: Aç gözlü kadın **(**BKKT.36)

ẖepen: Tandır bacası (TİMB.129)

ẖepenk: Baca kapağı, havalandırma yeri

ẖeralim: Herhalde

****herek:** Güveç ve kap-kaçağın yıkandıktan sonra kurutulması (ABST.309)

****herek-:** Yavaş yavaş rahatlama (SBVH.299)

****ẖerekle-:** Bir şeyi tandırın içinde veya güneş altında kurumaya bırakmak (BMB. 29)

ẖerel: Büyük çuval

ẖerfene: Ortaklaşa düzenlenen yemekli eğlence

***ẖerg:** Sürülüp dinlenmeye, nadasa bırakılan tarla (Bayburt - Gm. DS.2345) *<'sürülüp dinlemeye, nadasa bırakılan tarla' < Doğu Erm. herk / Batı Erm. herg* (TETTL c.3. F-J., s. 299)

****ẖerge yıkmak:** Yola gelmek, inadından vazgeçmek (TİMB.167)

****heris olmak:** Hasret kalmak, özlemek (TİMB.167)

***herise:** Buğday yarmasından yapılan bir çeşit etli yemek, keşkek (Bayburt - Gm. DS.2334)

****ẖerle:** Yağda kavrulmuş un çorbası, bulamaç (ABST.309)

*****herlen-:** Kızmak

****ẖernük:** Tarlaların toprakların ıslak olması (TİMB.168, ŞOB.118)

herralim: Herhalde krş. ẖeralim

****ẖers:** Kızgınlık (ŞOB.28)

****ẖerse:** Buğday ve kümes hayvanlarının birinin etiyle yapılan yemek, keşkek (TİMB.168, ABST.309, ŞOB.24) *< herise/AD. herse 'haşlanmış buğday ile yapılan tatlı' < Ar. harîsa* (TETTL c.3. F-J., s. 299)

****herset-:** Kızmak, küsmek (ABST.309)

ẖerslen-: Sinirlenmek, öfkelenmek

****ẖersli:** Hırslı, yüksek sesle hararetli konuşma (TİMB.43)

****ẖesmi**: Kendini beğenmiş kadın (BKKT.33)

****ẖesna:** Güzel olan kadın **(**BKKT.41)

ẖeş: Hiç

****ẖeşe:** Büyük saman çuvalı (SBVH.299)

***ẖetircek:** Tandır üzerine tencere koymaya yarayan çeşitli biçimde olan demir ızgara (Bayburt - Gm. DS.2325)

****ẖeybe:** Kıl, yün ve deriden yapılan taşıma aracı (ŞOB.118, TİMB.168)

****ẖeyyula:** Şımarık kadın **(**BKKT.35)

ẖıbar: Küçük tarla

ẖım et-: Sümkürmek

****ẖıncoş:** Bulgur unundan yapılan yemek (ŞOB.118, TİMB.168)

***ẖıngel:** İçine kıyma ya da pişirilip patates konularak yapılan bir çeşit börek, tatar böreği (Bayburt - Gm. DS.2364)

****ẖınık:** Sümük **(**BMB. 68)< *hınık I/sümük /ümük* < *Erm. xlik* (TETTL c.3. F-J., s. 470)

***ẖıntış:** Cimci (Bayburt - Gm. DS.2366)

****hırẖa:** Hırka (TİMB.168, ŞOB.118)

****ẖırıççı:** Satıcı (ABST.309)

****hırdevek:** Eski eşyalar (ABST.309)

***ẖırp:** Sertleşmiş kar (Bayburt - Gm. DS.2372)

****ẖırt:** Karın donmuş olması (ŞOB.118)

ẖırtlık: Hırtlak

****ẖışıt olmak:** Yorulmak (TİMB.166)

*****hışlıẖ:** Hastalık, sancı

*****ẖıştıẖ:** Hastalık türü krş. hışlıẖ

*****ẖıyan:** Hain

ẖızan: Cimri olan kimse

ẖızar: Testere

ẖızek: Tahtadan yapılan altında plastik boruları olan kayak

****hızmeker:** Hizmetkâr (ABST.309)

****hicap:** Utanmak (FNSO.26) <*hicab/ hicap 'utanma'* <*Ar. ḥicāb* (TETTL c.3.F-J., s.481)

****hiḫ:** Pis, kötü (TİMB.168)

****ḫim:** Temel (BMB. 35, TİMB.168)

****himari:** İnatçı kadın **(**BKKT.31)

****ḫin:** Açıkgözlü, çokbilmiş, hesapçı (TİMB.167)

****ḫincoş:** Yağ, şerbet ve bulgurun karışımıyla yapılan yemek (TİMB.206, ŞOB.23)

ḫirtlek: Hırtlak

ḫizek: Kızak

****ḫobba:** Yavaş yürüyen kadınlar için kullanılan söz **(**BKKT.42)

****ḫodaḫ:** Hizmetkâr (ŞOB.27, TİMB.37, ABST.309)

****ḫodak taşı:** Veskinin bonduruğudur, boynundan asılan kısım (TİMB.34)

****ḫodak:** Tarım ve hayvancılık yapanların yanında çalışan çocuğa verilen ad (TİMB.168, ŞOB.118) <*hodak 'çoban'* <*Erm. hōtal* (TETTL c.3. F-J., s. 496)

***ḫogal:** Toprak damlı evlerin tahta saçağı (Bayburt - Gm. DS.2394)

ḫoḫo: Korkunç şeyler, korkuluk

*****ḫokkalım:** Seksek

*****ḫolla-:** Yollamak, fırlatmak

****ḫoltiklemek:** Atmak (SBVH.299)

****ḫomol:** Kadınların konuşma şekli **(**BKKT.37)

ḫon: İşlenen tarladaki toprak kesiti, hendek

****ḫondi:** Çok fazla altına kaçıran kimse (ŞOB.31)

*****ḫoppa git-:** Çocuk dilinde gezmeye gitmek

****ḫoppala**: Düğünde çok oynayan kadın (BKKT.47)

****horata:** Şamata (ABST.309)

****ḫorom:** Tarlada biçilen ilk demet, ölçü'Dünya yansa bir horom otu yok.'(TİMB.153, ŞOB.31, ABST.309)

***ḫortik:** Çukur yerler (Bayburt - Gm. DS.2414) <*Erm. ḫordik 'elle kazılan çukur'* (TETTL c. F-J. s. 326)

ḫorum: Otun bükülerek bağ yapılması krş.ḫorom

ḫoşaf ol-: Yorulmak

ḫoşirik: Vücutta çıkan kaşıntılı yara

****ḫov:** Ateş, ısı (TİMB.167)

****ḫovi sin-:** Sakinleşmek (TİMB.167)

****ḫoyrat:** Acayip, serseri (ABST.309)

ḫozan: Tarla

****ḫozan tilki:** Tarlaların ekilmemiş hali (TİMB.38)

***ḫozan:** Tarla (Bayburt - Gm. DS.2424*) <'dinlenmeye bırakılan, bir kaç yıl işlenmemiş tarla' < Er. ḫozan* (TETTL c.3. F-J., s. 330)

ḫögeç: Genç koç

****hökümat:** Hükümet (ŞOB.41)

***ḫölek:** Bostan ve bağlara çalı çırpıdan yapılan bekçi kulübesi (Bayburt - Gm. DS.2430)

****ḫöllük:** Çocukların altlarına konan killi toprak (ŞOB.118, TİMB.168)

****ḫöltüklemek:** Savurup atmak (ABST.309)

*****ḫörelen-:** Karşı çıkmak

*****ḫulis:** Dağlarda büyüyen çiçekli bir tür bitki

*****ḫurma:** Kalburabastı

***ḫurtul:** Gırtlak (Bayburt - Gm. DS.2445)

*****ḫuşhana:** Tencere

*****ḫuşki:** Tezek tozu

I

****ığıl:** Ağır ağır (FNSO.16) < *ığıl 'ağır ağır, yavaş yavaş (akmak, inmek; mecazi manada duygulanma bahislerinde kullanılır) < ses taklidi kelimelerde* (TETTL c.3.F-J., s. 531)

*****ıgran-:** Kıpırdamak

*****ığmek:** Yünü ip haline getirmek

***ırak:** Uzak (Bayburt, Havsu, Kelkit, Gm. DS.2481)

***ırgaç:** Kayalık yerlerde ve dağlarda yetişen yenilebilir bir çeşit ot (Bayburt, Gm. DS.2495)

****ırgala:** Sallamak, ilgilenmemek (FNSO.13) <*ırgalama-/ığralan- 'sarsmak, sallamak'* <*ırġa-* + *-ala- sık sık tekrarlama ile genişleme* (TETTL c.3.F-J., s.543)

****ıskat:** Cenazede bulunanlara cenaze namazından sonra dağıtılan para (FNSO.32) < *ıskat 'düşürme'* <*Ar. ısḳaṭ* (TETTL c.3.F-J., s.547)

****ıspannık:** Ispanak (TİMB.170)

İ

****ibdin etnek:** Alışkanlık etmek (TİMB.170)

****ibdin:** Hareket, durum (ŞOB.118, TİMB.170)

****icat:** Su taşımaya yarayan ağaçtan yapılmış iki kancası bulunan alet (ŞOB.48, TİMB.170)

***ici:** Kardeş (Bayburt-Gm. DS.2504)

****iç et-:** Yok etmek, saklamak, bitirmek (TİMB.169)

****içe dan-:** İçine doğmak (TİMB.170)

****idare:** Küçük bir mumluk, petrol lambası (TİMB.170, ŞOB.118)

****ifah:** Ufak (ABST.316)

****igid:** Gösterişli, kuvvetli ve güzel kişi, yiğit (ŞOB.118, BTİB.118)

****iğdiş:** Kısır (TİMB.170)

*****iğlevi**: Oklava

*****iliştir:** Kelgir

****ilof:** Arpaya benzer yulaf (ABST.316)

***incirop:** İlkbaharda yetişen fındık büyüklüğünde kökü yenir bir ot (Bayburt-Gm. DS.2540)

****inifağ:** Unufak (ABST.309)

****irapata:** Ekmek yapmak için kullanılan ipten yapılmış yuvarlak el malzemesi (TİMB.49, ŞOB.118)

***iriskin:** Et sucuğu (Bayburt-Gm. DS.2552)

****iskemi:** Sandalye (TİMB.170)

****istikan:** Bardak (ŞOB.118, TİMB.170, BTİB.118)

****işdonu:** Üç etekten elbisenin altına giyilen yarım ağlı, paçaları uçkurlu giysi (ŞOB.11)

***işlenk:** Nakış (Bayburt-Gm. DS.2565)

****işlik:** Bağrı gösteren önü açık, alt uçlarından bele bağlanan giysi (ŞOB.10)

****işmar:** Gözle işaret, gösterme (TİMB.170, ŞOB.118, ABST.309)

*****iştik:** İşte

****itimi:** Temeli (ŞOB.15)

****iv aramak:** Bahane aramak (TİMB.170)

***iveti:** Acele (Bayburt-Gm. DS.2572) *<'Acele, çabuk' <iv- <év-(<*ēb- 'acele etmek') + -et 'acele, ivme' (DLT) +i.* (TTTSKBS, A-N, s. 443)

***ivetle-:** Acele etmek (Bayburt-Gm. DS.2573) *< 'Acele, çabuk' <iv- <év-(<*ēb- 'acele etmek') + -et 'acele, ivme' (DLT) +i.* (TTTSKBS, A-N, s. 443) krş.iveti

iza: Hiza

J

K

***ḳabak:** Yamaç, ön, ön taraf (Bayburt-Gm. DS.2579) <kabak ' ön, ileri ' AT, LO (SD. s.321)

***ḳabala:** Toptan, götürü, hepsi birden (Bayburt-Gm. DS.2580) *<kaba 'özensiz, gelişigüzel yapılmış, sakil' <kaba+la (TTTSKBS, s. 446) < kabala götürü toptan hepsi birden < kabala 1. Üçüncü ünlü belki detivus (yönelme eki) zannedilerek kelimenin aslı kabal telakki edilmiştir.* (TETTL c.4. K-L., s. 28)

*****ḳabartla**: Lokma tatlısı

*****kaçı kaçı:** Hemen

*****ḳaçgun:** Gruplu saklambaç oyunu

****ḳada:** Kardeş (BMF.31)

***kadamak:** Sıkıştırmak, bağlamak (Bayburt-Gm. DS.2590) < *kat 'Tabaka' =OT. k̲at <*k̲ā 'eklemek, üst üste yığmak, katlamak' + -t* (TTTSKBS, s. 474)

****ḳağan:** Yabani ot (ŞOB.119, TİMB.176)

***ḳağırmak:** Bir araçla ya da zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, kırmak, bükmek(Bayburt-Gm. DS.2625) *<kanır- kangır-/ganır- 'geriye bükmek' <ETk. Koŋur- 'köklemek, kökünden sökmek'* (TETTL c.4. K-L., s. 101)

*****kağıt arası:** Oyasız baş örtüsü

****ḳahan:** Çapa yapma, tarlayı yabancı otlardan arındırma **(**BMB. 15)

***kahkara:** Eğlenceli söz, konuşma (Bayburt-Gm. DS.2598) <kah yansıma sözcük sözcükten türemiştir.

****kahmut:** Tarlalarda yetişen yumru ve şekerli bir bitki. (TİMB.154, ŞOB.118, ABST.309))

***kakaç:** Ezip yoğurarak kurutulmuş gül (Bayburt-Gm. DS.2601*) <gagaç/ kakaç 'gelincik; dağlarda bulunan kırmızı bir çiçek' < Erm. gagaç'/kakaç' < Erm. kakaç' (TETTL c.4. K-L. s. 28) <gagaç/kakaç 'gelincik; dağlarda bulunan kırmızı bir çiçek' <Erm. gagaç'/kakaç' < Erm. kakaç'* (TETTL c.3 F-J., s. 133)

****kakıl:** Yerinden kalkma, iş yapma (TİMB.175)

****kakma:** Sokmak, ısırmak (ABST.309)

****kal:** Olgunlaşmamış (ŞOB.119, TİMB.75) *<kal/kel 'olmamış, ham meyve' < Fa. kal* (TETTL c.4. K-L., s. 63)

kal biri: Soğuk kimse

****kala:** kale (BMF.31)

***kalak:** Tezek yığını (Bayburt-Gm. DS. 2609) < *ET. kala- 'yığmak, istiflemek' <gala-/ kala- + fiilden edilgen fiil sıfatı manasında sıfat yapan -k eki,* (TETTL c.3. F-J., s. 94)

****ḳalbur:** Büyük elek (TİMB.40)

****ḳalgın:** Evde kalmış kadın **(**BKKT.47)

****kalo:** Hırsız (BTİB.119)

****ḳalloş potin:** Zenginlerin giydiği bir çeşit ayakkabı (TİMB.175)

****ḳalmaḫ:** Tahıl elemeye yarayan büyük delikli alet (TİMB.176, ŞOB.118)

****ḳalo:** Hırsız (ŞOB.119, TİMB.38)

****ḳaloşpotin:** Durumu iyi olan kimse (ŞOB.11)

****ḳaluk:** Çok eskimiş ayakkabı (ŞOB.118, TİMB.169)

****ḳaluk ağız:** Boş konuşan kimse (TİMB.38)

****ḳaluklu**: Çok gezen kadın (BKKT.43)

****ḳamalı:** İki yüzlü kadın **(**BKKT.37)

***ḳantel:** Yalan hile, palavra (Bayburt-Gm. DS.2629) < *kan- ' Söylenilen sözün doğruluğuna inanmak' <ET., OT. ḵān-* (TTTSKBS, A-N, s. 457)

****ḳantıḫ:** Şişman kadın (BKKT.16)

****ḳapusḳa:** Lahanadan yapılan bir yemek (TİMB.176)

ḳarakış: Aralık ayı

****kareken:** Somurtkan olan kadın (BKKT.34)

***ḳarğış:** İlenç, beddua (Bayburt-Gm. DS.2661) *=OT. ḳarġış (DLT) <OT. ḵarġa- 'beddua etmek' +-ş (<kargış)* (TTTSKBS, A-N, s. 468) *<karga- 'hor görmek;beddua etmek, lanet okumak' < Etk. ḳarġa-* < kargış/ḳarış 'beddua etmek, lânet'<ETk. ḳarġış (TETTL c.4. K-L., s. 136)

karın kaymağı: Bir tür yağlı peynir

****ḳarpuza:** Büyük boy demir çivi (Bayburt-Gm. DS.2668) *<karpize/karpuca 'büyük boy demir çivi' < Yun. (Karadeniz diyal.)(karfitza/karfutza) 'demir çivi' (karfi 'çivi' + itza küçültme eki, Yunancada küçültme eki (itsa/itca)* (TETTL c.4. K-L., s. 149)

****ḳars:** Yenilme, yenme (ŞOB.119, TİMB.176, BTİB.119)

***kart:** Çeyrek altın

ḳarslama: Yenme (ŞOB.119, TİMB.176)

kartol: Patates (ŞOB.118, TİMB.76*) <'patates, domates' <Bul. Kartol veya <Rus. Diyal. kartoşka < Rus. kartofel <Alm. kartoffel* (TETTL C.4. K-L., s. 153)

ḳaş: Taşlı bayır

***ḳaşḳa:** Hayvanların alnındaki beyazlık, ak leke ve alnı beyaz lekeli olan hayvan (Bayburt-Gm. DS.2681) *<kaşka 'hayvanların alnındaki beyazlık' <ETk. ḳaşġa (TETTL c.4. K-L. s. 164) < kaşka EAT. kaşga, kaşka <OT. kaş+g(/k) a (DLT) =Mog. qalcan ' at ya da öküzün alnındaki beyaz leke, akıtma'* (TTTSKBS, A-N, s. 473) kaş ' Lekesiz beyaz veya kara taş'

***kaskarla-:** Azarlamak

kastol: Bayan ceketi, palto (ABST.310)

***ḳaşkul:** Atkı

***ḳaşmer:** Şakacı, maskara, güldürücü (Bayburt-Gm. DS.2682) < *Ar. ḳaşmar* (TETTL c.4. K-L. s. 165)

ḳatıcı: Kavgacı kadın **(**BKKT.32)

***ḳatık:** Yoğurt (BMB. 60)

ḳatık: Yiyecek (ŞOB.21) < *katık/katuk ' ekmeğe veya yemeğe, onu daha kolay yutulabilir hale getirmek için ilave edilen yiyecek, yoğurt; yağı alınmış yoğurt, ayran' <ETk. ḳatuḳ/ḳatıḳ <ḳat- 'ilave etmek'* (TTTSKBS, A-N, s. 473)

kav: Ukala, Kendini beğenmiş kimse (BKKT.33, SBVH.308)

***kav:** Tuğla ve çanak yapımında kullanılan kırmızı toprak (Bayburt-Gm. DS.2687) **<**kav 'tuğla ve çanak yapımında kullanılan kırmızı toprak; killi toprak, kil' < Erm. kaw 'kil'* (TETTL c.4. K-L., s. 174)

***ḳavaza:** Kendini beğenmiş

***ḳaver:** Beyaz dikenli haşlanarak suyu hayvanlara içirilen bitki

***ḳavlağan:** Çınar ağacı (Bayburt-Gm. DS.2690) *<kavlağan/kavlan 'çınar' <kavla- kabarıp dökülmek'+ gan eki* (TETTL c.4. K-L., s. 178)

ḳavlak: Kısa boylu, zayıf (FNSO.20)

ḳavluğan: Kabukları soyularak yenilen dikenli bitki (TİMB.174)

***ḳavuk keçi:** Kızıl keçi (Bayburt-Gm. DS.2696)

ḳavurga: Tahılların kızartılmışı (ŞOB.28) *<kavurga ' ateşte kavrulmuş tahıl;*

kabuğa alınmış ve dövülmüş buğdaydan yapılan yiyecek' <ETk. ḳawurġa (TETTL c.4.K-L., s. 180)

****kaybana:** Beceriksiz (ABST.310)

kayış: Kemer

****ḳaysefe:** Kayısı kurusu (TİMB.153)

****kazayağı:** Tarlalarda yetişen, yemeği yapılan bir bitki (TİMB.174)

****keçe kulak:** Erkeklerin taktığı başlık (ŞOB.10)

***ḳeçek:** Başörtüsü (Bayburt-Gm. DS.2716) *< keçe+k < keçe ' yapağı veya keçi kılının dövülerek; ayakla, kolla ezilerek sıkıştırılmasıyla elde edilen kaba kumaş; kiyiz' < keç-e* (TTTSKBS, A-N, s. 491)

****kefter:** Yaşlı ve çirkin olan kişi (ABST.310)

*****keganla-:** Otların temizlenmesi

****kehle:** Tahtakurusu (SBVH.301)

****ḳehriz:** Evlerin ortasına yapılmış geniş taştan oyulmuş su dökülen yer (ŞOB.49) *<kerhiz ' yer altı su kanalı' <Fa. keh-riz* (TETTL c.4.K-L. s. 206)

keküç: Çekiç

****kelem:** Lahana (TİMB.82, SBVH.301) *<kelem 'lahana' <Fa. kalam 'lahana, karnabahar'* (TETTL c.4.K-L. s. 212)

****kelepçe:** Ehram ipinin sarıldığı alet (BE.87)

****kelgür:** Makarna ve erişte gibi maddeleri süzmeye yarayan delikli kap, kelgir (TİMB.176, ŞOB.118)

***kelif:** Bağ evi, kulübe (Bayburt-Gm. DS.2734)

***kelkik:** Tencere (Bayburt-Gm. DS.2735)

***ḳelmaḫ:** İri delikli büyük kalbur (Bayburt-Gm. DS.2735) *< Arp. kalbur 'ġirbāl/ġirbil ←Lat. crı-brum < Lat. cernere, cre ~seçmek, elemek '* (TTTSKBS, s. 480)

****kelp:** Kötü söz söyleyen için, köpek (TİMB.172)

****kelte:** Kendini beğenmiş kadın (BKKT.33)

****kem:** Tahıl saplarını ve desteleri bağlamakta kullanılan bükülerek ip biçimine getirilmiş ot. (TİMB.74, ŞOB.118, ABST.310)

****kemallı:** Söz geçiren kadın (BKKT.47)

****kemre:** Koyun tezeği (ABST.310)

****kenger:** 1.Kabukları soyularak yenile bir bitki 2. Küçük sabun parçası (TİMB.174)

****kepek bitti:** Ömrü biten, vadesi dolan (TİMB.173)

kepenek: Kelebek

***ḳerendi:** Tırpan(Bayburt-Gm. DS.2754) <*gerendi/gerinti/kerenti/kerenti 'küçük tırpan; orak'* < *Erm. keranti* < *EErm. gerandi* (TETTL c.3.F-J., s. 201)

***ḳerhiz:** Akarsu yatağı (Bayburt-Gm. DS.2755) <karık ' bağ ve bahçe sulamak için açılmış su yolu, ark 'Ağızlarda kullanılan karın suyu çoğalmak, taşmak' kökünden geldiği düşünülmektedir. < karız / keriz 'geriz, çirkef, pislik'

****kerif olma:** Kullanılmaz halde olma (ABST.310)

****kerme:** Koyun pisliğinden yapılan tezek (ŞOB.118, TİMB.176) <kemre ' gübre, tezek' <kemre kelimesinin varyantı (TETTL c.4.K-L., s. 237)

****ḳersek:** İri toprak parçası (TİMB.177, ŞOB.119)

**** kersele:** Huysuz kadın (SBVH.300)

****ḳerselle:** Kavgacı kadın (BKKT.32)

****ḳert:** yontmak (ŞOB.50) <kert- ' yontmak, çizmek, bir şeyin kenarında kertik açmak, çentmek' <ETk. kert- (TETTL c.4.K-L., s. 238)

****kerti**: Bayat (ABST.310)

*****kertle-:** Ölçmek

***ḳesmek:** Bir şeyin özelliği değişmek (Bayburt-Gm. DS.2768) <'kesmek işi; kesilmiş olan ' < kes- mek

****ḳesmük:** Dövülen ve savrulan tahılların geri kalan kısmı (ŞOB.118, TİMB.208) <kesmük/ kesmik ' başaklı iri saman' <kes- +fiilden isim yapan –mik eki (TETTL c.4.K-L., s. 247)

*****keş kındır:** Peynir

*****keşkem:** Keşke

****kete:** Un ve yağ karışımından yapılan çörek (TİMB.153) <*'yağlı hamurdan yapılan külde pişirilen çörek'* < *krş. Az. Tk. kätä, Erm. gat'ay a.m., fakat menşei belli değil* (TETTL c.3. F-J., s. 252)

****ketle-:** Çokbilmiş kimse (SBVH.301)

****ketmetme:** Hakkını vermeyip inkâr etmek (ABST.310)

*****kevağir:** Dikenli ot

****kevel:** Koyun derisinden yapılan palto (ŞOB.119, TİMB.177, SBVH.301) <*kevel ' çoban kepeneği, koyun postundan yapılmış kürk' <kürt. kewil/kavel/kavla/kaul/kyail* (TETTL c.4.K-L., s. 254)

****ḳeyvan:** Kendini beğenmiş kadın **(**BKKT.33)

keyveni: Aşçı

****keyveni:** İyi ve çeşitli yemek yapan kimse (ŞOB.119, TİMB.177, ABST.310)

****keyveni:** Becerikli kadın **(**BKKT.45)

****kıçon:** Çok hafif topal (SBVH.300)

****kıkırdak**: Çok gülen kadın (BKKT.36)

****kıllo:** İkiyüzlü kadın (BKKT.37)

*****kındır:** Nesne (ŞOB.119, TİMB.177, BTİB.119)

*****kıp:** Aniden, hemen (TİMB.171)

****kırap:** İpek (ŞOB.15)

***ḳırdan:** Enenmiş manda (Bayburt-Gm. DS.2821)

****ḳırezet:** Göğse kadar düğmeli, ayak topuklarına kadar uzanan, renkli bezden yapılmış tandırlık elbisesi (ŞOB.12)

****kırık:** Kısaltılmış tüy (SBVH.300)

*****kırıḫla-:** Dikkat kesilmek, huylanmak

****ḳırıḫlanma:** Herhangi bir şeye ulaşamayanlar için kullanılan kelime (TİMB.172)

***kırıkta:** Vergi kalıntısı (Bayburt-Gm. DS.2826)

****kırız:** Çocukların kafasını kel etmek (TİMB.66)

*****kırkır al-:** Ekmek yapılmak için verilen komut

****kırkır pancarı:** Yemeği yapılan küçük yapraklı bitki (TİMB.174)

***kırkır:** Serçe (Bayburt-Gm. DS.2830) *< kırkır ' turnanın ötmesini taklit eden ses '* (ATS., E. Gürsoy, N. M. Duranlı s.109)

***ḳırman:** Ağaçların üst üste konulması ile yapılan yukarı çıktıkça daralan yapı örtüsü biçimi (BMB. 60, TİMB.205)

****kırman:** Tandır evlerinin üzerine sadece ağaçtan yapılan biçimlerden biri (TİMB. 94-176, ŞOB.118)

***ḳırrık:** Orak bilemeye yarayan araç, bileği (Lori, Bayburt,Gm. DS.2837)

****kırtık:** Çok az, bir parça (TİMB.174)

****kırzevi:** Kopan teker içindeki kısımlar (TİMB.33)

****ḳıskıla-:** Köpekleri insanların üzerine kışkırtmak (TİMB.177, BST.310)

****kışa:** Tavukları kovma sözü (ŞOB.119, BTİB.119)

*****kışe:** Tavukları kovma sözü

****kışele-:** Kovalamak (SBVH.301)

****kıt kafalı**: Akıllı bilgili kadın (BKKT.43)

****kıtık:** Çok az (ŞOB.119) <*kız/ kıt 'az bulunur, az, nadir; pahalı, ağırpahalı' <Ar. ḳaḥṭ 'kuraklık afeti'* (TETTL c.4.K-L., s. 301)

****kıtık:** Çok az (TİMB.176)

****kıtlama:** Isırma (ŞOB.119, TİMB.176) <*kırklama/ kırtlama/kıtlama 'azla idare etme, şekeri dişle az az keserek çayla içme' <kırık+ -la- fiilinin –ma partisipi* (TETTL c.4.K-L., s. 282)

***ḳıyımsız:** Cimri (Bayburt-Gm. DS.2857) <kıy ' Feda etmek' < kıy fiilden isim yapım eki -ım isimden isim yapım eki + sız

***ḳızıllanmak:** Öfkelenmek, hırslanmak (Bayburt-Gm. DS.2867) <kız-['Kızmak, öfkelenmek'] =OT. k̲ızġā ~k̲ırā (DLT) <k̲ız (ɤ)-ga- < kız- fiilden isim yapım eki + (ı) l isimden fiil yapım eki –la fiilden fiil yapım eki -n isim fiil +mak (TTTSKBS, A-N, s. 525)

*****kızırık:** Kuyruk veya iç yağından kızartılarak yapılan ve yemeklerde kullanılan bir çeşit yağlı et

kibi: gibi

kile: Ölçü birimi

****kip:** Dar (ŞOB.119, TİMB.176)

kiraz ayı: Haziran ayı

***kirişan:** Üstüneç, allık, pulluk (Bayburt-Gm. DS.2882) < ~*OT. kirşen 'üstübeç, yüze sürülen düzgün' Kıpçakça'da da kirşen olarak geçer.* (TDSE, s.246) <*kirşend/ kirşan 'üstübeç, allık, pudra' <ETk. kirşen < kirşen ' üstübeç; yüze sürülen düzgün' (DLT)* (TETTL c.4. K-L., s. 322)

****kirkir:** Hamurun dinlenmesi (ŞOB.119, TİMB.177, BTİB.119)

****kirpit:** Kibrit (ABST.316)

****kirve:** Sünnet edilecek çocuğu kucağında tutan kimse (ŞOB.102)

kitle: Kiler

****ko-:** Koynak, bırakmak Etrafı oyalı başörtüsü (ŞOB.39) <*ko-/koy- 'dokunmak,*

ağır gelme, içine işlemek' <ko-/koy- 'bırakmak' ETk. ḳo̲d- (TETTL c.4.K-L., s. 328)

***kobak:** Dikdörtgen biçiminde dizilmiş ot bağlamları (Bayburt-Gm. DS.2890)

***kobal:** Bir başı kalın ve yuvarlak çoban, bekçi sopası (Çerçi-Bayburt-Gm. DS.2890) *<kopal/kobal/gobal 'tokmak; baş tarafı topuzlu çoban değneği' <Yun. (kopánin/kopál) <erm. kopal < fa. kūpāl* (TETTL c.4. K-L., s. 367)

***kobuk:** Kolsuz, parmaksız (kimse) (Bayburt-Gm. DS.2891)

****kobuk:** lahana sapının yenen kısmı (SBVH.301)

*****koc:** Büyükbaş hayvanın kaçmasını engellemek için boynuna takılan ve ayaklarının arasından azatılan kalın odun

***kocak:** Kadın yeleği (Bayburt-Gm. DS.2893)

*****koç ayı:** Kasım ayı

***koçkoyan:** Ekim ayı (Bayburt-Gm. DS.2895)

****ḳoçol:** Şişman tosuna verilen ad (TİMB.38)

****koçura**: Becerikli kadın (BKKT.45)

****kojla-:** Gezmek

****kok:** Sap (TİMB.145)

****kokana:** Pis kokan (TİMB.38)

****koket-:** Biriktirmek (TİMB.177)

***kokoç:** Kuşburnundan yapılan pestil ya da şurup (Bayburt-Gm. DS.2907)

****kokonez**: Temiz olan kadın (BKKT.44)

****kollar:** Kağnı arabasının iki tarafında uzanan kısımlar (TİMB.33)

****koluk:** Boynuzu olmayan öküz (ABST.310)

****koluk**: Ucu kesik olan (SBVH.301)

****kolluk:** Kısa boylu (SBVH.307)

****koluktur-:** Şevkini kırmak (SBVH.300)

***kom:** Ağıl, davar ahırı (Bayburt-Gm. DS.2914*) =OT. kom 'ağıl, ahır' <*k̲o:-m <kom> Erm. gom; Zaza. kom ' toplu, yığın'* (TTTSKBS, A-N, s. 536)

****konç:** Bir oyunun yuvarlak taş parçası (ŞOB.119)

****konduk**: Akıllı, bilgili kadın (BKKT.43)

***konga:** Oyunda aşığın dik durumu (Bayburt-Gm. DS.2918) *< kon- ga = ET., OT. k̲on- < ko- 'koymak'+ -n- 'dönüşlülük eki'* (TTTSKBS, A-N, s. 539)

****konka:** Paten (TİMB.154)

***kop dudak:** Kalın dudak

kop: Kağnı arabasının bölümlerinden (ŞOB.118) *<kop/gop ' kağnının iki oku arasını sabit tutmaya yarayan iki paralel tahta, kağnının iki yanında çıkıntı yapan tahta parçası, kağnı iskeleti' <Erm. kob/kop* (TETTL c.4.K-L.,s. 3)

kopen: Kağnı arabalarında tekerleğin dönmesini sağlayan bir ağaç (TİMB.176, ŞOB.118)

kopon teker: Tekerlek çeşidi, kağnı arabası tekeri (TİMB.33)

kopuk/maduk: Çayırlarda yetişen, yılda iki defa mahsül veren bir bitki (TİMB.174, ABST.310)

kor araba: Kağnı

kor: Kör (ŞOB.118)

***kordeen:** Keşke

***korköstü:** Köstebek

korluktur-: Sözünden dönmesini sağlamak, caydırmak (ABST.310)

ķoruk: Ağaçlık yer, orman (BMF.45) *< koru 'beylik saha, beylik orman, beylik çayır ' < ETk. ķorıġ* (TETTL. c.4 K-L., syf.375)

koruk: Koruluk, orman (TİMB.74, BMF.52)

korukçu: Tarlaları ve köy meralarını hayvanlardan korumakla görevli kişi, tarla bekçisi

***korumcu:** Su bekçisi (Bayburt-Gm. DS.2930) *< ķorı- =ET., OT. (DLT) <koru-fiilden isim yapma eki +m isimden isim yapma eki +cu* (TTTSKBS, A-N, s. 543)

korut: Erkek keçi

koskapan: Avukat gibi (TİMB.77, ŞOB.119)

kospatar: Avukat (TİMB.177, BTİB.119)

***kostü:** Köstebek

koşat: Erkek keçi

kotan: Saban *<kotan/köten/kötan/kutan 'pulluk, büyük saban' <Erm. gut'an/kot'an* (TETTL c.3. F-J., s. 239)

kotes/kodes: Hapishane (TİMB.176, ŞOB.119)

kot-kod: Tahıl ölçmede kullanılan kap, ölçek

kotleç: Çocuk oyununda kullanılan ucu düğümlü mendil (ŞOB.69)

kotleç: Düğüm (ŞOB.119, TİMB.176, BTİB.119)

koz: Ahırda kuzu veya buzağıların konulduğu bölüm

****köhnoz:** Kendini üstün gören (TİMB.175)

*****köhnut:** Salyangoz

****körmen:** Çayırlarda büyüyen soğansı bir tür bitki (ABST.311)

****kösevi:** Temiz olan kadın **(**BKKT.44)

****kösnük:** Fazla esmer ve yüzü kırışık insan (SBVH.300)

****kösövi:** Tandır karıştırmaya yarayan uzun odun (SBVH.300, TİMB.176)

****köynek:** Yakasız gömlek *<gönlek/gömlek/göynek 'gövdenin üst kısmını örten bezden yapılmış giysi' <ETk. könlek* (TETTL c.3. F-J., s. 260)

****kuçuk:** Küçük (SBVH.307)

***kucur:** Kısa boylu (Bayburt-Gm. DS.2990) *<kucur 'kısa boylu' < Yun. (kút-zuros)* (TETTL c.4. K-L., s. 413)

****kud:** Sakat, yürüyemeyen(ABST.311, ŞOB.20-102)

****kukul:** Saçlarda bırakılan bir tutam saç, perçem (TİMB.177)

****kukul:** Saçların toplanması (ŞOB.119)

****kukullu:** İyi huylu olan kadın (ŞOB.48)

****kulak:** Kağnı arabasındaki kolların ucundaki kısım (TİMB.33)

****kulak:** Elma kurusu (SBVH.300)

*****kullan-:** Sallanmak

****kulluk:** 1.Yünden örülmüş bere 2. Ev bacalarının tepesi (TİMB.176, ŞOB.118)

****kulo:** Yağcı (SBVH.300)

***kulun:** At ve eşek yavrusu (Bayburt-Gm. DS.2998) *<kulun/gulun (bir yaşında küçük olan) 'tay veya sıpa' <ETk. ḳulun* (TETTL c.4.K-L., s. 428)

***kumul:** Yığın (Bayburt-Gm. DS.3001) *<kumul 'Çöllerde veya deniz kıyılarında rüzgârların yığdığı kum tepesi' <kumul/ gumul/kümül/gümül/gümbül 'yığın, biçilmiş ekin yığını; susam ve ekin demeti; bağlam olarak kurutulup, taneleri alınan susam, nohut, mercimek, burçak kökü; çöllerde ve deniz kıyılarında rüzgarların yığdığı kum tanesi, yığın' <Yun. (kumul/kumuli) <EYun. (kumulon) <Lat. Cumulus ' yığın, tepecik'* (TETTL c.4. K-L., s. 433-434)

****ḳundura:** Ayakkabı (BMF.7*) <kondura/kundura 'iskanpirden kaba olan, ölçekli, konçsuz ve ağırca olan ayakkabı' <Yun. kundúri Yun. kó̱tornos 'çizme kelimesinden'* (TETTL. c.4 K-L. s.360)

****kunt:** Ekmek yapılırken hamurların parça halleri (ŞOB.119, TİMB.176, ABST.311) <*kunt/künt/künde ' hamur topağı' <Fa. gunda* (TETTL c.4.K-L., s. 435)

***kur:** İyilik bilmez, nankör (Bayburt-Gm. DS.3005) <Far. nankör > nankur 'dan

****kur:** Çok ağlayan kadın **(**BKKT.36)

kura: Uyanık, gözü açık

***kurcuk:** Kursak (Bayburt-Gm. DS.3007) <*kursak > kurcuk s>c <kursak ' Kuşların yemek borusu üzerinde bulunan, yiyeceklerin toplandığı torba biçimindeki şişkin organ ' = ET. ḳoġursaḳ ~ḳuruġsaḳ ~OT. ḳuruġsaḳ' mide, kursak' < ḳoġ ' göze veya yemeğe düşen çer çöp, pislik ' (DLT) +ur-saḳ ' pisliğin tolandığı yer' [>ḳuruġsaḳ > ḳurusaḳ> ḳurusaḳ> ḳursaḳ]* (TTTSKBS, A-N, s. 570)

***kurçak:** Heykel (Bayburt-Gm. DS.3007) < *kur- fiilden isim yapım eki +çak ' erincek "tembel, üşenen" '* (TDB, s.198)

***kurgaz:** Kuru, zayıf, cılız (Bayburt-Gm. DS.3008) < 'kurgaz' kelimesi DLT' deki kurgak 'kurak' la bir bağlantısı olabilir.

*****kurluk:** Dolayı, ötürü

****kurs:** Yağ konulan ağaçtan yapılmış büyük kap (TİMB.176, ŞOB.118)

****kursaksız:** Söz anlamayan, vurdumduymaz (TİMB.172, TİMB.33)

****kuruk:** Tay (ŞOB.49, TİMB.153)

****kurumlu:** Ocak bacalarında biriken is (FNSO.43) < *kurum 'ocak bacalarında biriken is'< ETk. ḳurum* (TETTL c.4. K-L., s.449)

kurun: Çeşmelerin önünde bulunan ve hayvanların su içmesi için kullanılan uzun ve küçük havuz

****kurun:** İçerisine su konan taştan oyulmuş büyük kap (ŞOB.118, ŞOB.48)

****kurut:** Süzmeden yapılan bir yiyecek (ŞOB.48, BMB. 65, TİMB.69)

<*kurud/kurut 'kurutulmuş süzme yoğurt; keş, çökelek' <ETk. ḳurut* (TETTL c.4.K-L., s. 447)

*****kurtlan-:** Kaşınmak

***kus:** Daire (Bayburt-Gm. DS.3014)

****kus:** Yağ biriktirilen küp (ABST.311)

****kuskus:** Yağ ve undan yapılan bir yemek (TİMB.176)

****kustuba:** Çok bilen, içten pazarlıklı (TİMB.171)

****kuşak:** Kapı arkasında Z şeklindeki bağlara denir (TİMB.35)

kut: Kötürüm, sakat

****kuymak:** Un ve yağdan yapılan bir tür yemek (TİMB.71*) < kuyma/kuymak 'yumurta, un ve peynirle yapılan bir çeşit omlet; ıspanak ve bulgura un katılarak pişirilen bir çeşit yemek; un, şeker; yağ ya da kaymakla yapılan bit tatlı, helva'* (TETTL c.4. K-L., s. 460)

*****kübli:** Anahtar

***kücü:** İnce sicim kalınlığında, sağlam, bükülmüş pamuk ipliği (Bayburt-Gm. DS.3025)

***küdüret:** Tavuğun karnındaki yumurtacıklar (Bayburt-Gm. DS.3026)

küflet: Nüfus, çokluk, evdeki kişiler

****küfte:** Köfte (ŞOB.125, TİMB.171)

****külek:** Bir ölçü (TİMB.149, ABST.311)

****küler:** Nohuta benzeyen bir bitki (ŞOB.34)

****kültür:** Bezelye(ABST.311)

****külufak:** Parçalanmış, parça parça (TİMB.175)

****külür:** Bezelye (ŞOB.118) *< külür 'burçak bitkisi ve tanesi <Erm. Glul* (TETTL. C.4 F-J. Tietze syf.479)

****külve:** Tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliği. (TİMB.129)

***kümek:** Yardım, imdat (Bayburt-Gm. DS.3035) <Farsça komak (کمک)

****künrövi:** Tandırın karıştırıldığı odun (ŞOB.119)

****küntevi:** Çok pişmiş (TİMB.174)

kürtük: Fırtına sonucu oluşan kar yığını

***küşne:** Burçak (Bayburt-Gm. DS.3053) *<küşne 'burçak'< Erm. kuşnay* (TETTL c.4. K-L., s. 492) *Dankoff'a göre (ALT 800), Ermeniceden alınmıştır. (Erm. k'ušnay < Ar. kuşnā)* (TDSE, s.264-265)

****küşne** Hayvan yemi (ABST.311)

****kütah etmek:** Bitirmek (TİMB.181)

***küvle:** Tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliği (Bayburt-Gm. DS.3029) *<OT. külf ' gürültü (ses taklidi)'+ e Eren (TDES, 274): külve < gülve < Far. gulwa [>Kürt. k'ulfe] Tietze (Zbank. 18:183/169): < Far. kulba ' Hütte' [Eren' e göre yanlıştır.] Kürtçedeki k'ulfe sözcüğü de Türkçe < Türkçe < külf+e sözcüğüne daha uygundur. Sözcük eğer Farsça ise, gulwa' nın etimolojik olarak açıklaması gerekir.*

Gul+wa mı, yoksa gulw+a mı ? (TTTSKBS, s. 590)

****küvle:** Tandırların hava almasını sağlayan delik yeri (TİMB.175, ŞOB.118) *<külle/kuvle/küvle/küfle/küfle/külve 'tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliği'* (TETTL c.4.K-L., s. 476)

****küze:** Ağaçtan yapılmış su kabı (ŞOB.118, TİMB.176, ABST.311)

L

****laftara:** Şişman olan kadın (BKKT.17)

*****lale:** Horozun ibiği

laluk: Kekeme, dilsiz gibi konuşmayan

****laluk**: Kadınların konuşma özelliği (BKKT.38)

lalloş: Peltek, çocuk gibi konuşan

****lamlık:** Eskimiş körelmiş bıçak (ABST.311)

****landak:** Ekşimemiş hamurdan yapılan ekmek (ŞOB.119, TİMB.178)

***lankur lunkur:** Biçimsiz konuşma ve yürüyüş için (Bayburt-Gm. DS.3065) *<langır langur/lankır lunkur 'madeni bir ses çıkararak; biçimsiz, dikkatsizce bir şekilde (konuşma ve yürüyüş için)* (TETTL c.4. K-L., s. 513)

****lantaḫ:** Şişman olan kadın **(**BKKT.17)

*****laşlan-:** Telaşlanmak

*****latto:** Beceriksiz, sakar kişi

***lavın:** Çağrı (Bayburt-Gm. DS.3069)

****lavlak:** Sır tutmayan kadın (BKKT.34)

****lavur lavur:** Anlaşılmadan (TİMB.177)

laydır: Öküz veya at arabalarında ot taşırken arabayı yanlara doğru genişletmek amacıyla kullanılan ek tahtalar

****lazut:** Mısır (BMF.65, ŞOB.119) *<kelime Doğu Anadolu'da ve komşu dillerde(Kürtçe, Ermenice ve Kafkas dillerinde) genişbir sahada kullanılır. Aslen hangi dile ait olduğu henüz anlaşılmamıştır.* (TETTL.c.4 K-L., syf.524)

****leb:** Kaygan düz taş (ŞOB.119, TİMB.178)

****lebbez aşığı**: Kadınların konuşma özelliği (BKKT.38)

****leçek:** Başa örtülen örtü (ŞOB.38, ŞOB.119, ABST.311*) <leçek/neçek ' tülbent, başörtüsü; yün atkı'<Erm. laç'ak* (TETTL c.4.K-L., s. 526)

****leh düşmek:** Yorgun düşmek (ABST.311)

****lehle-:** Yorgun olmak (TİMB.177)

****lelavin**: Çok gezen kadın (BKKT.44)

****lelez:** Uzun boylu kadın (BKKT.18)

****lelevün:** bir an için aptallaşan (SBVH.301)

****lelli:** Uzun boylu kadın (BKKT.18, TİMB.177)

****lenger**: Bakırdan yapılmış geniş kap (ŞOB.119*) <lenger ‘ Bakırdan yapılan yayvan ve kenarları geniş büyük kap’< lenger mana gelişmesi, arada Erm. langer yani ‘iplerle asılan bir kap’ düşünülürse daha kolay anlaşılır.* (TETTL c.4.K-L., s. 530)

****lep:** Bir taş oyunun yassı taş parçası (ŞOB.119) *< lap/ lep ‘yassı taş’ <Erm. lep* (TETTL c.4. K-L., s. 514)

****leppük:** Düz, yassı (ŞOB.30, BTİB.119)

****lerdiven** Merdiven (ŞOB.119, TİMB.178)

****levevün:** Bir an aptallaşan (ABST.311)

****lez:** Çok kaygan (ŞOB.119, TİMB.178)

****lezgi:** Beceriksiz (ŞOB.30) *<lezgi/ lezgü ‘ sersem, beceriksiz’ Erm. lezgi* (TETTL c.4.K-L., s. 537)

****lezlemek:** Kaygan hale getirmek (TİMB.178)

***lezli:** Pürüzsüz (Bayburt-Gm. DS.3076)

***lıg:** Selin akarsuyun getirdiği ince çamur, tortu birikintisi (Bayburt-Gm. DS.3076) *< 'Alüvyon' Azeri ağzında lığ ' balçık' olarak kullanılır. Tietze'ye göre (Gr [1] 230/169), Rumcadan alınmıştır. Dankoff (ALT 202) Ermeniceden geldiğini dile getirmiştir.* (TDSE, .281) *<lıgda ‘seln, akarsuyun getirdiği ince çamur, tortu, birikinti’ <Yun. (Karadeniz diyal.) (lígda)* (TETTL c.4. K-L., s. 537)

lılık: Sıvılanmış olan

*****lımıne:** Yakınma, intizarla ilgili mahalli deyim

****lıngır lıngır:** Midesi sadece su ile dolu olandan gelen ses (TİMB.177)

***lilik:** Rafadan yumurta (Bayburt-Gm. DS.3080)

****lirso:** Şişman olan kadın (BKKT.17)

****lo:** Çocuk oyunu (FNSO.60)

****lobiya:** Fasulye (ŞOB.25, ŞOB.119) *<lobiya/lobiye/lünye/labiye ‘ bakla, börülce fasulyesi’ <Fa. lūbiyā<Erm. lopya <Yun. lópya* (TETTL c.4.K-L., s. 547)

***loda:** Küme, yığın(Bayburt-Gm. DS.3083) *<' **1.** yığın' Yerel ağızlarda 'noda' biçimi de kullanılmıştır. Bulgar ağızlarında da lo'da olarak geçer.* (TDSE, s.282)

loğ taşı: Topraktan yapılmış olan evlerin üst bölümündeki toprağı düzlemek için kullanılan silindir şeklindeki taş

****lokkoş:** Şişman olan kadın (BKKT.17)

**** lolo:** Beceriksiz, ayarsız, hakkını koruyamayan (TİMB.177, ŞOB.119)

lom: Levye

****lop:** Çok sulu (ŞOB.119, TİMB.178) *<lop' gergin olmayan, yumuşak; fazla olgun, yumuşak ve çürük (meyve) <ses taklidi kelimelerden* (TETTL c.4.K-L., s. 552)

***loput:** İri, kalın, kaba (Kaba sözünü bilmez kimse (Bayburt-Gm. DS.3082) *<lobut /loput 'iri, karın kaba; kaba saba, sözünü bilmez, aptal (kimse)'* (TETTL c.4. K-L., s. 547)

****lor:** Ayrandan yapılan peynir (TİMB.178)

loş : Kalın

loşa: İri, büyük

****loşgo:** Şişman (ABST.311)

löküs: Lüks lamba

****lüle:** Çeşmelerin su akan kısmı (ŞOB.119, TİMB.178)

****lülük**: Demlikten su akan kısım (ŞOB.119, TİMB.178*) <lülük/ lüllük/ lolik ' çaydanlığın ağzı, su akan küçük boru' <lüle+ -ik küçültme eki* (TETTL c.4.K-L., s. 560)

****lüver:** Silah (ŞOB.119, TİMB.178)

M

****mabeyin:** Odaların sofa kısmına verilen ad (TİMB.179, ŞOB.119)

***mac**: Sabanın elle tutarak yönetmeye yarayan baston biçimindeki sapı.(Konursi,*Bayburt-Gm. DS.3098) <*Erm. maç a.m. R. Dankoff 1995 no. 483.* (TETTL c.5 M-N., s. 102) *~Az. mac ' tutak' Yerel ağızlarda maçkal 'sabanı yöneten (kimse)' olarak kullanılır. Bu biçimin de Ermeniceden geldiği anlaşılıyor. (Budagova: ST 3, 1984,14). Dankoff: ALT 483. Djangidze' ye göre Gürcüce'den alınmıştır. (Gür manço 'tutak').* (TDSE, s.285)

****maduk:** Çayır dikeninin göbeği (ABST.311, TİMB.179, ŞOB.119)

madurga: Çekiç

****mag:** Ev örtüsü (ŞOB.119, TİMB.179)

mağ: Ahşap evlerde iki kiriş arasında kalan bölüm

maḫansız: Kırık dökük

****maḫat**: Tahtadan yapılmış oturulacak yer (ŞOB.17, TİMB.180) *makad/makat 'üstünde oturulan yer; kıç' <Ar. maḳ'ad 'koltuk'* (TETTL c.5.M-N., s. 119)

****mahbube:** Güzel kadın **(**BKKT.41)

****mahramā:** Büyük el mendili (ŞOB.119, TİMB.179, SBVH.302) *mahraba/mahrama/mahrava 'havlu,mendil; başörtüsü' <makrama kelimesinin varyantı* (TETTL c.5.M-N., s. 117) *makrama 'mendil; havlu; başörtüsü' <Ar. maḳrame* (TETTL c.5.M-N., s. 123)

****mahna:** Bahane (ABST.311)

****majgal:** Kotan tutan kişi (ŞOB.119)

malak: Manda yavrusu

***malama:** Taneleri ayrılmamış, samanla karışık tahıl (Bayburt köyleri-Gm. DS.3111) <*malağma 'dövülmüş fakat samanından ayrılmamış hububat' < Yun. málagma* (TETTL c.5 M-N., s. 127) < *Rumca malağma 'mit spreu vermischter Weizen' Tzitzilis: GrLw 307*. (TDSE, s.286)

malamat etmek: Rezil etmek, eziyet çektirmek

malaz: Hayvan yemi olarak olgunlaşınca biçilen arpa

****maleyke:** Melek (ABST.312)

***maluḫ:** Çarık dikmeye yarayan ucu sivri ağaç (Konursi,*Bayburt-Gm.DS.3115)

***manat:** Karton kutulu sigara kapakları

manfaat: Menfaat (ABST.316)

***mangur:** Hayvanların boynuna takılan ve ip bağlamaya yarayan ağaç halka (Kitre,*Bayburt-Gm. DS.3123)

***manguza:** Çubuk kesmekte kullanılan araç (Kitre, Bayburt-Gm. DS.3123)

***maraba:** Çiftçilikte toprağı işleyen ürüne ortak olan kimse, ortakçı (İlçe ve köyleri ,*Bayburt -Gm. DS.3128) <Ar. murābi < Ar. rub ayın 'çeyrek, dörtte bir'

maram: Kağnı tekerlerinin iç kısmı, kiler (ŞOB.119, TİMB.207)

masat yüz: Somurtkan olan kadın (BKKT.34)

masatla-: Küsmek, surat asmak

maslahat: Emanet alınan eşya, malzeme (ABST.312, ŞOB.28) <malahat ' iş, mesele' <maṣlaḥa 7

masta: Uzun değnek

* **massa:** Üvendire (Bayburt ve köyleri -Gm. DS.3134) <*massa ' üvendire; sivri bıçak' <Erm. masus <Ar. massās* (TETTL c.5 M-N., s. 155) <Ar. massās: Öküzleri gütmeye yarayan, ucunda küçükçe çivi bulunan, uzun sopa

maşatlık: Gayri müslim mezarlığı (ABST.312)

maya: Atların ayaklarının arasındaki et parçası

***maya çiçeği:** Peynir mayası yapılan çiçek (İrişli,*Bayburt-Gm. DS.3140)

mayıs: Hayvan gübresi (SBVH.302)

mavla-: Miyavlamak

mazarat: Zarar (ŞOB.27) <mazarrat 'zarar ziyan' <Fa. madarrat

mazı: Gürgen ve kağnı arabasından yapılmış olup, iki tekeri birbirine bağlayan kısım(TİMB.32-259)

mecuzat: Aciz (ABST.312)

***meçe getirmek:** Yoluna koymak, bu işi meçe getirinceye kadar neler çektim (*Bayburt-Gm. DS.3148)

medder: Kötü durumda olan, güç

***medek:** Dişi manda (Bayburt köyleri*Kelkit-Gm. DS.3149) <*madak/medek ' inek, dişi manda, manda yavrusu: manda, davar' < Erm. matak/ medek 'dişi manda' krş. < Kürd. mādek < Fa. māda* (TETTL c.5 M-N., s. 105)

****medik:** Çok gezen, evinde durmayan (TİMB.208, ŞOB.30)

****megedir:** Kıymet bilme (TİMB.179, ŞOB.119)

****mehle:** Mahalle(ŞOB.19) <mehle 'mahalle' (TETTL c.5.M-N., s. 179)

*****mekan:** Yatak

***melank:** Sürülmemiş tarla (*Bayburt-Gm. DS.3154)

****menkür:** İyi huylu kadın (BKKT.31)

****meram:** Dert (BMB. 34)

****meram**: Amaç (ŞOB.15) <*meram ' maksat, gaye, niyet' <Ar. maram 'dilek, talep, hedef'* (TETTL c.5.M-N., s. 196)

****merdan:** Mert (ŞOB.40) <*merdane/merdânâ 'mertçe, yiğitçe' <Fa. mardāna* (TETTL c.5.M-N., s. 199)

merefet: Marifet

***merek:** Samanlık (Bayburt ve köyleri-Gm. DS.3168) <*'samanlık, odunluk; ahır' <Erm. marag krş. <Az. märäk 'samanlık'* (TETTL c.5 M-N., s. 199) <*Erm. marag 'hayloft'. Kürtçe'de de marak, merek olarak geçmiştir.* (TDSE, s.292)

merşebe: Su kabı, maşrapa

****mertek**: Ahşap evlerde iki kiriş arasına döşenen yuvarlak ağaç (TİMB.169)

****mesel:** Bilmece (ŞOB.9, ŞOB.46) <*mesel / metel, masal: 'fıkra, darb-ı mesel; masal; bilmece' <Ar. maṯal* (TETTL c.5. M-N., s. 205)

****mesime:** Değer verme (ABST.312)

****meşebe:** Maşrapa, su kabı (TİMB.179, ŞOB.119, ABST.312)

*****mevse-:** Önemsemek

****mığlama:** Yağda pişirilen yumurta (ŞOB.119) <*mıkla/mıhla/mıhlama 'üstüne yumurta kırılan yemek; sarımsaklı yoğurt ve yumurtayla yapılan çılbır, kıyma, soğan ve patatesle yapılan yemek' <Ar. mukla 'göz akı ve göz bebeği; üstüne yumurta kırılan bir yemek'* (TETTL c.5.M-N., s. 220)

mıhat: Sahip olmak, korumak

****mıncık:** Küçük burun (BKKT.24)

*****mıncık:** Bir tutam

****mındar:** Mundar **(**BKKT.44)

****mındılık**: Kısa boylu kadın (BKKT.19)

***mırık:** Harman savururken uçuşan saman kırıntıları saman tozu. (*Bayburt-Gm.

DS. 3188)

***mırt git-:** Bir anda ölmek

mırt karış: Becerikli kadın (BKKT.45)

mıtırıf: İyi huylu kadın (BKKT.31)

***miçek:** Sivrisinek (Bayburt-Gm. DS.3198) <**mi[ɤ]ç 'cüce, ufak, küçük'+ (e/i)k 'küçültme eki' Krş.:muçuk* (TTTSKBS, s. 601)

miğ: Givi (ŞOB.26)

miltan: Dış gömlek (ŞOB.36)

***mimil:** Sivilce (Bayburt-Gm. DS.3200)

mirayi: Yalaka **(**BKKT.38) Ar. mürai'ikiyüzlü'

***miraylık:** Yalakalık

mire: Aşık yüzü (TİMB.208, ŞOB.72)

misaf: Kur'an, musaf (ŞOB.18)

mismar: Büyük çivi (TİMB.77, ŞOB.119)

mitil: Yüzsüz yorgan (SBVH.302)

mitit: Tezgâh üzerinde dokunmakta olan ehramı gergin tutan çubuk (BE.81)

***miyançı:** Alım satımlarda pazarlık esnasında ara buluculuk yapan kimse

***mizamla-:** Düzeltmek, toplamak

modul: Hayvanları süren çubuğun ucundaki çividen yapılmış sivri (TİMB.179)

modulla-: Hayvanları dürtmek (TİMB.247)

modur: Hayvanları süren çubuk ucundaki çividen yapılan sivri (ŞOB.119)

***mostura:** Kötü, çirkin kimse

motospabucu: Vakti yerinde olanlar için denir (ŞOB.11)

mozuk: Dişi inek yavrusu (TİMB.153, ABST.311)

möhkem: Kuvvetli, sağlam (TİMB.38, ŞOB.92 , ABST.312))

mötüf/mütüf olmak: Çok bağlı olmak (TİMB.179)

muḫat: Odalarda tahtadan yapılan yüksek yer (ŞOB.119)

***mugallit:** Çok hoş sohbeti olan

muḫat: Sahip olma (TİMB.180)

muḫat ol-: Kollamak, göz kulak olmak, ne olup bittiğine dikkat etmek (ABST.312)

murdar: Pis, kirli (ŞOB.32) <*murdar/ mundâr 'kirli, pis, iğrenç'* <*murdar, asıl*

manası 'leş' (TETTL c.5.M-N., s. 261)

***muştulamak:** Sevinçli haber vermek (Bayburt-Gm. DS.3225) <*müjde /muşta 'hayırlı haber'* < *Fa. mujda a.m.* (TETTL c.5 M-N., s. 273)

****mustur:** Zayıf kadın (BKKT.16)

****mücür**: Güzel olmayan kadın (BKKT.42)

****mücürüm:** Sakat (TİMB.38)

****müsip**: Beceriksiz kadın (BKKT.45)

*****mütük:** Birine, bir şeye çok bağlı olmak

N

****naçan:** Niçin, neden (TİMB.94, SBVH.308)

****naḫir:** Değişik tür hayvanlardan oluşan hayvan sürüsü (TİMB.94)

****namaz örtüsü:** Kadınların başlarını örttüğü örtü (TİMB.35)

***nana:** Çok yaşlı, bunak kadın (Konurso, Hert-*Bayburt-Gm. DS.3239) < *nene 'Torunu olan kadın, büyük anne' < *ne ne 'yansıma' < nänä (Az.)* (TTTSKBS, s. 606)

nanca: Ne kadar

****naneher:** Evde kalmış kadın **(**BKKT.47)

****nanehir:** Evlilik çağına gelmiş kadın (SBVH.303)

****nannoş:** Düğünde çok oynayan kadın **(**BKKT.47)

****nat:** Tırpan sapı (ŞOB.119) < *nat ' tırpanın sapı' <Erm. nat* (TETTL c.5.M-N., s. 309)

negam: Kuru ot

****nem:** Neyim (ŞOB.36)

****nene:** Nine (ŞOB.119)

****nevale:** Yiyecek (TİMB.193)

nıhıs: Eli sıkı, cimri

****nunuka**: Yavaş iş yapan kadın (BKKT.45)

nuska: Muska

****nüsübet nat:** Tırpanın sapı (BKKT.45)

****nezük:** Ehram ipliklerini kelepçeye sarmaya yarayan alet (BE.87) bkz.kelepçe

****nuzul:** İnme, felç (ABST.312)

*****nuzur vur-:** Felç geçirmek

O

oğun-: Gülerken kendinden geçmek, bayılacak duruma gelmek, soluğu kesilmek

****ola:** Erkek çocuklara seslenme sözü (TİMB.181, ŞOB.119)

****olbur:** Kendini beğenmiş kadın (BKKT.33)

***omba:** Aşık oyununda aşığın dik durması (Bayburt-Gm. DS.3281)

****omo:** Yağcı (SBVH.303)

***oŋar-:** Hastalığı, yarayı iyileştirmek (Bayburt-Gm. DS.3283) *<on- '(iş) düzeltmek' < ET. OT. oŋ- <onar- [Bozulmuş, eskimiş bir şeyi düzeltip işler veya kullanılır hale getirmek, tamir etmek'] <oŋ-ar- <ET. ongar-* (TTTSKBS, s. 625)

****oraka:** Mısır koçanı (SBVH.303)

***orakayı:** Ağustos(Bayburt-Gm. DS.3288) *<orak ' Ekin biçmekte kullanılan, yarım çember biçiminde yassı, ensiz ve keskin metal bıçakla, buna bağlı bir saptan oluşan ekin biçme aleti' =ET., OT. orġaḳ , urġak <Nişanyan (SS,332): oran ölçü, nispet <? ET. or- kesmek -ORAK* (TTTSKBS, s. 629)

****orom:** Una katılan bir bitki (SBVH.303)

****orta tellalı**: Sır tutmayan kadın (BKKT.34)

****orum:** Süpürgelik(ABST.312)

***oruk:** Aile- oymak (Bayburt-Gm. DS.3292) *<urug ' Soy, sülale' =ET. uruġ 'nesil, kuşak, soy, torunlar' Ses değişimiyle oruk olmuştur.* (TTTSKBS, s. 970)

****orum:** Un ve buğdaylara katılan, siyah taneli ve zehirli bir bitki (TİMB.181, ŞOB.119)

****osgor:** Haraç (SBVH.303)

****oş:** Ürmek, köpeği kavarken seslenme (ŞOB.27)

***otayı:** Temmuz (Bayburt-Gm. DS.3295)

****otar-:** Hayvan otlatmak (ABST.302)

***oturak:** Tahtadan yapılmış aralıksız sandalye (Bayburt-Gm. DS.3298) *< otur- [<ET. olur-] + -ak* (TTTSKBS, s. 637)

****oynaş:** Sevgili (ŞOB.31)

*****oynat-:** Dalga geçmek

oyun: Öğün, zaman

Ö

****öd:** Yürek (ŞOB.31)

***ögeç:** Bir yaşından dört yaşına kadar erkek koyun, koç (Bayburt-Uluşiran*Şiran-Gm. DS.3316) <*OT. öge 'yaşlı' +ç 'küçültme eki'* (TTTSKBS, A-N. , s. 649) <*ök 'dört yaşında koyun ' + eç* (SD., s. 492)

***ögüne:** Önce, ilkönce, başta (Bayburt-Gm. DS.3344) <*ET., OT. öd [*öd 'zaman, vakit'] +(ü)n 'vasıta hali ekinden ayrı bir yapım eki'* (TTTSKBS, A-N., s. 647)

***ögür:** Dişi sığırın çiftleşme zamanı (Bayburt-Gm. DS.3323)

****öğ:** Ön (FNSO.27)

****öğün-:** Övünmek (TİMB.60)

****öreme:** Yamaç (ŞOB.34)

***ören:** Şehir ya da ev yıkıntısı, kalıntı(Bayburt-Gm. DS.3347) <*ören ' Eski yapı veya şehir kalıntısı' =OT. ören ' her şeyin kötüsü'(DLT)* <*OT. ör- 'belirmek, çıkmak, kopmak, yükselmek' (DLT)+-en* (TTTSKBS, s. 668)

****öret:** Torba beşikleri bağlayan çubuk (TİMB.181, ŞOB.119)

örken: Eşek, at üzerine konulan heybeyi bağlamak için kullanılan ip

****örti:** Yatak (ABST.312)

örtü: Yatak

*****öteẖen:** Öteki gün

****öv:** Ev (SBVH.308)

övle: Öğlen

P

***paç:** 1. Pay 2. Anapara (Bayburt-Gm. DS.3377) <Far. baç 'vergi, gümrük vergisi' baç > paç olma olasılığı vardır.

paḫaç: Kazıntı çörek, poğaça

paḫaḫ: Hayvan yeminin ıslatıp karıştırılarak yapılan hayvan yemi

****paḫhıl-:** Kıskanmak

paḫıllan-: Heveslenmek

***pahıllanma:** Şımarma (ABST.312)

paḫla: Kuru fasulye

***paḫa:** Kıymet (ŞOB.26)

***paḫar:** Pınar, çeşme (Bayburt-Uluşiran, Şiran-Gm. DS. 3382) *<PU(>a,o)N(>ğ,h,v)[NG]AR* (TTTSKBS, s. 684)

***pak:** Temiz **(**BKKT.44)

***palah:** Şişman (ABST.312)

***palaska:** Bel kemiği (TİMB.182)

***pambuḫ:** Pamuk (ABST.316)

***papak başlı:** Karışık saçlı, çok saçlı (TİMB.39)

***papak:** Tüylü şapka (ŞOB.14)

***par:** Ot (ABST.312)

***parduç:** Temiz olan kadın **(**BKKT.44)

***parsıh:** Şişman olan kadın (BKKT.17)

part: Otuz bağdan oluşan ot ya da ekin yığını

***partın:** Karın (Bayburt-Gm. DS.3403)

***paşayemeği**: Borani (ŞOB.22)

***patlangoç:** Çamur oyunu (SBVH.303)

***patpat:** Yabani haşhaş (ABST.303)

****peçavara:** Üstü başı bakımsız olan

peḫ: Üstü açık olan yer

***peka:** Tahta sedir (Bayburt-Gm. DS.3422) <Pek 1. Sert, katı 2. Muhkem, dayanıklı' = ET. , OT. bek (TTTSKBS, A-N, s. 693)

peke: Koltuk

****peklik:** Kabızlık (TİMB.89)

*****pelik:** Bir boynuzu kırık olan hayvan

pelüt: Bir tür ağaç

****pencan:** Temiz olan kadın **(**BKKT.44)

****pencanlı:** Beceriksiz kadın **(**BKKT.45)

****pencunda:** Yavaş iş yapan kadın (BKKT.45)

*****pençap:** Temiz olan kadın **(**BKKT.44)

*****pençat:** Sakar, beceriksiz

****perüktür-:** Ürkütmek (ABST.312, SBVH.303)

****pepe:** Ekmek (TİMB.183, ŞOB.120)

****pepenaz:** Beceriksiz kadın (BKKT.45)

***per:** Davarların sağıldığı yer, ağıl (Bayburt-Gm. DS.3429)

***perese:** Aynı yönde, aynı düzeyde olma durumu (Bayburt-Gm. DS.3432)

perik-: Ürkmek bkz.perüktür-

perk: Katı, sert

****perk:** Kuvvetli (BMF.9) " 1. Sağlam, güçlü 2. Katı, sert" → berk = ET., OT. Bek berk

perkitmek: Sert bir yere çivi çakmak veya bir şey sokmak

****pervaz:** Kapıların kenarları (ŞOB.119)

****pestaz:** Beceriksiz kadın **(**BKKT.45)

****peş:** arka (TİMB.202)

****peşkir:** Havlu (ŞOB.124)

peştimbal: Peştamal

****petço:** Çok gezen kadın (BKKT.43)

pezo: Çöpçatan kadın

*****pıçırak:** Dudak yarası

****pırık:** Tandırın ilk alevlenmesi, ateşleme (SBVH.303, ŞOB.120, TİMB.207)

****pırnak:** Ekin demeti (SBVH.303)

****pırnat:** İp (TİMB.74)

***pırtık:** Azıcık, bir parça (Bayburt-Gm. DS.3447)

****pısgır-:** Hapşırmak (ABST.312)

****pıtıklı katip:** Kadınların konuşma şekli **(**BKKT.38)

****pıtırak:** Dikenli ot (ŞOB.15)

****pıtrak:** Dağda yetişen zehirli bir bitki (ŞOB.50)

*****pızıklan-:** Sineklenmek

piç ol-: Tavuk yumurtasının sarısının olmaması

***pilik:** Kaz (Hart *Bayburt-Gm. DS.3455)

****pin burun:** Küçük burunlu (TİMB.38)

****pin:** Kümes (TİMB.169, ŞOB.30)

****pindirek:** Kısa boylu kadın (BKKT.19)

****pinehon:** Tahıllardan yapılan un, bulgur gibi kış yiyeceklerine verilen genel isim (TİMB.183)

***pinelik:** Kümes (Everek*Bayburt-Gm.DS.3456) <*pinek 'Tünek; kümeste tavukların gecelediği ağaç çubuk'* < **bin-ek* (TTTSKBS, s. 697)

****pipan:** Çok sarı (ŞOB.120, TİMB.183)

*****pipiş:** Sarışın olan kimse

*****pirket:** Briket, tuğla

*****pisemen:** Fareye benzer bir tür hayvan

****pisik:** Temiz olan kadın (BKKT.27)

****pisik:** Kedi(ŞOB.30, TİMB.183)

****piştov:** Tabanca (ŞOB.120, TİMB.183)

****pitan:** Sevimli (SBVH.303)

****poççuk:** 1.En son kısım 2. Kıç (TİMB.183, ŞOB.120))

****poççuklu/ poççikli:** Kötü huylu, beğenilmeyen (TİMB.182)

****poğ:** Bok (ŞOB.28)

****poğöyrük:** Soba bacasında, duman giden delik (TİMB.182, ŞOB.120)

poherik: Soba bacası

****popol:** Çocuk ayakkabısı (ŞOB.120)

*****popuḫ:** Çocuk dilinde ayakkabı

porsuḫ: Porsuk

****portolos:** Şişman kadın (BKKT.17)

****poşa:** Çok gezen (TİMB.171)

****poşa:** Seyyar gezerek isteyen, dilenen, satış yapan (TİMB.183)

**** poşta başı:** Alnından arkaya aktarılarak başörtü bağlama şekli (TİMB.35)

***potruk:** Her yönden esen yel, fırtına (Hart,*Bayburt-Gm.DS.3476)

****pörk:** Kağnı arabasında teker deliğinde geçirilen içi boş ağaç (ŞOB.120, TİMB.33)

****pöşürüklü:** Becerikli olan kadın **(**BKKT.45)

puhah: Çene altı

****puḫan:** Çeşme (ŞOB.120)

*****pupa:** Yumuşak

purçuklu: Havuç

****purnat:** Ekin bağının yedide bir parçası (ŞOB.120)

purnat: Ekin biçiminde orağın ağzına gelen ekin tutamı

****puşi:** Renkli başörtüsü (TİMB.182, ŞOB.120)

****puta:** Patates, kendir ve fasulye gibi bitkilerin köküne denir(ŞOB.120, TİMB.183)

****puti sinmek:** Öfkesinin geçmesi, korkmak (TİMB.182)

pür: Şeker pancarının dışta kalan yaprakları

R

****reze:** Menteşe (TİMB.248)

S

****saçma:** Tezeklerin ufak parçaları (TİMB.186, ŞOB.120)

****sadır:** Hayvan sidiği (ABST.313)

****sağın:** Sağılan sığır, davar (ABST.313)

****saḫa:** Aşıkların başı. (TİMB.186, ŞOB.120)

***saḫal-:** Hastalık ya da yara iyileşmek (Bayburt-Gm. DS.3514)

***saḫalt-:** Yara ya da hastalığı emle iyileştirmek (Bayburt-Gm. DS.3514)

*****saḫaruç:** Soğan ve yağ kavurması

****saḫduç:** Gelinlerin yayında dikilen iki kişi (ŞOB.120)

****sağır gofi:** Vurdumduymaz kadın (BKKT.33)

****saḫoyluh:** Ağaç dallarından yapılmış süpürge (TİMB.186)

****saḫan:** Geniş yayvan tabak (TİMB.186, ŞOB.49) <sahan 'düz ve geniş çanak, evin avlusu, düz alan' < Ar. ṣaḥn

****saḫoyluḫ:** İnce dallardan yapılmış ve hayvan ahırlarını süpürmeye yarayan büyük bir süpürge (ŞOB.48)

*****saḫa:** Aşık oyununda çocuğun en iyi oynadığını düşündüğü aşık

***sakavel:** Çal, süpürgesi (Bayburt-Gm. DS.3517)

****sako:** Palto (ŞOB.120)

****salahana:** Çok gezen **(**BKKT.43)

****sambağı:** Hayvanları bağlamaya yarayan deriden ve yünden yapılmış ip (TİMB.186)

****sami:** Hayvanları boyunduruğa bağlayan sap (TİMB.186)

****sancak:** Arı iğnesi (ŞOB.43)

****sançma:** Mani (ŞOB.9, SBVH.304)

****sap:** Kağnı arabalarına yüklenen tahıl bağları (TİMB.34)

****sarıbaş:** Çavdar (SBVH.307)

*****sarın-:** Sarılmak

saşma: Tezeğin ufalmış hali

****savaḫ:** Çok gezen **(**BKKT.44)

****savak:** Su bağlanan yer (SBVH.304)

savduç: Sağdıç

****savuş-:** Aradan kaçmak, sıvışmak (ŞOB.12)

***say:** Düz, tabaka biçiminde (Bayburt-Gm. DS.3558) *<ET. say 'kara taşllık yer' (DLT: saygır- 'yer kara taşlı olayazmak; sayık- 'yert kara taşlı olmak') <sāy+y* (TTTSKBS, s. 744)

****sazak:** Hafif ve serin esen yel (TİMB.201, ŞOB.120)

****sazalma:** Azalma (TİMB.187, TİMB.154)

****sebi sırığı**: Uzun boylu (BKKT.18)

*****sehenne:** Sanane

segürt-: Koşmak

***seki:** Avluda yazın oturulan, mutfak olarak da kullanılan tek oda (Bayburt-Gm. DS.3571*) = OT. sekä 'dükkan, seki' (DLT) Eski Kıpçak.: sekä <sēk 'seki' (T. Tekin) Tü.> Kürt. Sekü, sekun, seko <Eski bir Türk dilinden > Mac. szék* (TTTSKBS,A-N, s. 748)

***sekme:** Erzurum barı, bir halk oyunu (Bayburt-Gm. DS.3574) *<sek- [Tek veya iki ayak üzerinde sıçramak veya sıçrayarak ilerlemek] =OT. sekit-, sekrit- 'sıçratmak' (DLT)* (TTTSKBS, s. 748) <*sēk-me

****sekü:** Damlarda yapılan oturma yeri. Daha ziyade kış günlerinde kullanılan(ŞOB.120, TİMB.186)

****sekül:** Hayvanların yalnız ayak kısmının beyaz olanları (TİMB.186, ŞOB.120)

****selamlık:** Evlerde tahtadan yapılmış yüksek yer (ŞOB.120, TİMB.186)

****sele:** Çubuklardan örülmüş düz kap (TİMB.186, ŞOB.120)

***seli:** Harman savurmakta kullanılan dört dişli araç, bir çeşit yaba (Bayburt-Gm. DS.3578)

***seme:** Aptal, sersem, budala (Bayburt-Gm. DS.3580) *<Ar. sama Aarapçadan Farsçaya musamma olarak gelmiştir.* (TDSE, s.361)

****seme:** Beceriksiz (ABST.313)

*****ses galdur-:** 1.Laf taşımak, 2. Sesten rahatsız olmak

****sesmez:** Bir anda ölmek (ŞOB.21))

****sevan:** Uzun boylu kadın (BKKT.18)

seyirt-: Koşmak krş.segürt-

***seyis:** İki, üç yaşında enenmiş erkek keçi (Bayburt-Gm. DS.3599)

sıfat: Yüz, surat

***sığırkoyun:** Kasım (Bayburt-Gm. DS.3605)

****sıksa:** Soğan tohumu

sılık: Islık

sımarla-: Ismarlamak

sımışka: Ayçiçeği, çekirdek

sırgıla-: Sırımak, yorganı iri ve aralıklı dikmek

****sırğan:** Isırgan (BMB. 60)

****sırığlı:** Huysuz, yaramaz (TİMB.185)

****sırıklı:** Ahlaksız, yerde olay çıkaran,

****sırım:** Hasıl denen ayakkabıların kenarlarının işlendiği deriden kesilmiş ince tel (ŞOB.10)

****sırsız:** Sır tutamayan kadın **(**BKKT.34)

sısga: Soğan tohumu

****sıvasa:** Pala, testere (ŞOB.120, TİMB.186)

sıvıẖ: Şımarık kimse

****sıvık:** Şımarık **(**BKKT.35)

sıvırcık: Kırlangıç, sığırcık

sıvışẖa: Çekirdek krş.sımışka

***silecek:** Tahıl ölçeğinin doldurulduktan sonra ağzını silmeye yarayan düz tahta ya da demir araç (Bayburt-Gm. DS.3635)

****sille:** Kapının kilidinin düğmeye giren kısmı (TİMB.35)

****sin-:** Saklanmak (TİMB.185, BMB. 39)

****sin:** Yaş (ŞOB.120, TİMB.186)

***sinci:** Duyarlı tartı aracı, terazi (Bayburt-Gm. DS.3640)

****sini:** Tahtadan ve madenlerden yapılmış üzerinde yemek yenen araç (ŞOB.120, BMB. 22)

***sinlemek:** Kulak çınlaması (Bayburt-Gm. DS.3645) <çınlamak> sinlemek *çın (yansıma ses)

****sinsin:** Kurnaz (TİMB.185)

****sirpoş:** Sahan kapağı (ŞOB.120, TİMB.186)

****sitil:** Tenekeden yapılan bir kap (TİMB.186, ŞOB.120)

****sitre/sürte:** Örtü (TİMB.186, ŞOB.120)

***sivme:** Kem yapılırken otun verilmesi

soḫulma: Hayvanın sütünün kesilmesi (ABST.313)

***sogulmak:** Sütü kesilmek, suyu çekilmek, buruşup pörsümek, sönmek(Bayburt-Gm. DS.3658) → *soğ- =OT. soġul- '(su) toprağa sızılıp kaybolmak, (su, süt) çekilmek, azalmak' (DLT : soġulġan 'sızıp kaybolan') < soġ-(u)l-* (TTTSKBS, A-N, s. 792)

soḫarıç: Yemeğe hazırlanan sos

sokum: Küçük lokma (FNSO.44) *<=ET. ' bir şey sokulabilecek kadar yer' < sok-um* ((TTTSKBS, A-N, s.794)

***solḫum:** Çalıya benzer bir çeşit söğüt (Hart-Bayburt-Gm. DS.3667)

solugan: Hayvan hastalığı. Atın bir anda terleyip soğuması sonucu ölmesi

soyha: Kötü, soysuz (ABST.313)

***soyma:** Kuru kayısı

söve: Kapının yan kısmı(TİMB.35, ŞOB.39, SBVH.304) *<söve '1. kapı ve pencerenin yerleştiği kasa, çerçeve; 2.eşik' < OT. sö- ' çökmek' (DLT)+ -k-e* (TTTSKBS, A-N, syf. 808)

***sucu:** Arkı izlemekle görevli kimse (Bayburt-Gm. DS.3689) *<ET. (Uyg.) suβçı 'kılavuz' <suw+çı* ((TTTSKBS, A-N, s.812)

sulu şırtlak: Çok ağlayan kadın (BKKT.36)

suna: Güzel olan kadın **(**BKKT.41)

***surulmak:** Satılmak (Bayburt-Gm. DS.3701)

suva-: Sıyırmak

***sücük:** Peynirin, lorun süzülüp alındıktan sonra, geriye kalan suyu (Bayburt-Gm. DS.3707) *<OT. süçi-k <süçi- 'tatlılaşmak, güzelleşmek' +-k [OT. süçik, süçük 'şarap' (DLT)]* (TTTSKBS, A-N, s. 818)

südük: Sidik (TİMB.66) krş.sidik < ETü. sid- 'işemek' +ık < ATü. *si- +ıd→ siy- (TTTSKBS,A-N, s. 779)

sükseli: Güzel giyinen kadın **(**BKKT.42)

sül düdüğü: Söğüt dalından yapılan düdük (SBVH.304)

sülün: Kadınların konuşma biçimine verilen ad (BKKT.38)

sümek: Tarama işleminden sonra çıkan temiz yün, temizlenmiş ip haline getirilmiş yün (TİMB.36- TİMB.81, ŞOB.120)

****sümsük:** Yumruk (SBVH.304)

süpürt-: Kovalamak, püskürtmek

*****sürgü:** Fermuar

****sürgüç:** Temizlik işlerinde kullanılan bez parçası (TİMB.186, ŞOB.120)

****süri:** Sürü (ABST.316)

****sürüş-:** Oyalanmak (FNSO.23)

****süsminaz:** Kadınların konuşma biçimine verilen ad (BKKT.38)

*****sütlügen:** Beyaz sütlü, siğilleri götüren bir bitki

***süve:** Kapı ve pencerenin yerleştiği kasa, çerçeve (Bayburt-Gm. DS.3683) <*OT. sö- '*çökmek'(DLT) +-k-e* (TTTSKBS, s. 808)

****süzme:** Torbada süzülen yoğurt (ŞOB.120)

Ş

****şabangaya:** Taş atmaya yarayan lastikli bir araç (TİMB.187)

*****şampot:** Yoğurdun ekşimesi, ekşi yoğurt

***şap:** Bez üstüne dikilip boyna takılan yirmilik altın dizisi (Bayburt-Gm. DS.3744)

****şaplak:** Tokat (TİMB.187)

****şaragan:** Beğenilmeyen, İslami ölçülere ters düşen "şaragan müzik, şaragan kitap" (TİMB.184)

****şeb:** Çok tuzlu (TİMB.154)

****şeg:** Aşık yüzü (TİMB.208)

****şehet:** Tandıra düşen ekmek hamuru (TİMB.187, ABST.313)

şelek: Yük taşınan çuval

****şemo:** Alay etme (ŞOB.120, TİMB.187)

****şendel:** Şişman (BKKT.17)

şerğede: Yaramaz kimse

*****şıldırşop:** Dağınık kimse

***şılga:** Fidan, çubuk (Bayburt-Gm. DS.3770) <şıla '1. Çalı, funda; 2. Fidan,çubuk' *<şıva(hlk.) 'Filiz' Krş. OT. çıp 'her ince ve yumuşak dal' (DLT)<çıp (DLT) +ga [>çıwga>çıvga>şıvga. /-ç/>/ş-/ değişmesi ile]* (TTTSKBS, A-N, s. 842)

****şılga:** Gösteriş, yakışıklı (SBVH.304, ABST.313)

*****şıppık:** İnce çubuk

***şinanay:** İdare lambası (Bayburt-Gm. DS.3781)

****şinik:** Bir buğday ölçüsü (ŞOB.120, TİMB.186)

şiş-: Kibirlenmek

****şişek:** Bir senelik dişi kuzu (SBVH.304, ABST.314)

****şoğurt:** Salya (TİMB.75)

****şom ağızlı:** Kadınların konuşma biçiminden biri **(**BKKT.38)

***şool:** Tuz taşı (Bayburt-Gm. DS.3792) <Fars. şor 'tuzlu'

****şor:** Çok tuzlu (ŞOB.120, TİMB.77)

şoraẖ: Toprak evlerin üzerine çekilen toprak

*****şori kan-:** Öcünü, isteğini yerine getirmek

****şoşart-:** Abartmak (SBVH.304)

****şölve:** Işık, parlaklık (ABST.314)

****şum gözlü**: Aç gözlü (BKKT.36)

****şum:** Nazar (TİMB.187, ŞOB.120)

****şurt:** Tandırın kenarındaki taş (SBVH.307, TİMB.75, ŞOB.120))

****şurt:** Tandırın kenarı (SBVH.304)

****şüşe:** Şişe (ŞOB.42)

****şüşe:** Zarif olan kadına söylenen kelime **(**BKKT.35)

****şüşük:** Şişen (SBVH.304)

T

****tabaklama:** Deri terbiyesi (ABST.314)

****tagar:** Tandır geçtikten sonra üzerinde oturmak için tandırın üzerine konulan tahtadan dörtgen bir masa (TİMB.130)

****tag:** Uzaktan (ŞOB.44)

***tağar:** Toprak mangal (Bayburt-Gm. DS.3801) *<toğar(hlk.) 'Ağzı geniş, büyük toprak küp' =ET. Taġar 'torba, dağarcık, dağar' ~ OT. taġar 'çuval, dağarcık, içerisine buğday ve başka şeyler konan nesne, harar' (DLT) <*taġ '*dolgun, bodur'(DLT: taġuzmak er 'etine dolgun, bodur kişi')+ar* (TTTSKBS, A-N, s. 851)

*****taka:** İskemle

****talan:** Yağma (ŞOB.32)

talaş: Aldırış etme, önem verme, umur

****tanas:** Kadınların konuşma özelliği **(**BKKT.38)

****tandır seküsü:** Tandır geçtikten sonra üzerinde oturmak için tandırın üzerine konulan tahtadan dörtgen bir masa (TİMB.130, ŞOB.120)

tandırlık: Ekmek yapılan yer

****tango:** Çok kısa elbise giymiş kimse (TİMB.190, ŞOB.121)

****tanko:** Güzel konuşan kadın **(**BKKT.42, SBVH.305)

****tansıḫ:** Şişman kadın (BKKT.17)

***tapan:** Tohum ekildikten sonra tarlayı düzeltmeye yarayan yassı ağaç araç sürgü (Bayburt-Uluşiran-Şiran-Gm. DS.3825) *Türkmencede de dābanlāmak olarak kullanılır. Tietze'ye göre tapan Ermenice dap'an'dan kalma bir alıntıdır. Dankoff da Ermenice'den alındığını ortaya atmıştır.* (TDSE, s.395))<tapan *' Tarlaya atılan tohumu örtmek için gezdirilen, ağaçtan geniş araç, sürgü' <*tap+a-n* (TTTSKBS, A-N, syf. 858)

****tapul:** Kurutulmak için düzenlenmiş ot harmanı (ABST.314)

****tapuştur-:** Vermek, karşılık almadan vermek, verilmemesi gereken yere vermek (TİMB.190)

****tar:** Ahırlarda tavuk veya ev kuşlarının üzerine durdukları sırık "Horoz tarında, tavuk pininde" (TİMB.166)

****tar:** Kağnı arabasına uzanan tahta üzerindeki baskılardır (TİMB.33, ŞOB.120)

****tar:** Tavukların kümeslerde tünedikleri ağaç (Bayburt-Gm. DS.3832) *<Erm. t'ar. Ağızlarda daha çok tünek adı kullanılır. O açıdan tar dar br çevrede kalmıştır.* (TDSE, s.394)

****tarak:** Tarağın sivri dişleri tarayıcılara batmaması için aralara sokulan ağaç parçaları (TİMB.36)

****taraklı gugki kuşu**: Efsanelerde bulunan yusufçuk kuşuna denir. (TİMB.49)

***tarçıḫ:** Güç " *Bakımsız tayda tarçığ kalmaz"* (Bayburt-Gm. DS.3835)

****tasso:** Kısa boylu kadın **(**BKKT.19)

****taşgala:** Karışık (SBVH.305)

***tat:** Ayağın altı, taban (göçmenler, Bayburt-Gm. DS.3844)

****tat:** Çorabın taban kısmı, eğişin geniş ağzı (TİMB.77, ŞOB.121)

****tatari:** Daha pişmemiş (ŞOB.121, TİMB.190)

****tatul:** Çok iri el (SBVH.305)

****tavlı:** Şişman (TİMB.188, ABST.314))

***tay:** Hayvanların bir yanındaki yük (Bayburt-Gm. DS.3852) < *Tkm. Tāy. –TatK tay <Far. Tāy* (TDSE, s.399)

***taya:** Ot ya da ekin yığını (Bayburt-Gm. DS.3853)

***taydaş:** Eşit, denk, yaşıt (Bayburt-Gm. DS.3053) *<tay ' Üç yaşına kadar olan at yavrusu' = OT. tay (DLT) <*tāy 'ince, genç, taze'* (TTTSKBS, s. 872)

****tayuḫ:** Tavuk (TİMB.153, SBVH.308)

tebelleş ol-: Bir kişiye askıntı olmak, yanından ayrılmamak, musallat olmak

tec: Zahranın (buğday ve arpanın) yığıntı hali

***tecir:** Sergen, raf (Bayburt-Gm. DS.3859)

****tecir teregi**: Evdeki kap kaçakların konulduğu raf (SBVH.305)

***teç:** Harmandaki tahıl yığını (Bayburt-Gm. DS.3859) *<Erm. dēz Dankoff'a göre, -z>-c değişmesinin çeç (cec) sözüyle contamination sonunda gerçekleştği düşünülebilir.* (TDSE, s.399)

****tegek**: Alışkanlık, ahlak, karakter (ŞOB.121, TİMB.190)

***teḫ:** Öz, içyüzü, asıl: 'Sen bunun tehini varmamışsın'(Bayburt-Gm. DS.3861)

teheze: Arızalı, eski, bozuk

****teḫmüh:** Tekme (SBVH.305)

*****teḫze:** Giysi yıkama ya da hamur yoğurma teknesi

****tek:** Hayvan dışkısı (ŞOB.120, TİMB.189)

***tek dur-:** Uslu durmak, rahat durmak (Bayburt-Gm. DS.3864)

****teklik**: Ahırlarda hayvan dışkılıklarının bulunduğu özel yer (ŞOB.120, TİMB.189)

****tekmük**: Tekme (TİMB.75)

****tekti:** Kedinin ön ayağı (SBVH.305)

***telesmek:** Hızlı hızlı solumak (Bayburt-Gm. DS.3872*) <telese- (hlk) 1. Hızlı hızlı solumak =OT. telge- "sıkmak, can sıkmak' (DLT: telgenmek 'kızmak, içlenmek' < tel[g=0} e-se-* (TTTSKBS, s. 878)

****teliko:** Aceleci kadın **(**BKKT.36)

tellek: İnsanlarla uğraşmayı seven kimse

****tellek:** Kadınların konuşma özelliğinden biri (BKKT.38)

tembeh: Tembih

****temkeş:** Ayrı ayrı 'temkeş ayakkabı' (TİMB.190, ŞOB.121)

****ten:** Rutubet, nem (TİMB.154, SBVH.305)

*****ten böceği:** Hamam böceği

****tenef:** Burun deliği (ABST.314)

****tengirtikme:** Tepe üstü (SBVH.305)

*****tenekeli:** İstenmeyen

tentene: Dantel

****tepan:** Çok bilmiş ihtiyar (SBVH.305)

****tepelik:** Başlara takılan örtü (TİMB.254)

****teper:** Hareket (ŞOB.120, TİMB.189)

****tepir:** Buğdayı taştan ayırmak için kullanılan içi çukurca yuvarlak tahta kap (ŞOB.120, TİMB.264) *<tepir 'tahılı sarman ve kavuzlardan ayırmaya yarayan, kıldan veya kamıştan yapılmış elek ' < te-p-(i)r* (TTTSKBS, A-N, syf.883)

****tepire:** Zayıf kadın (BMB. 15)

****tepirleme:** Tahılları eleme (ŞOB.120, TİMB.190)

*****tepitme:** Erişteyle yapılan tatlı

****tepme:** Kesilen tezeğe verilen addır. (SBVH.305, ŞOB.120)

****tepmelik:** Tezeklerin kesilmeden önceki hali (ŞOB.120)

***tepur:** Buğday, bulgur vb. tahılları elemek yarayan ağaçtan yapılmış büyük elek. (Bayburt-Gm. DS.3886)

terbiye: At dizgini

***terek:** Rafı, sergen (Bayburt-Gm. DS.3891) <*Çağ., AH.: täräk <tér- 'dermek' +-ek (DLT: térgelir 'dermek, toplamak üzere olan')* (TTTSKBS, A-N, s. 884)

****terki:** 1.Eyerin arka bölümü; 2. Binek hayvanının sağrısı =*OT. terk(g)ü 'eyer kayışı'* (BMF.30) <**ter-ki [terki- 'toplamak' (DLT: terkin 'toplu olan, toplu olan her şey)* (TTTSKBS, A-N, s. 885)

***termaş:** Uğursuzluk getirdiğine inanılarak sahibinin ölümünden sonra ortada kalmış hayvan ya da eşya (Bayburt-Gm. DS.3895)

****teşi:** Yün iğmede (eğirmede) kullanılan ağaçtan yapılan araç (ŞOB.50, TİMB.37-TİMB.81) <'Ağaçtan yapılmış, iğ ve ucunda ağırşağı bulunan yün eğirme aygıtı' <*taş+ig/k (TTTSKBS, A-N, s. 886)

****teşmar**: İstenmeyen, beğenilmeyen (TİMB.187)

****teşt**: Banyo yapmak veya çamaşır yıkamak için kullanılan madeni leğen (BMB. 21)

****teşti:** Leğen (SBVH.308)

****tevellüt:** Doğum yılı, yaş (TİMB.188)

****tevür:** Türlü, çeşitli (ABST.314)

****tevzir:** Kadınların konuşma biçimine verilen ad, laf taşıyan kadın **(**BKKT.38)

****tevzirci:** Laf taşıyan kimse **(**BKKT.38)

*****tevzürcü:** Laf taşıyan kimse bkz. tevzirci

****tezek**: Hayvan dışkılarının kurutulmasıyla yapılan yakacak (TİMB.189, ŞOB.120)

***tez-:** İzini kaybetmek (Bayburt-Gm. DS.3908)

***** **tığ etmek:** Toplanmış harmanın yığın hali

****tığ:** Zayıf olan kadın (BKKT.18)

tığ: Ekin saplarının saman haline getirilmesi, dantel örmek için kullanılan ince şiş

****tığ:** Tane ile samanı savurarak birbirinden ayırma işlemi (FNSO.33) < *tığ 'savrulmamıs harman tırnazı'* (TTKBS, A-N, s. 889)

****tığılma:** Takılıp kalma (ŞOB.120, TİMB.189)

*****tıka oyunu:** Bir çeşit saklambaç oyunu

****tıknaz:** Kısa boylu kadın (BKKT.19)

****tılısım:** Sihir (TİMB.188)

****tıraz:** Zinet, süs (TİMB.209)

****tırcıh:** Esmer kadın (BKKT.28)

tırgıç: Kapılara takılan tahta korunak

****tırẖıç**: Tavukların gelmemesi için kapı önüne konulan parmaklık (ŞOB.120, TİMB.188, SBVH.305)

tırẖıç: Yürüteç

****tırğıl:** Biçimsiz, şekilsiz (TİMB.188)

****tırhıç**: Esmer kadın (BKKT.28)

****tırık:** İshal (ŞOB.121, TİMB.188)

****tırıklı:** 1.İshal olan 2. Kötü söz söyleyen için söylenir. (TİMB.38)

****tırındaz:** Temiz ve şık giyimli (TİMB.154, BKKT.42)

****tırko:** Şişman kadın (BKKT.17)

****tırtık:** Kadınların konuşma özelliğinden biri **(**BKKT.38)

****tırti:** Kıymet, değer verme *"Seni bir tırtiye satmirler ki"* (TİMB.190, ŞOB.121)

****tıs:** Yellenme (TİMB.154)

****tıssığı:** Temiz olan kimse **(**BKKT.44)

****tıssık:** Duman, pis koku, tütün (TİMB.190, ŞOB.120)

****tısta:** Kısa boylu kadın (BKKT.19)

****tıstan:** Siyah böcek (TİMB.154)

****tıstık**: Kadınların konuşma özelliğinden biri (BKKT.38)

*****tıstık**: Duman

****tıstıs:** Yavaş hareket eden **(**BKKT.46)

tikel: Pancar sökmeye yarayan iki dişli çatal kazma

****tiliko:** Aceleci kadın **(**BKKT.36)

tilki: Düğünde erkek tarafından kız tarafına hediye götüren kişi

****timini bozmamak:** Aldırmamak, önem vermemek (TİMB.188)

****tirindaz:** Tertipli, düzenli (TİMB.190)

****tisivez:** Yellenen (TİMB.190)

***tişi:** İp eğirmeya yarayan bir çeşit araç, öreke(Bayburt-Gm. DS.3942) < *teşi → [<taş+ig] (DLT: teşrüm ~tüşrüm 'eğrilmiş yün yumağı'* (TTTSKBS, A-N, s. 901)

*****tiv:** Tüy

****to to:** Olmayacak işler için söylenir (TİMB.187)

****toçük yüzlü**: Somurtkan kadın (BKKT.34)

****toğaç:** Yün ve elbiseleri yıkadıktan sonra dövmeye yarayan kalın sopa (ŞOB.120, TİMB.190)

****toḫlu:** Şişman (FNSO.45)

toḫlu: Altı ay ile on iki ay arasındaki kuzu

toḫumluk: Damızlığa ayrılmış olan tosun

***tolçak:** Kuzu ağılı (Bayburt-Gm. DS.3955)

topraḫlıḫ: İki yaşını doldurmuş tosun

****topti:** Kancalı çengelli iğne (TİMB.190, ŞOB.121)

*****topul:** Otu yuvarlayıp bir araya getirmek

****tor:** Ağ (TİMB.154)

****torpah:** Toprak (ABST.316)

*****totuḫ:** Sakatat

***tozak:** Toz gibi ince ince ve hafig yağan kar (Bayburt-Gm. DS.3978)

*****toz:** Şeker tozu

****tozluk:** Şalvarın çorap üzerine çekilen giysi (ŞOB.10)

****tög:** Aşığın bir yüzü (ŞOB.120, TİMB.189)

***töreli: 1.** İyi **2.** Güzel (Bayburt-Gm. DS.3985) <tö:-re+li (TTTSKBS, A-N, s. 927)

töreli: Tam, eksiksiz

***töre-:** Çoğalmak (Bayburt-Gm. DS.3985) * türemek< töremek

***töy:** Şölen (Bayburt-Gm. DS.3987) <ET. toy 'bayram, şölen' (TTTSKBS, A-N, s. 928)

*****tuluḫ:** Şişman

***tump: 1.** Toprak yığını, tümsek (Bayburt-Gm. DS.3993) **2.** İki tarlayı ya da evlekleri birbirinden ayırmaya yarayan toprak set (Bayburt-Gm. DS.3994)

****turalı:** Tuğralı (FNSO.45)

****turşi:** turşu (TİMB.188)

***tush:** Kuluçka (Bayburt-Gm. DS.3998)

****tut ölem:** Tasvip edilmeyen, beğenilmeyen hallerde sözlenir (TİMB.188)

****tut:** Çocukların erkeklik organına verilen ad (TİMB.188)

****tutacak:** Bezden yapılmış, sıcak kapları almaya yarayan iki parça (ŞOB.120)

***tutaş:** Henüz evlenmemiş kız (Bayburt-Gm. DS.4001)

****tuti:** Şişman kadın (BKKT.17)

****tüfe**: Ehram tezgâhlarında tarağı çeken kısım (ŞOB.120, TİMB.190, BE.80)

***tüle-:** Kuş, tavuk vb. kanatlı hayvanlar tüy değiştirmek (Bayburt-Gm. DS.4009)

=O.T. tüle- (DLT) <ET., OT. tü[ü/k/v] 'tüy,saç; yün' +le- (TTTSKBS, A-N, s. 943)

****tülek:** Dönek (ABST.314)

***türe:** Görenek, gelenek (Bayburt-Gm. DS.4015)

****türlü/ tevür:** Çeşit çeşit (TİMB.188)

*****tütünlük:** Ekmek yapılan yer, tandırlık

U

***ucar:** Belirli, ipucu anlamında "haber'le birlikte kullanılır. Haber ucar yok . (Bayburt-Gm. DS.4021)

****uduzdu:** Aşığı biten çocuğa denilen söz (ŞOB.72)

****umman:** Deniz (BMF.47)

****uraba:** Elbise (ŞOB.121, TİMB.191)

****uruba:** Geleneksel giysi (TİMB.208, ŞOB.44)

****urup:** Bir tahıl ölçüsü (ŞOB.121, TİMB.191)

*****uslu:** İç

***uslup:** Gaza bastırılmış paçavra (Bayburt-Gm. DS.4045)

****usul usul:** Yavaş yavaşça (TİMB.191)

****uşak:** Çocuk (ŞOB.121, TİMB.191)

****uvra:** Hasudada yapılan un karışımının adı (TİMB.70)

****uyuntu**: Yavaş iş yapan kadın (BKKT.46)

Ü

****üçetek:** Kadınların giydiği uzun elbise (ŞOB.11)

****üğür-:** Sallamak (FNSO.16)

****ülüzger:** Rüzgâr (ABST.316)

****ürek:** Yürek (TİMB.191)

****üsgek:** Yüksek (ABST.316)

****üskere:** Topraktan yapılmış yassı bir yemek kabı (TİMB.191)

****üsküre:** Topraktan yapılan yassı yemek kabı (ŞOB.121)

****ütü-:** Kaybetmek (ŞOB.17)

****ütük:** Fazla üşüyen (SBVH.305)

****ütür-:** Yitirmek (ŞOB.33, BDM.)

*****üz:** Sütün kaymağının birikmiş hali

****üzerlik:** Nazarlık otu, süs yapılan bir bitki (ŞOB.15, SBVH.305)

****üzük:** Yüzük etrafı oyalı başörtüsü (ŞOB.39, ABST.316)

V

****vağan:** Çok kuru (ŞOB.121, TİMB.192)

****vamtuli:** Bahtı açık (SBVH.306)

****verese**: Veresiye (ABST.315)

****verev:** Eğri, büğrü (TİMB.154)

*****verevisi:** Tavukların görmeme durumu

****veski:** Öküz arabasında zincirle bağlı ikinci koşulan kısım (TİMB.34)

****vıci vıci**: Çokluk ifade eder, çok çok anlamında (TİMB.192)

****vıci:** Çok fazla (ŞOB.121)

****vıdvıd:** Kadınların konuşma biçimi (BKKT.38)

****vıdvıdlı:** Çok konuşan, her işe karışarak konuşan, çenebaz (TİMB.192)

****vıyvıltı:** Telaş, korku, endişe (TİMB.192)

****vıyvıy:** Korku (TİMB.192)

*****vızzık:** Bonduruğun ortasındaki iki sivri ağaç

****vızzık:** Boyunduruğun orta kısmında bulunan çivi (ŞOB.121)

****vızzık:** Çok hareketli (TİMB.192)

****vira:** Sürekli (ABST.315)

***vuruk:** Büyüyüp gelişememiş (Bayburt-Gm. DS.4110)

Y

****yaban tezeği:** Hayvanların dışkısının kuru ve yakacak hali (ŞOB.26)

****yağırnı:** İnsanın sırtı (SBVH.306)

****yağlık:** Büyük mendil (ŞOB.121, TİMB.195)

****yal:** Hayvan yiyecekleri (ŞOB.121, TİMB.195)

*****yalağoz:** Yalnız

****yalak:** Köpek yiyeceği konulan yer (ŞOB.121, TİMB.195)

****yalakçı**: Kadınların konuşma biçimi (BKKT.38)

***yalgın:** Ilgım, serap (Bayburt-Gm. DS.4145) *<ya- 'parlamak'+-l-gın 'fiilden ad yapan ek' [[Kın eki: sar-gın, yor-gun, dar-gın, durgun, düşkün, vurgun.. vb.]* (TTTSKBS,, O-Z, s. 1045)

yalḫı: Sade, yavan

***yalloz: 1.**Yersiz yurtsuz, serseri **2.** Parasız (Bayburt-Gm. DS.4150**)**

****yamak:** Bakırdan yapılmış yağ eritme kabı (ŞOB.121, TİMB.195)

****yanıgara:** Bir hayvan hastalığı (ŞOB.21)

***yankaz:** Düzenci, yalancı (Bayburt-Gm. DS.4172)

***yansılamak:** Sözü yenileyerek alay etmek (Bayburt-Gm. DS.4175) *<yang-şa-la-* (TTTSKBS, O-Z, s. 1061)

yansıla-: Taklit etmek

****yantır:** Kadınların yürüyüş tarzı **(**BKKT.43)

***yanut:** Yanıt (Bayburt-Gm. DS.4177)

***yapınca:** Çoban yağmurluğu, yamcı (Bayburt-Gm. DS.4179)

****yar:** Uçurum (ŞOB.27)

****yarpaḫ:** Yaprak (ABST.316)

****yarpuz:** Dere kenarında yetişen bir bitki (ŞOB.38)

***yasla:** Hayvan yemliği (Bayburt-Gm. DS.4195)

****yassılık:** Yatsıdan sonra yenilen yemek (TİMB.192)

****yavru:** Maranın yanlarında bulunan iki parça (TİMB.32)

****yayuk:** Yayık (TİMB.194)

****yayvan ağız:** Sır tutamayan **(**BKKT.34)

***yazı:** Düzlük, ova (Bayburt-Gm. DS.4218) *<- ET. yazı 'kır, ova, yazı, boş veya açık*

*yer, boşluk, açıklık, alan' <yaz-[<*yad-] 'sermek' +-ı* (TTTSKBS, A-N, s.1102)

***yazıklamak:** Acımak, üzülmek (Bayburt-Gm. DS.4219) <yaz-(ı)k- (TTTSKBS, A-N, s. 1103)

***yegin:** Yiğit, çevik, güçlü, hızlı, çalışkan (Bayburt-Gm. DS.4226) *<yég+(i)n yég 'Daha iyi, daha üstün, daha uygun'* (TTTSKBS, A-N, s.1108)

***yégit:** Baba (Bayburt-Gm. DS.4225)

****yeğleme:** Üstün tutma değer verme < 'yeğlemek işi, tercih' →yeğle-[me]

****yelfirik**: Şımarık kadın (BKKT.35)

****yelfirik:** Harketli, çok gezen (TİMB.38)

****yelfürük:** Pencerelerinden ve kapılarından rüzgâr giren evler için söylenir (TİMB.193)

***yelken bulutu:** Hava açıkken görünen ve yel çıkacağının belirtisi sayılan bulutçuk(Bayburt-Gm. DS.4226)

****yemlik:** Tarlalarda yetişen bir bitki (TİMB.174)

***yensimek:** Aşağılmak, ezmek, yenmek (Bayburt-Gm. DS.4250)

****yer cücesi:** Kısa boylu olan kimse (BKKT.19)

****yer çaşuru:** Kısa boylu olan kimse (BKKT.19)

****yer gılanı:** Kısa boylu olan kimse (BKKT.19)

****yer güvesi:** Kısa boylu olan kimse(BKKT.19)

****yer yığması:** Kısa boylu olan kimse (BKKT.19)

****yerden yığma:** Kısa boylu olan kimse(BKKT.19)

*****yerime:** Yürümek

*****yeri yekten:** Birden

****yersiz:** Çocuklar tarafından oynanan oyun (ŞOB.121, TİMB.195)

***yete:** Sakatlık (Bayburt-Gm. DS.4258)

***yeten:** Süresi dolan, günü gelen (kimse) Yatan ölmez yeten ölür. (Bayburt-Gm. DS.4258)

****yeylik:** Hafif (ŞOB.121, TİMB.194, ABST.315)

***yılḫı**: At sürüsü (Bayburt-Gm. DS.4273)

***yolaḫ:** Keçiyolu, küçük geçit (Bayburt-Gm. DS.4290)

****yollaz**: Çok gezen kişi (BKKT.43)

****yolluk**: Eski parçalardan yapılan bir sergen (TİMB.195, ŞOB.121)

***yoruç:** Kumandan (Bayburt-Gm. DS.4300)

****yoşa:** Duvar boyamakta kullanılan bir çeşit kırmızı toprak (ŞOB.121, TİMB.194)

***yoz:** Zayıf (Bayburt-Gm. DS.4304)

****yoz:** Faydasız (ŞOB.29)

**** yoz:** Yosun (SBVH.306)

***yönelmek:** Yüzünü çevirmek, dönmek (Bayburt-Gm. DS.4308)

***yöre:** Çevre (Bayburt-Gm. DS.4310)

****yu-:** Yıkamak (ŞOB.27, TİMB.37)

****yuḫa:** Yufka (ABST.315)

****yuḫa:** Sığ, suyu çekilmiş (TİMB.146)

****yular:** Hayvanların başına geçirilen ip <'Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmasına takılan ip' =OT. yular ' at yuları' (DLT yularla-, yularlan-, yularlıg 'yularlı') <Eski Kıp.: yular <ET. *yul- 'yolmak, almak' +-a- ' çekip almak'+-r (TTTSKBS, A-N, s.1173)

***yumaḫ:** Yıkamak (Bayburt-Gm. DS.4316)

yunaḫ: Yıkanma yeri

***yun-:** Yıkanmak (Bayburt-Gm. DS.4322)

****yuntu:** Arta kalan yiyecek (TİMB.193, ŞOB.29)

***yüğün-:** Selam vermek (Bayburt-Gm. DS.4329)

****yün darağı**: Dişleri demirden yapılmış, alt kısmı tahtadan oluşan yün taramaya yarayan araç(TİMB.36)

****yüzü töknük:** Somurtkan kişi (BKKT.34)

Z

****zaar:** Belki de, herhalde (ABST.315)

****zakar:** Huni (TİMB.196)

****zamane**: Bu zaman (ŞOB.121, TİMB.196)

****zanka:** kayak (SBVH.306)

****zap:** Topraktan yapılmış büyük bir kap (TİMB.195, ŞOB.121)

****zarılık:** Yakınma, ağlama, sızlanma (TİMB.195)

***zavrak:** Budala (Bayburt-Gm. DS.4355)

zaza: Laf anlamaz, sözü geç anlayan

*****zaza:** Saf

****zekar:** Huni (SBVH.306)

***zekinmek:** Yerinden kalkmaya davranmak (Bayburt-Gm. DS.4359)

**** zemheri:** Aralık (ŞOB.29)

****zencir:** Zincir (TİMB.76)

*****zenne:** Hafif kimse

*****zerül:** Zavallı

****zerzek**: Çok gezen kadın (BKKT.44)

***zey gezmek:** Gelin gezdirmek (Bayburt-Gm. DS.4365)

****zıbar-:** Ölmek (TİMB.195)

zıbbır: Büyük kişi

****zıbık:** Odun çivi (TİMB.77, ŞOB.121)

****zıkkım:** Zehir (TİMB.195)

****zınga vurmak:** Düşmek (TİMB.196)

****zıngıla-:** Titremek (TİMB.180)

****zıngılda-:** Ses çıkarmak (TİMB.196, ŞOB.121)

****zır**: Pekiştirme sözü "zır cahil, zır deli, zırzır deli"(TİMB.196)

****zıraḫan:** Uzun boylu kadın (BKKT.18)

zırıḫda/cırıḫda: Un ve yumurtayla yapılan kızartma

****zırıḫda:** Yağda kızartılan şerbetlenen hamur (TİMB.208)

****zırza:** Düğmeye içerden giren kapama kısmı, kilit (TİMB.35)

****zırzır**: Çok ağlayan (BKKT.36)

****zırzop:** Çok gezen kadın **(**BKKT.44)

zıtlan-: Sevmemek, hoşlanmamak

****zıvla-:** Boşuna konuşmak, bilmeden konuşmak (TİMB.195)

zibil tavası: Faraş

***zibil:** Çöp, süprüntü, pislik, gübre (Bayburt-Gm. DS.4386)

****zigil:** Siğil (ŞOB.106)

***zirek:** Açıkgöz, akıllı, çalışkan (Bayburt-Gm. DS.4391)

****ziron:** Yufkadan yapılmış, yoğurtlu bir yemek (TİMB.196)

****zomzol:** Mahalli bir tabir (TİMB.128)

****zonuk**: Vurdumduymaz kadın (BKKT.33)

****zopduraklı**: İyi huylu kadın (BKKT.31)

zor: Tarla biçilirken otların yere düşmüş hali

zot: Dikine konuşmak

*****zotlaş-:** İnatlaşmak

****zuza:** Kadeh (SBVH.306)

*****züggem:** Nezle

****zükam**: Nezle (TİMB.196)

****zülüf**: Maranı tutan demirlere verilen ad (TİMB.32)

****zürbiye:** süt ve baldan yapılan tatlı (SBVH.306)

5. SONUÇ

Bu çalışmamızda Bayburt Ağzı Söz Varlığını oluşturabilmek için farklı kaynaklar taranmıştır. Bu kaynakların başında Derleme Sözlüğü gelmektedir. Derleme Sözlüğü'nün yanı sıra Bayburt'la ilgili kaynaklar ve ağız çalışmaları incelenmiştir. İncelenen bu kaynaklarda tespit edilemeyen ama Bayburt'ta kullanılan kelimeler ise kendi derlediğimiz sözcükler başlığı altında ee alınmıştır. Çalışmamızla bölgenin dil zenginliği, tarih içindeki yeri ve arkaik yanı ortaya konulmuştur. Bugüne kadar bu bölgeye mahsus bir çalışma bulunmadığı için akademik bir söz varlığı çalışması olarak bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır.

Ön sözde de değindiğimiz ölçütlere dayanak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Çalışmamızın sonucunda (Derleme Sözlüğü, yazılı kaynaklar ve kendi derlediklerimiz) tespit ettiğimiz kelime sayısı 2082'dir.
2. Derleme Sözlüğü'nde olup Bayburt olarak işaretlenen kelime sayısı 305'tir.

***gölük:** At, eşek, beygir, katır vb. yük taşıyan ve binilen hayvan (Bayburt - Gm. DS.2145) <*ET. kölük a.m. [köl- /TT. göl-+ fiilden participium passivum manasında sıfat yapan -ük eki]* (TTTSKBS, A-N, s. 379), ***ḫafḳur-:** Havlamak (Bayburt - Gm. DS.2251) < hav 'yansıma ses' +kur 'fiilden isim yapım eki', ***ivetle-:** Acele etmek (Bayburt-Gm. DS.2573) < *'Acele, çabuk' <iv- <év-(<*ēb- 'acele etmek') + -et 'acele, ivme' (DLT) +i.* (TTTSKBS, A-N, s. 443) krş.iveti, ***ḳantel:** Yalan hile, palavra (Bayburt-Gm. DS.2629) < *kan- ' Söylenilen sözün doğruluğuna inanmak' <ET., OT. ḳān-* (TTTSKBS, A-N, s. 457), ***seme:** Aptal, sersem, budala (Bayburt-Gm. DS.3580) <*Ar. sama Aarapçadan Farsçaya musamma olarak gelmiştir.* (TDSE, s.361)

3. Derleme Sözlüğü'nde olup Bayburt olarak işaretlenmeyen ve taradığımız diğer kaynaklarda da bulunmayan kelime sayısı 1560 'tır.

   emel: İshal, **eycemen:** İyice, **fırtık:** Sümük, **ġadurga:** Zayıf, **gılla-:** Yuvarlamak

4. Derleme Sözlüğü'nde ve taranan yazılı kaynaklarda tespit edilemeyen kelime sayısı 226'dir.

***bölen-:** Kendini beğenmek, ***çıkkır:** Yürüyemeyen kimse, ***dandık:** Vurdumduymaz, ***donat-:** Birisinin dedikodusunu yapmak, ***durluk:** Yaramaz , ***elp-:** Yellemek, ***eyle-:**Ayırmak, ***guzzuk:** Kambur, ***ḫörelen-:** Karşı çıkmak, ***kaskarla-:** Azarlamak, ***kullan-:** Sallanmak, ***mekan:** Yatak, ***pızıklan-:** Sineklenmek ***zaza:** Saf

5. Derleme Sözlüğü'nde Bayburt olarak işaretlenmiş ama yöre ağzında varlığını sürdürmeyen kelime sayısı 143' tür.

***açkı tahtası:** Üzerinde yufka açılan yahut hamur işleri yapılan uzun veya yuvarlak tahta (Bayburt ve köyleri- Gm. DS. 60), ***ağnagaz:** Gün aşırı öğütülen zahire, harman zamanı veya ilkbaharda un kalmadığı vakit azar azar öğütülen zahire (Bayburt ve köyleri- Gm. DS. 105), ***darğa:** Mübaşir (Bayburt - Gm. DS.1370) ***elbiz:** Sümüklü böcek (Bayburt - Gm. DS.1704) ***çitak:** Boynuzu ay şeklinde olan sığır (Bayburt - Gm. DS.1241), ***daruğa:** Askeri vali (Bayburt - Gm. DS.1374), ***erişmek:** İlişmek, el ile şakalaşmak, alay etmek,

6. Derleme Sözlüğü, taradığımız yazılı kaynaklar ve kendi derlediğimiz kelimelerden tespit edilen, arkaik özellik taşıyan kelime sayısı 129' dur.

****ark:** Su kanalı (ŞOB.14) <arık/ ark 'sulama hendeği, cetvel' <*ETk. arıḳ* (TETTL, c.1. A-B. s.199), ****avurd:** Yanağın ağız boşluğu hizasına gelen kısmı(TİMB.95) <*avurd/avurt (yanağın ağız boşluğu hizasına gelen bölümü)* <*ETk. aḏurt* (TETTL, c.1. A-B. s.496), ****bağırdak:** Çocuğun düşmesini engellemek için beze bağlanarak beşiğe sabitleştirilmiş çubuk (FNSO.14) < *bağırdak 'çocuğun düşmemesi için beşiğe veya veya salıncağa bağlanan enli kuşak'* < *ETk. baġır-daḳ* (TETTL, c.1. A-B. s. 550) < *bagırdak 'kuşak, bağ'* (SD, s.98) ***bayaḫtan:** Demin ki, az önceki (Bayburt - Gm. DS.576) <*baya 'Az önce, demin' =ET., OT. baya 'az önce, demin' (DLT) bayak* (TTTSKBS, A-N, s. 121), ***oŋarmak:** Hastalığı, yarayı iyileştirmek (Bayburt-Gm. DS.3283) <*on- '(iş) düzeltmek'* < *ET. OT. oŋ-* <*onar- [Bozulmuş, eskimiş bir şeyi*

düzeltip işler veya kullanılır hale getirmek, tamir etmek'] <oŋ-ar- <ET. ongar- (TTTSKBS, A-N, s. 625), ***yazı:** Düzlük, ova (Bayburt-Gm. DS.4218*) <- ET. yazı 'kır, ova, yazı, boş veya açık yer, boşluk, açıklık, alan' <yaz-[<*yad-] 'sermek' +-ı* (TTTSKBS, A-N, s. 1102)

7. Derleme Sözlüğü, taradığımız yazılı kaynaklar ve kendi derlediğimiz kelimelerden tespit edilen Arapça kelime sayısı 19 'dur.

****afat:** Hastalık, afet (ŞOB.21) *<afat 'felaket'<Ar. afa ['wf/ afaroz kökünden]* (TETTL c.1. A-B, s. 259) ****cehtetmek:** Gayret etmek, çaba göstermek < *cehd/ceht 'çalışıp çabalama' < Ar. cahd* (TETTL c.2.C-E. s. 56) ****cılav:** Makyaj, boyama(TİMB.152) *<cilā'parlaklık; bir şeyin sathını parlatma macunu' <Ar. cala-'temizleme, parlatma, cilalama ameliyesi' [clw/ ya da /cly/ kökünden]* (TETTL c.2.C-E. s. 97) cılav ile cıla arasında anlamasal bir bağ kurulabilir. ***daraba:** Tahta perde, tahta bölme (Bayburt - Gm. DS.1365) *<daraba/taraba 'dükkan kepengi; tahta perde <Ar. darrāba* (TETTL. c.2.C-E. s. 561), ****debbe:** Bakırdan yapılmış derin su kabı (TİMB.155, ŞOB.116, BKKT.16) *<debbe 'güğüm, ağzı dar, altı geniş yağ kabı' <Ar. dabba* (TETTL c.2.C-E. s. 328), ****hicap:** Utanmak (FNSO.26) *<hicab/ hicap 'utanma' <Ar. ḥicāb* (TETTL c.3.F-J. s.481)

8. Derleme Sözlüğü, taradığımız yazılı kaynaklar ve kendi derlediğimiz kelimelerde tespit edilen Farsça kelime sayısı 37' dir.

****avara:** İşi gücü olmayan, boş gezen. Avare *'işsiz, aylak' <Fa. āvāra* (TETTL c.1. A-B. s. 489) ****balaban:** Kilolu, büyük (FNSO.20*) <balaban 'doğan, çakır doğan' <Fa. bālābān 'davul'* (TETTL c.1. A-B. s. 566) *<balaban '1.av kuşu 2. şişman gürbüz'* (TTTSKBS, A-N, s. 107) ****bel:** Bir çeşit kürek (ŞOB.27) *<bel ' toprağı kazmaya yarayan alet' <Fa. bēl/bīl* (TETTL c.1. A-B. s. 640) ****betire:** Kötü (ŞOB.115) *<beter 'daha kötü' Fa. batar [bad 'kötü' +karşılaştırma halini gösteren -tar eki,* (TETTL c.1. A-B. s. 674) ****cameş:** İki ile dört yaş arasında erkek manda.(TİMB.38-149, ŞOB. 29) *<camus/camuş/camız 'manda' <Fa. cāmūs* (TETTL c.2.C-E. s. 40) ****çamçak:** Kepçe (TİMB.201) *<çamça ' ağaçtan oyularak yapılmış kepçe' <Fa. çamça* (TETTL c.2.C-E. s. 144) vb.

9. Derleme Sözlüğü, taradığımız yazılı kaynaklar ve kendi derlediğimiz kelimelerden tespit edilen Ermenice kelime sayısı 31' dir.

****ander:** Sahipsiz (TİMB.187, ŞOB.20) *<ander kal-/andır kal- 'sahibinin ölümünden sahipsiz kalmak' <Fa. andarz <Pekl. handarz, Gürc. anderhi, Erm. ander 'sahipsiz, bedbaht' <Erm. an 'olmayan' ve ter 'sahip, bey'* (TETTL c.1. A-B. s. 392) ***cağ:** Kağnının yan tarafına, yükün düşmemesi için konulan ağaçlar. (Bayburt - Gm. DS.842) *<cağ 'ince çubuk; çubuklardan ibaret olan parmaklık, korkuluk' < Erm.< caġ* (TETTL. c.2 s. 412), ****ḫınık:** Sümük **(**BMB. 68*)< hınık I/sümük /ümük < Erm. xlik* (TETTL c.3. F-J. s. 470), ****ḫodak:** Tarım ve hayvancılık yapanların yanında çalışan çocuğa verilen ad (TİMB.168, ŞOB.118) *<hodak 'çoban' <Erm. hōtal* (TETTL c.3. F-J. s. 496), ***ḫortik:** Çukur yerler (Bayburt - Gm. DS.2414) *<Erm. ḫordik 'elle kazılan çukur'* (TETTL c. F-J. A. s. 326) vb.

10. Derleme Sözlüğü, taradığımız yazılı kaynaklar ve kendi derlediğimiz kelimelerden tespit edilen Moğolca kelime sayısı 11' dir.

aḳa:** Baba (Bayburt -Gm. DS.135) *ağa ' Ağa, ağabey' < Mog. āḳā* (TTTSKBS, A-N, s. 51)*cimcik:** Çok az (ŞOB.116) *<cimcik 'çimdik' <Mog. çim-çi* (TTTSKBS, A-N, s. 206) ****cil:** Bitkilerden yumrulardan çıkan filizler (TİMB.150) *<çil 'topraktan yeni çıkan bitki, ekin' <Erm. cil* (TETTL c.2.C-E. s. 228) **** çakı:** Küçük bıçak (ŞOB.116, TİMB.151*) <çakı 'açılır kapanır cep bıçağı' <Mo. çaḳu 'direk, destek', fakat Mo. çaḳu < Tk.den gelmesi muhtemel* (TETTL c.2.C-E. s. 133), ****dalda:** Gölgelik (ŞOB.53) *<dalda/dulda ' yağmura, rüzgâra ve güneşe maruz olmayan yer' <Çağ. !!dalda 'başın arkası; herhangi bir şeyin arkası' (Mo. dald 'gizli' veya dal+bulunma durumu eki)* (TETTL c.2.C-E. s. 292) vb.

11. Derleme Sözlüğü, taradığımız yazılı kaynaklar ve kendi derlediğimiz kelimelerden tespit edilen Rumca kelime sayısı 23' tür.

****aḫlat:** Yaban armudu (FNSO.13) *< ahlad/ahlat 'yaban armudu' < Yun. ọhláḍi* (TETTL c.1. A-B. s. 287), ****felenk:** Değirmen taşını aşağıya indirmek için

kullanılan kuvvetli ağaç (ŞOB.117) *<felenk/felek/filenk (gemicilik terimlerinden) 'kayıkları karaya çekebilmek için altlarına konan yuvarlak kütükler' <Yun. fala'ngi* (TETTL c.3. F-J. s. 52), ****fışkı:** Tezek tozu (ŞOB.116, TİMB.158) *<fişkı 'gübre' <Yun. fuskı'* (TETTL c.3. F-J. s. 79), **fol:** Tavukların yumurtlama yeri (ŞOB.116, TİMB.158) *<fol/hol 'kuş yuvası; tavuk yuvasına konan alçıdan yumurta' <Yun. folı'on* (TETTL C.3. F-J. A. Tietze s. 106), ***kobal:** Bir başı kalın ve yuvarlak çoban, bekçi sopası (Çerçi-Bayburt-Gm. DS.2890) *<kopal/kobal/gobal 'tokmak; baş tarafı topuzlu çoban değneği' <Yun. (kopánin/kopál) <erm. kopal < fa. kūpāl* (TETTL c.4. K-L. s. 367), ***kucur:** Kısa boylu (Bayburt-Gm. DS.2990) *<kucur 'kısa boylu' < Yun. (kút-zuros)* (TETTL c.4. K-L. s. 413) vb.

12. Derlenen kelimelerdeki isim sayısı 1753' tür.

****aba:** Anne, ****alazlama:** Sivilce, **catkıl:** Sucu omuzluğu, ****cıcık:** Güzel, **cılbağa:** Küçük çocuk, **coc:** Çayırlarda bataklık yer, ****çaynık:** Demlik, ****çigirt:** Çekirdek, ****çor:** Ev, ****damçı:** Damla, **dehre:** Küçük balta, ****evcümen:** Evine bağlı kimse, ****eşgene:** Açık, gizli değil, aleni, **gulunç:** Ağrı, ***gumbuz:** Yumruk, **ḫızar:** Testere, **ḫuşhana:** Tencere, ****pırnat:** İp, **purçuklu:** Havuç , **somya:** Yaylı çekyat, ****şum:** Nazar, ***yolaḫ:** Keçiyolu, küçük geçit, ***yete:** Sakatlık, **zibil:** Çöp, süprüntü, pislik, gübre

13. Derlenen kelimelerdeki fiil sayısı 152' dir.

****bele-:** Kundaklamak, , **cıvıt-:**Şımarmak, **dalda et-:** Gölge etmek, ışığına engel olmak, **dayala-:** Aralamak, açmak, ****dırla-:** Boş konuşan, ***durul-:** Düşünmeye dalmak, **fenikle-:** Boş boş oturan, **gındırlan-:** Yuvarlanmak, ****modulla-:** Hayvanları dürtmek, **paḫıllan-:** Heveslenmek, **pızıklan-:** Sineklenmek, ****sin-:** Saklanmak, ****ütür-:** Yitirmek, ****ütü-:** Kaybetmek, vb.

14. Derlenen kelimelerde etimolojisi tespit edilen kelime sayısı 789'dur.

***bitevi:** Tamamen, hepsi, tümden (Bayburt - Gm. DS.709) *<bitemi 'Uzunluk ölçüsü birimi'< ET. bi:r+täm ' birden, tamamiyle, büsbütün, toptan'* (TTTSKBS, A-N, s.

151), **cücük:** Küçük yavru, civciv(TİMB.38-95, ŞOB.50-116) <*cucuk/cücük 'civciv' <civcivleri çağırırken kullanılan cü cü seslenmesinden ve esasen kendi çıkardıkları veya annelerinin çıkardığı seslerin taklidinden. Erm. cucik'dir.* (TETTL c.2.C-E. s. 111), ****çamçak:** Kepçe (TİMB.201) <*çamça ' ağaçtan oyularak yapılmış kepçe' <Fa. çamça* (TETTL c.2.C-E. s. 144), ***çepik:** Meyve konulan sepet (Bayburt - Gm. DS.1143) <*çapuk/çepik/çepük 'ağzı açık el sepeti' Kürt. çepik 'demet' <Kürt. çep 'avuç' +küçültme eki' fakat U. Bläsing 1995 s. 49-62'ye göre doğrusu Erm. ç'ap'uk < Erm. ç'ap 'hububat ölçüsü'* (TETTL, c.2, C-E. s. 493) ****çul:** Elbise (TİMB.145) <*çul 'at örtüsü' <Ar. cull krş. cül köyde giyilen üstbaş, iş elbisesi* (TETTL, c.2.C-E. s. 268) vb.

6. KAYNAKÇA

Akkoyunlu, Dilaver, **Akkoyunlular ve Bayburt: Snorya Tarihi: Akkoyunlular'ın Anadoludaki İlkyurdu ve Türk Dünyasındaki Etkinlikleri Konusunda Bir İnceleme**, Ankara, 1992.

Emir, Dursun Ali, **Bayburt'ta Ehram**, Bayburt Valiliği İl Özel İdaresi, Bayburt, 2005.

Emir, Dursun Ali, **Folklorumuzdan Ninniler, Sevmelikler, Okşamalıklar**, Bayburt, 1992.

Emir, Dursun Ali, **Bayburt Kültüründe Kadın Tiplemeleri**, Bayburt, 1992.

Emir, Dursun Ali, **Mâniler, Bilmeceler**, Bayburt: Bayburt Ortaokulunu ve Öğrencilerini

Koruma Derneği.

Eren, Hasan, **Türkçenin Etimolojik Sözlüğü,** İstanbul, 1999.

Ergin, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi** , Bayrak Yay., İstanbul, 2011.

Gülensoy, Tuncer, **Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü**, TDK Yayınları, 2011.

Hacıhasanzade, Feridun, **Her Yönüyle Her Köyüyle Coğrafi, Tarihi, Ekonomik Açıdan Bayburt,** Nef Grafik Yayıncılık, İstanbul, 2007.

Karakoyunlu, Sadri, **Bayburt Tarihi: İlimiz Bayburt**, Kültür Ofset, Ankara, 1990.

Kılıçkıran. M.Nusret, **Söyleyim Bayburt'un Vasfı Halini**, Bayburt Kültür ve Yardımlaşma

Derneği, İzmir, 1975.

Miroğlu, İsmet, **XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı,** İstanbul: Anadolu Yakası Bayburt Kültür ve Yardımlaşma Derneği, 1975, s.204.

10. yılında Bayburt Vilayeti Sempozyumu, 17-19 Temmuz 1999.

Özger, Yunus, **XIX. yüzyılda Bayburt : (Sosyo-ekonomik idari ve de-mografik yapı),** IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Paçacıoğlu, Burhan, **Sözcük Dağarcığı; VIII.-XVI. Yüzyıllar Arasında,** İstanbul,2016

Sakaoğlu, Saim, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Basım Yayım, Ankara, 2002

San, Sabri Özcan, **Gümüşhane - Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990

Sakaoğlu, Saim, "**Bayburt'ta derlenen maniler",** Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 13, 260, 1971.

Sakaoğlu, Saim, **"Bayburt'ta sağlık folkloru".** Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, 15, 293, 1973.

Tietze, Andreas, **Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkcesi Lügatı 1-2-3-4-5 Cilt (A-E)- (F-J) - (F-J) - (K-L)-(M-N),** İstanbul-2009-2018

Turhan, Salih ve Tan Nail, **Bayburt Musıkî Folkloru**, Ankara1996.

Türk Dil Kurumu, **Derleme Sözlüğü**, Cilt 1-6, Ankara 1963-1972

Yardımcı, İlhan, **Şen ol Bayburt: Bayburt folkloru**. İstanbul: Bayburt Hasret yayınları, 1991.

Yardımcı, İlhan, **Tarihte İkinci Medeniyet Merkezi Bayburt,** Konya, 2006